

Him Yaaaim Me Krais Matyu Kewisim Mau Tiwei Menmen mekre tiwei ik

Him mit ne weiwik miutip ne Jisas 1:1-17

Him me Maria wine Jisas 1:18-2:23

Him me Jon Baptais 3:1-12

Jon Baptais kikir Jisas 3:13-17

Seten kakri han ke Jisas 4:1-11

Jisas katip him yaaim keit Galili 4:12-18:35

Jisas ken Jerusalem katip him yaaim 19:1-25:46

Mit neneb Jisas kaa 26:1-27:66

Jisas pike kekrit maain mit nitrek 28:1-20

*Niuk me maamrer ne weiwik me Jisas
(Lu 3:23-38)*

¹*Menmen im hi hewisim hiram niuk me maamrer yapirwe ne weiwik miutip me Jisas Krais, kerek hirak nepenyek ke mitik iuwe Devit, hirak nepenyek hak ke maam nippu kaiu Ebrahim.

²Ebrahim kine Aisak.

Aisak kine Jekop.

Jekop kine Juda ketike heiyiuwerer nirk, kikrek tirak.

³*Juda kawaai ketike Tema hire wine Peres ketike Sara.

Peres kine Hesron.

Hesron kine Ram.

⁴Ram kine Aminadap.

* **1:1** Jen 22:18; 1Kro 17:11 * **1:3** Jen 38:29-30; Rut 4:18-22

Aminadap kine Nason.

Nason kine Salmon.

⁵*Salmon keit Rehap h̄ire wine n̄kan k̄re Boas.
Boas h̄irak keit Rut h̄ire wine n̄kan k̄re Obet.
Obet kine Jesi.

⁶*Jesi kine Devit h̄irak m̄tik iuwe king.
Devit kine Solomon. N̄paa Solomon miye p̄rak
h̄ire m̄te pe m̄tik Yuraia. Yuraia epe i kaa,
Devit ket̄we h̄ire m̄te p̄rak.

⁷*Solomon kine Riaboam.

Riaboam kine Abaisa.

Abaisa kine Esa.

⁸Esa kine Jihosafat.

Jihosafat kine Joram.

Joram kine Usaia.

⁹Usaia kine Jotam.

Jotam kine Ehas.

Ehas kine Hesekaia.

¹⁰Hesekaia kine Manasa.

Manasa kine Emos.

Emos kine Josaia.

¹¹*Josaia kine Jekonaia ketike kikrek n̄rak. Me
w̄t im, m̄t ne Bebilon netike m̄t ne Isrel
nenepan, h̄ir neriyei m̄t ne Isrel neri nen
wit k̄r.

¹²*H̄ir nari m̄t ne Isrel nen wit k̄r eik, Jekonaia
kine Sialtel.

Siatiel kine Serababel.

¹³Serababel kine Abaiat.

Abaiat kine Elaiakim.

Elaiakim kine Eso.

¹⁴Eso kine Sedok.

* **1:5** Rut 4:13-17

* **1:6** 2Sml 12:24 * **1:7** 1Kro 3:10-16

* **1:11** 2Kin 24:12-16; 2Kro 36:10; Jer 27:20

* **1:12** Esr 3:2

Sedok kine Ekim.
 Ekim kine Elaiat.
¹⁵ Elaiat kine Eliesa.
 Eliesa kine Matan.
 Matan kine Jekop.

¹⁶ Jekop kine Josep, mítik kerek keit mite Maria
 kerek wine mítik Jisas, kerek mit nenewek
 Mítik Iuwe ek Krais.

¹⁷ Nipaa wi Ebrahim kepu ere mite wine Devit,
 hau mewenhis maamrer hir nar hiswiyen
 tekyaait (14). Me wi Devit kepu ere mite wine
 Jekonaia, wi kerek mit ne Bebilon neriyei mit
 ne Isrel neri nen wit kir, hau mewenhis maam-
 rer hir nar hiswiyen tekyaait (14). Me wi im
 ere Maria wine Jisas kerek God kehimitanek
 hirak kikaap hau mit kaktaihis, hau mewenhis
 maamrer hir nar hiswiyen tekyaait (14).

*Him me Maria hire wine Jisas
 (Lu 2:1-7)*

¹⁸* Menmen im hiram him me Jisas Krais miye
 pírak winaak ek. Jisas miye pírak Maria ap
 wetike Josep neitan wen au. Hir nehimíteni
 weinim te hire wertei hire nepei wepiitu wen-
 tar God Hímín Yaaik kau kekrerep kewis nikan
 kekre tu kire te hire wawinaak. ¹⁹ Hire wawine
 nikan te mitik kire Josep han kitet hirak ap
 kiwaai ketikerep te hire wepiitu. Hirak mitik
 yaaik ap hanhan kakwepyapır hirak han kitet
 hire wiriax enum kaknipiye yink enuk te hirak
 kare kakipakinep kaksiuwerep wauno. ²⁰ Josep
 han kitet mite pírak Maria kerek epe i wetu, te
 hirak kiwaai kityak te mitik ensel ke Mítik Iuwe

* **1:18** Lu 1:27, 35

God kan ketpiwek, “Ti nepenyek hak ke maam n̄pu kit Devit ti ap enaain ti etikerep eiyitan eiyintar n̄kan kekre tu ke m̄te pit God H̄im̄in Yaaik kewisik kekrerep h̄ire wepitu. **21*** H̄ire sip newenep wawine n̄kan te ti ewis niuk m̄rak Jisas entar h̄irak kakikaap mit n̄rak ne Isrel, h̄irak kakisak menmen m̄r enum.”

22 Menmen im mammen mamises him kerek n̄paa Mitik Iuwe God katip mit profet em. H̄iram matip mar im: **23*** “Yi mit miyapir eiyimtau im em. Maain m̄te n̄han wawitu wawine n̄kan te mit naninnewek niuk m̄rak Emanyuel.” Haiu meweikin niuk m̄rak men him maiu haiu matip, ‘God kau ketikewai.’

24 Wanewik epei au, Josep kekrit h̄irak kises menmen kerek mitik ensel nepei ketpiwek h̄irak k̄waai k̄ityak k̄rem, te h̄irak keit Maria h̄ir neitan. **25*** H̄ir neitan te h̄irak ketikerep n̄ran au ere h̄ire sip newenep h̄ire wine n̄kan. H̄ire winaak epei au, Josep h̄irak kewis niuk m̄rak Jisas.

2

Mitikit wikak te wit hak tertei iuwe hirakit tan tatir Jisas

1 Jisas miye p̄rak winaak keit wit Betlehem keit provins Judia. Maain kike mitikit hakit tir saur metike h̄ir, wit k̄irakit keit yanim̄in kerek wejni kokai kan, h̄irakit t̄naaiwir wit k̄irakit ten tiun wit Jerusalem, h̄irakit titehi mit tar ik:

* **1:21** Lu 1:31, 2:21; Ap 4:12 * **1:23** Ais 7:14 * **1:25** Lu 2:21

2*“Nikan kike kerek miye winaak maain h̄rak kakre M̄tik Iuwe King kakinin naanmampre mit ne Isrel, h̄rak keik? Haiu mir saur k̄rak kerek keteiknai miye wine m̄tik maain h̄rak kakre Iuwe. H̄iram mir meke wejni kokai kan, te haiu man mamwenipni niuk m̄rak.” **3** M̄tik iuwe King Herot h̄rak kemtau him kerek mite wine nikan, h̄rak han enuk kentar h̄rak han kitet maain h̄rak kakikrehir k̄rak. Mit yapirwe ne wit Jerusalem h̄r nepirpir ninapen nentar Herot h̄rak han enuk. **4** M̄tik Herot kenine mit iuwe ne pris netike mit ne Skraip kerek nertei him me Moses natip mit em, h̄rak kitorhi, “Mit profet natip mite wawine M̄tik Krais kerek God kehimitanek kaknen h̄re wawinaak wawit nein?” **5** H̄ir mit newenhi netpiwek, “H̄re wawinaak kakit wit Betlehem ke provins Judia kentar im em nipaai m̄tik profet Maika kewis him me God mau tiwei mar im:

6*“Yi mit ne wit Betlehem yeit provins Judia. Yi iuwe yar ke mit ninin naanmipre mit ne Isrel. Yi yire iuwe yentar maain m̄tik hak kekre nimin ke yi mit, h̄rak kakre m̄tik iuwe kakinin naanmampre mit nai ne Isrel.”

7 H̄ir netpiwek epei au, te m̄tik Herot kenine mitikit kerek tir saur h̄rak k̄sawin kitipewekithi me wi marmenum te h̄rakit tir saur kerekek k̄r keteikin mite wine nikan kerek maain h̄rak m̄tik iuwe. **8** Epei au, h̄rak keriuwetet ten Betlehem h̄rak ketpiwekit kar ik, “Yi eino eiyin eiyineitniwek ere yi einapinek, te yi piye einen

* **2:2** Nam 24:17 * **2:6** Mai 5:2; Jo 7:42

eyȋtpo te hi anen awen ninip ewenipi niuk m̄irak.”

⁹ H̄irakit temtau him me Herot epei werek, te h̄irakit ten. Te saur kerek n̄paa h̄irakit t̄rek h̄irak k̄ir kepu kentar wit kerek Jisas miye winaak kiwaairi en. ¹⁰ H̄irakit tir saur (o h̄ir) kau kentar wit te h̄irakit han yaaik iuwe. ¹¹ *H̄irakit t̄inik ten w̄inak n̄min ein tir n̄ikan Jisas ketike miye p̄irak Maria. Epei au, h̄irakit tewen ninip tine han k̄irakit yaaik teriuwerek tatip h̄irak n̄ikan yaaik. Epei au, h̄irakit tewep tanik m̄irakit tewetȋwek menmen weinȋm. H̄irakit tewetȋwek menmen yaaim gol, metike frankinsens (h̄iram menmen m̄ire smok smel), h̄iram metike mir (h̄iram menmen minin yaaim m̄ire yeirep, semi o kipna). ¹² Maain h̄irakit t̄ityak tir God Haai h̄irak ketpȋwekit, “Yi ap pȋke eino eitip Herot menmen yi epei yȋrem.” Te maain h̄irakit t̄inaaiwir wit Betlehem h̄irakit pȋke titet yayiwe hak h̄irakit pȋke ten wit k̄irakit eik.

Josep ketike mite n̄ikan n̄irir nen Isip

¹³ Mit̄ikit wikak epei ten, Josep k̄ityak k̄ir ensel hak ke God ke wȋtaan kan ketpȋwek, “Ti ekrit ehit n̄ikan ketike miye p̄irak eri erir enaaiwir in ek ti eno Isip. Yi eiyu en ek ere hi etpi te yi enaaiwir wit ik e. Herot k̄inkatin n̄ikan kakikip kaki.” ¹⁴ Josep k̄iwaai k̄ir ensel epei au, h̄irak kekrit ke wȋtaan ketike miye n̄ikan h̄ir n̄naaiwir wit ik nen Isip. ¹⁵ *H̄ir nepu Isip ere maain Herot kaa. Menmen im epei man mar ke Mit̄ik Iuwe God ketpim te mit̄ik profet Hosia kewisim mau

* **2:11** Sam 72:10-15; Ais 60:6 * **2:15** Hos 11:1

tíwei. Híram matip, “Hi epei enine Níkan kai kan kínaaiwir Isip.”

Herot katip mit nírak hír nanínep níkerek hírakít teit wit Betlehem

¹⁶ Maain Herot kertei mítikít wíkak te wit wepni kokai kan en hírakít epei temitiwekpín, hírakít ap píke tan au, hírak han enuk wísenuk. Hírak nípaa ketpiwekit te hírakít píke tatnen tatpiwek, te hírakít ap píke tan au. Te hírak kesiuwe mit nanino wit Betlehem nanínep níkerek hírakít wen kíke tar tito mar wíketerem mar ke nípaa mítikít kerek tises saur tan tetpiwekem me wí saur hírak kinin kír keteiknor míté wine níkan ik. ¹⁷ Mar im hím nípaa profet Jeremaia kewisim mau tíwei híram epei man. Híram matip mar im:

¹⁸ *“Hír mit nemtau hím me miyapír níkít neit wit Rama. Hír nemtau hír níkít hím iuwe hím iuwe. Nepenyerer ne Resel níkít níkerek nír. Hír mit miyapír nanrekyi nanweni han yaaik taau nentar níkerek nír ap nau en au. Hír naa.”

Josep ketike míté níkan nínaaiwir Isip nan Isrel

¹⁹ Herot epei kaa, Josep keit Isip. Wítaan ham Josep kíwaai kítyak kír mítik ensel hak kiutip ke God kan kírek kewepyapír hírekes. ²⁰ *Hírak kewepyapír hírekes ketpiwek kar ik: “Ti ekrit píke ehít níkan ketike miye píke eri eno wit ke Isrel. Mítik Herot nepei kaa te mit nírak ap te nanínep níkan ik au.” ²¹ Ensel ketpiwek epei au, hírak kekrit keit níkan ketike miye pírak

* **2:18** Jen 35:19; Jer 31:15 * **2:20** Eks 4:19

keri ken Isrel. **22** Hırank keri ken Isrel, hırank kemtau Herot nikan kırak Akeleas kekreheır ke haai kırak kırıak menmen mırak naanmipre mit ne Judia, te hırank kınapen pike kaknen kaku wit Betlehem. Hırank kıwaai kıtyak ke wıtaan kır ensel ke God ketpiwek hırank kakno wit hak kaku en. Te Josep kınaaiwır Judia ken provins Galili. **23***Hırank ken provins Galili ken kau wit hak kike mit nenewek Nasaret. Mar im him nipaah mit profet newisim mau tiwei me Mıtık Krais hıram epei man. Him matıp, “Hır mit nanınewek mitık ke wit Nasaret.”

3

*Jon Baptais kerek kıkır mit nekre tipar hırank katıp mit him me God
(Mk 1:2-8; Lu 3:1-18; Jo 1:19-28)*

1-4 ***Tito yapırwe epei men, hır wen nepu wit Nasaret. Me wi im mitık John kerek kıkır mit nekre tipar hırank kan kau wit weinik ke Isrel kerek mit ap newi en. Hırank keriuwet kamel tepnek mırak mau yınk kırak, hırank keit yınk mıram kamır mire waai keiyim ketepenem mau mamin kırak. Hırank kaam weise metike manu nıkim mıram me yaank weinim. Menmen meiyam au. Hırank kire mitık enuk kerp weinim. Hırank katıp mit him me God. Hırank ketpor kar ik: “Yi eiweikin sip eiwit menmen enum, hi akiri eikre tipar yi eiyises him yaaim me God eiyıntar menep te haiu mamır God kakırkeik

* **2:23** Ais 11:1, 53:2; Lu 2:39; Jo 1:45-46 * **3:1-4** Mt 4:17; Mk 1:15 * **3:1-4** Ais 40:3 * **3:1-4** 2Kin 1:8

hı̄rak kakinınai naanmamrai.” John hı̄rak mıtık ik kerek nı̄paa profet Aisaia katıp maain hı̄rak kaknen. Hı̄rak katıp kar ik:

“Tİ ik ek ap mıt nei newik, mıtık hak kınap katıp kar ik: ‘Yi einetit yayiwe me Mitık Iuwe, yi eirı̄akek yaaik akı̄rek te hı̄rak kakisesim werek.’”

5 Me wı̄ im hı̄r mıt ne Jerusalem netike mıt han nau nerer wit wit me provins Judia netike mıt wit kır menep mani Jodan, hı̄r nan nanır Jon. **6** Hı̄r newepyapır menmen enum nı̄paa hı̄r nı̄rı̄akem epei au, te Jon ken kıkı̄ri nekre mani Jodan.

7 *John kır mıt iuwe yapı̄rwe nises hı̄m me Farisi netike hı̄m me Sadyusi. Mıt in hı̄r mıt iuwe natıp mıt han hı̄r enises hı̄m me Moses markeik. Hı̄r nan te John kakı̄kı̄ri te hı̄rak kinın ketpor, “Yi enun yı̄re nı̄kerek ne manpen o yenmik. Yenmak te yi han kitet yi yaain hi akı̄ri te yi yairır yainopı̄n yaikeipı̄n menmen enum God maain kakrı̄akem skelim mıt enun kakı̄waanki kakriuerem a? **8** Yi eiyinın eiweikin sip eiwet menmen enum yi eirı̄ak menmen yaaim eiteknaiyem, haiu mamırtei yi yaain te maain hi akı̄ri eiyı̄riuwe tı̄par. **9** *Yi ap han ekitet yi ap eiweikin sip eiwet menmen enum eiyı̄ntar yi nepenyerer ne Ebrahim, te God kaktıp yi nı̄kerek nı̄rak au! Hi hetpi God yaaik te kakweikı̄nhis nan im mamre mıt hı̄ram mamīkrehı̄r ke yi nepenyerer ne Ebrahim. **10** *In ek God kewis hı̄ne me yerepī mı̄waai nu nun mı̄ram, te nu ap mamine

* **3:7** Mt 12:34, 23:33; Ro 2:5; Rev 6:16-17 * **3:9** Jo 8:33, 39; Ro 2:28-29, 4:12 * **3:10** Mt 7:19; Lu 13:6-9; Jo 15:6

níkim yaaim hı̄rak kakman kakwı̄rem mamıkre si. ¹¹ *Hi hı̄kır mít neriuwe tı̄par hentar hı̄r neweikin sip newet menmen enum. Mítik hak kiutıp kakı̄karu kaknen hı̄rak kire Mítik Iuwe kinina hi au weinik. Maain hı̄rak kaknen hı̄rak kakweti yi mít menmen wik. Hı̄rak kakweti God Hı̄mın Yaaik kaktike si. Hı̄rak kewet mít menmen im hı̄ram mar ke ¹² *hı̄rak keses rais mekre sar. Hı̄rak kesesim epei au, hı̄rak kaktenwewim hı̄ram haas mı̄ram mamno pın, hı̄rak kakıt rais kakwisım mamıkre wı̄nak. Te hı̄rak kakriep haas weinim kakwı̄rem kakisiyem.”

*Jon kıkır Jisas kekre mani
(Mk 1:9-11; Lu 3:21-22)*

¹³ Maain wı̄ ham, Jisas kınaaiwır provins Galili ken mani Jodan kewepyapır hı̄rekес kitehi Jon te hı̄rak kakı̄kirek. ¹⁴ Te Jon hanhan kewenek hı̄rak ketpiwek kar ik: “Ti henmak te ti han hitauhi te hi akı̄rit? Ti iuwe hi au weinik. Hı̄ram yaaim te ti ekı̄ra.” ¹⁵ Jisas keremirı̄wekem ketpiwek, “Me in ek ti hı̄riakem emır ke hi hituthiyem hentar hawı̄r ewises menmen hı̄m me God mau tı̄wei hı̄ram matıp menmen.” Hı̄rak katıp epei au, Jon kewenhi kıkırerek. ¹⁶ *Hı̄rak kıkırerek epei au, Jisas kınaairwır tı̄par kehin kınıu ken pın eik, te nepni hı̄remes mewep mire weipır hı̄rak kır God Hı̄mın Yaaik kekiuwe kan main main kire hore tapı̄ hı̄rak kenterik. ¹⁷ *Epei au, God katıp hı̄m hı̄ram meke nepni man matıp mar im: “Ik

* **3:11** Jo 1:26-27, 33; Ap 1:5, 13:24-25 * **3:12** Mt 13:30 * **3:16**
Jo 1:32 * **3:17** Sam 2:7; Ais 42:1; Mt 12:18, 17:5; Lu 9:35

ek hı̄rak Nı̄kan kai hi hanhan heriuwerek. Hı̄rak kenipa hi han yaaik.”

4

Seten kari han ke Jisas te hı̄rak kises him mı̄rak au
(Mk 1:12-13; Lu 4:1-13)

¹ *Jon kıkır Jisas epei au, God Hı̄min Yaaik keriyaak ken yaank weinik mit ap newi, te Seten kari han kırak. ² *Hı̄rak kau en 40 witaan ere 40 wanewik, hı̄rak ap kaam menmen au. Hı̄rak ap kaam menmen au, te nı̄npi maak. ³ *Hı̄rak nı̄npi maak te Seten enuk kewisesik kan kakri han kırak. Hı̄rak kan ketpiwek kar ik: “Ti Nı̄kan ke God ti etip nan im emweikin emre bret te ti ehim.” ⁴ *Jisas ap kises him mı̄rak au, hı̄rak ketpiwek kar ik: “Hi ap arı̄akem antar him me God mau tı̄wei hı̄ram matıp, ‘Mit miyapır ap te nankaap hı̄ras nanu nanriuwe menmen weinim hı̄r nanım au. Hı̄r enises him me God te hı̄r nanu werek.’”

⁵ Hı̄rak katıp epei au, Seten keriyaak keiyık ken wit Jerusalem kerek mit nehimitanek wit ke God. Hı̄rak keiyık ken kewisik kerp kentır wınak siup ke wınak ke God. ⁶ *Hı̄rak kerp kentır wınak siup ke wınak ke God, Seten ketpiwek kar ik: “Ti Nı̄kan ke God ti ehıtıkır ehiun ti. Ti ap te hahi au ehı̄ntar him me God nı̄paa mit newisim mau tı̄wei matıp, ‘God kaktıp mit nı̄rak ensel me ti. Hı̄r hismamrut te ti ap enamu hit mit ewenem

* **4:1** Hi 2:18, 4:15 * **4:2** Eks 34:28 * **4:3** Jen 3:1-7 * **4:4**
 Diu 8:3 * **4:6** Sam 91:11-12

mamniu nan taau.’ ” ⁷ *Jisas ketpiwek, “Hi ap ariakem antar him me God mau tiwei matip mar im: ‘Yi mit miyapir ap eiri han ke Mitik Iuwe God ki te hirak kakikepi au emit! ’ ”

⁸ Hirak katip epei au, Seten keriyaak keiyik ken miniu (o neiyip) kau niu keteikniwek wit yapirwe me mit newi metike menmen miram yaaim. ⁹ Hirak keteikniwekem, hirak ketpiwek, “Ti ewen ninip ewenipi niuk mai hi iuwe te hi ewetit menmen yapirwe im te ti ehin in naanmamprewem.” ¹⁰ *Jisas pi ke ketpiwek, “Ti enopin ekeipno. Hi ap ariakem au antar him me God au tiwei matip mar im: ‘Yi mit miyapir eiwenipi niuk me Mitik Iuwe ki God kerek, eiriak menmen mirak. Menmen ham em au emit.’ ” ¹¹ *Jisas katip epei au, Seten kirir kinaiwrek. Te Ensel hir nan nekepik.

*Jisas kin in kiriaak menmen keit provins Galili
(Mk 1:14-15; Lu 4:14-15)*

¹² *Maain Jisas kemtau mit natip mit han nari Jon neiyik nen newisik kekre wianak enuk kentar hirak kene mitik iuwe King Herot. Hirak kemtewek nepe au, hirak kinaiwrek wit ik pi ke ken provins Galili. ¹³ *Hirak ap kau wit Nasaret au. Hirak kinaiwrek ken kau wit Kapaneam kerek krapit menep wan ke Galili, nipa mit ne weiwick me Sebyulan ketike Naftalai hir newi. ¹⁴ Hirak kau in te him me God nipa profet Aisaia

* **4:7** Diu 6:16 * **4:10** Diu 6:13 * **4:11** Hi 1:6, 14 * **4:12**
Mt 14:3; Mk 6:17; Lu 3:19-20 * **4:13** Jo 2:12

kewisim mau tiwei hiram mamnen. Nipaa hirak kewis him im:

15*“Wit ke Sebyulan ketike wit ke Naftalai menep wan iuwe keit pinak ke mani Jodan, ti mau provins Galili mit ap ne weiwik me Isrel newi.

16 Mit miyapir kerek newi en hir nire mit kerek nau ne witaan toto, te in ek hir nir si iuwe merhihe. Mit kerek nau enum ninaain hir nani hir nar ke mit kerek nau wit toto enum im. Te in ek wanewik epei kan.”

17*Me wi im Jisas katip mit him mirak, hirak katip, “Yi mit miyapir eiweikin sip ei-wet menmen enum eiyintar menep haiu mamir mamirkeik te God kakini naanmamprai haiu mit.”

*Jisas kenine mitikit tekyaatit (4) tatisesik
(Mk 1:16-20; Lu 5:1-11)*

18 Jisas kitet tenhaan menep wan eik ke Galili, hirak kir mitikit wik tariyakit ten tewir hepin iuwe tekin saauk. Niuk mirakit Saimon (niuk ham Pita) ketike nikik kirak Endru. **19***Jisas kiret te hirak ketpiwekit, “Yi wiketeret yi eiyisisa. Nipaa yi yari saauk. Te in ek hi ateikni yi yarkeik te yi eiri han ke mit hir nanises God.” **20***Hirak ketpiwekit epei au, in ek hirakit tinaaiwir menmen mirakit te hirakit tisesik. **21**Hirak kepno kike kir mitikit wiketeret hakit Jems ketike nikik kirak Jon, hirakit nikerek hirakit te mitik niuk mirak Sebedi. Hirakit tetike haai tau bot kirakit tekerwo hepin. Jisas keninnewekit, **22** te hirakit

* **4:15** Ais 9:1-2 * **4:17** Mt 3:2 * **4:19** Mt 13:47 * **4:20** Mt 19:27

wasenum t̄naaiwir haai k̄rakit ketike menmen
m̄rakit h̄rakit tisesik.

*Jisas kepno kewepiyapır him m̄rak k̄kaap mit
miyapır yapırwe n̄nap te h̄r n̄re yaain
(Lu 6:17-19)*

²³*H̄rak kennewekit epei au, h̄rak ken kerer wit wit me provins Galili kewepiyapır him m̄rak kekre w̄nak mit nererik nekine him me Moses h̄rak katip him yaaim me God kinin naanm̄pre mit, h̄rak k̄kaap mit miyapır kerek n̄nap o ȳnk k̄r enuk, h̄r n̄re yaain. ²⁴*H̄rak k̄kaap mit miyapır h̄r n̄re yaain te him me menmen Jisas k̄riakem men merer wit wit me provins Siria. Te h̄r yapırwe newi nari mit miyapır n̄nap o ȳnk k̄r enuk h̄r neriei neri nen Jisas. Mit miyapır han h̄r n̄nap his hit enum, han en h̄r neperper nani, han en herwe mersisi te Jisas kekepi h̄r n̄re yaain. ²⁵*H̄r mit yapırwe nisesik. Mit in h̄r ne wit Jerusalem provins Judia, Galili, wit Dikapolis ketike ti me mani Jodan p̄nak ein.

5

*Jisas kerp m̄niu (o neiyip) katip mit miyapır
him m̄rak*

¹ Jisas k̄r mit miyapır nisesik, h̄rak k̄niu m̄niu (o neiyip) ken kau ke n̄m̄tin. Mit n̄rak disaipel h̄r nan nau netikerek. ² H̄r nau netikerek, h̄rak kewep him ketpor him im:

*Jisas katip nenmak te mit h̄r han yaaik nanu
(Lu 6:20-23)*

* **4:23** Mt 9:35; Mk 1:39; Ap 10:38 * **4:24** Mk 6:55 * **4:25** Mk 3:7-8

3 *“Eiyimtau. Mít miyapır kerek hır nertei hır ap nises God werek werek hır han yaaik nanu nanıntar God kaknen kakınını naanmampror.

4 *God kenip mít miyapır kerek in ek hır níkít hır nanu werek nentar God kakıkepi. **5 ***Mít miyapır kerek hır newenin han kır ke menmen, hır han yaaik nanu nanıntar hır nanıt menmen God nipaā ketpor hı̄rak kakwetīrem.

6 *“Mít miyapır kerek hır hanhan iuwe nises menmen God han yaaik hır nanisesim, hır han yaaik nanu. God kakıkepi hır nanu werek nanis- esik.

7 *“Mít miyapır kerek hır hanhan neriuwe mít nekepi hır han yaaik nanu nanıntar maain God hanhan kakriuweri kakıkepi.

8 *“Mít miyapır kerek hır han kır yaaik ap nı̄rak menmen enum, hır han yaaik nanu nanıntar maain hır nantike God nanu nanıt.

9 *“Mít miyapır kerek hır newen mít han kır te hır nankiyan nanu nanıt hır han yaaik nanu nanıntar God kaktıp hır níkerek nı̄rak.

10 *“Mít miyapır kerek mít han nanıp nentar hır nises menmen God ketpor hır enisesim, hır han yaaik nanu. Maain hır nantike God naan- mampre menmen yapırwe.

11 *“Mít hır netpi enum nerekyi enum naniwep newenin hı̄m menmen nanıntar yi yises hı̄m

* **5:3** Ais 57:15 * **5:4** Ais 61:2-3; Rev 7:17 * **5:5** Sam 37:11

* **5:6** Ais 55:1-2 * **5:7** Je 2:13 * **5:8** Sam 24:3-4, 51:10, 73:1;

Jo 3:2-3 * **5:9** Hi 12:14; Je 3:18 * **5:10** 1Pi 3:14 * **5:11** 1Pi

4:14; Je 1:2

mai, yi han yaaik yayu. **12** *Yi han yaaik yayu yayıntar maain God kakweti menmen yaaim iuwe kakıt wit kırak. Yi yayıt menmen im yayıntar nipaas mit nırıak enum nenep mit profet nipaas newepyapır him me God, te hıram kakwetir menmen yaaim iuwe mamit wit kırak.

*Mit nises God hı̄r nı̄re sol metike si
(Mk 9:50; Lu 14:34-35)*

13 “Yi mit yi yıkaap mit ne ti ap nises menmen enum mire sol mikaap sak naan hıram ap mamnın waswas. Te sol meweikin mire tipar ap mamtin him yi eırıak mekam te hıram pıke tokim? Taauye! Yi eiwırem mamno witeik te mit miyapır nanıntıram, hıram enum.

14 *“Yi yıkaap mit ne ti nises God yıre si mekepi me wıtaan yitet yayiwe. Yi yıre wit kerek mit nau niu. Hıram ap te kısawın taau, kau yaain mit miyapır nırek yanımın. **15** *Mit miyapır ap neksiu si nısamınek kınık tıkenup o newisık kınık yeno au. Hıram newisık kentar yeno te hıram kırıyor kekre wınak te hıram kerek nau nekrerek nır menmen. **16** *Mar im menmen yi yırıakem hıram mire si. Mit nırem hıram yaaim te hıram nanweni pi niuk me Haai kaiu God kerek kau keit wit kırak.

Jisas katıp me him lo me God

17 *“Yi ap han ekitet hi han ehıwaank him me God Moses ketike mit profet nipaas newisim

* **5:12** 2Kro 36:16; Ap 7:52; Hi 11:32-38; Je 5:10 * **5:14** Jo 8:12, 9:5; Fl 2:15 * **5:15** Mk 4:21; Lu 8:16, 11:33 * **5:16** Ef 5:8-9;
1Pi 2:12 * **5:17** Mt 3:15; Ro 3:31, 10:4

mau t̄wei. Hi ap han eh̄waankem au. Hi han ariak menmen n̄paa h̄ram netpim h̄ram mamnen.

18 *Hi etpi werek. H̄m mei kike me Moses o me mit profet h̄ram ap te mam̄waank mamit ere ti mamtike nepni h̄ram mamwep mam̄waank mamit. Me wi im menmen yap̄rwe h̄ram epei au mamisi mamit. **19** *Mit kerek neweikin sip newet h̄m mei kike me h̄m me Moses metike h̄m me mit profet, h̄r nanri han ke mit te h̄r nanisesi, mit in niuk mir meit wit ke God h̄ram weinim. Te mit kerek h̄r nises h̄m me God werek werek neteikin mit han h̄r enisesim, maain niuk mir meit wit ke God h̄ram iuwe. **20** Hi hetpi werek. God katip menmen yaaim yi yisesim yiriakem ap te maminin menmen mit ne Farisi netike mit iuwe ne Skraip kerek ninin nertei h̄m me Moses natip mit em h̄r n̄riakem, yi ap eitike God eyiu h̄rak naanmamri. Hi hetpi menmen im hentar mit ne Farisi netike mit ne Skraip h̄r ap te nanu nantike God taau!

*Jisas katip menmen me mit h̄r han enuk
(Lu 12:57-59)*

21 *“N̄paa ere in yi yemtau h̄m me God Moses kewisim mau t̄wei h̄ram matip, ‘Yi mit ap einep mit han te h̄r nani au emit! Mitik kerek kene mitik hak kaki, mit neiyik nanino mitik iuwe gavman.’ **22** *Te hi hetpi. Mitik kerek han enuk keriuve k̄rak yinak, mit neiyik nanino nanir mit iuwe. Mitik kerek katip k̄rak yinak enum ketawinek, h̄r neiyik nanino nanir mitik iuwe

* **5:18** Lu 16:17, 21:33 * **5:19** Je 2:10 * **5:21** Eks 20:13, 21:12;
Lev 24:17; Diu 5:17 * **5:22** 1Jo 3:15

gavman. Keimin katip kırak yinak enum katip hı̄rak mıtık enuk keweikin sip kewet God, te hı̄rak naanempre hı̄rekes te God ap kakwı̄rek kakno si.

23-24 *“Wi ham ti eno wı̄nak iuwe ke God ewenipi niuk mırak ewetiwek menmen mit enwisim emı̄ntar kınaan me nan (alta), te ti eket han menmen enum ti hı̄rak kit yinak em, ti ewis menmen mit emwaai en, ti ehinin eno etike kit yinak yi yewepnak yatıp ere yi yekiyakıt yau. Epe au, ti pı̄ke enen ehıt menmen mit ewepwarem ewet God em ewenipi niuk mırak heriuwerem.

25 *“Mıtık hak han enuk keriuwit hanhan keryit kakno mıtık iuwe gavman kakı̄tpı̄wek kakı̄swut him, ti etikerek eitipakıt menmen ere yi han yaaik eiyu, o au en, yi yınapın mıtık iuwe, hı̄rak kakı̄swut him te mıtık iuwe gavman kakriuwetit ti eno his me mit hı̄r naanmı̄pre wı̄nak enuk, te hı̄r nanwisit ekı̄krerek. **26** Ti ehu en ere ti pı̄ke ewetiwek pewek emrer mırak ere werek, o au en, ti ehu ehıt.

Jisas katip menmen me mit miyapır nariyan his neweninem

27 *“Nı̄paa ere in yi yemtau him me God Moses kewisim mau tı̄wei hı̄ram matip, ‘Yi ap eiriyán his eiweninem au emıt!’ **28** *Te hi hetpi. Mıtık kerek kır mite naanmı̄rewе hı̄rak hemkre menepam hanhanep, hı̄rak epei kı̄waai ketikerep

* **5:23-24** Mk 11:25 * **5:25** Mt 6:14-15, 18:34-35 * **5:27** Eks 20:14; Diu 5:18 * **5:28** 2Pi 2:14

kekre han kırak. ²⁹*Menmen ti hırem heri-
uve nanamır kit ke his yaaim mari han kit ti
hıriak menmen enum, ti eketim ewırem. Ti eket
nanamır kit te ti ehu werek eno wit ke God hıram
yaaim. Hıram enum te ti nanamır kit hıriak kepu
werek te kakri han kit te God kakwırit ti eno si.
³⁰ His mit yaaim em hıram mises han kit mırıak
menmen enum, ti ehıt hıne eremir ewırem. Ti
eremir his ewırem te ti ehu werek eno wit ke God
hıram yaaim. His mit yaaim mepu werek te ti
hıriak menmen enum ti eno si hıram enum.

*Jisas katıp menmen me mitik kesiuwe mite
piutıp wauno hırikakit peiyap*
(Mt 19:9; Mk 10:11-12; Lu 16:18)

³¹*“Nıpaa ere in yi nepei yemtau hım me God
Moses kewisim mau tıwei matıp, ‘Mitik kerek
kesiuwe mite pırank wauno waunaiwırek, hırikak
kakwetıwe tıwei hıram matıp nıpaa hıre mite
pırank te in ek au hırikak kepırep wen.’ ³²*Te
in ek hi etpi. Mitik kerek kepır mite pırank
wınaiwırek, te hıre ap wırıak menmen enum
wetike mitik hak au, hırikak kenipep weweikın sip
wewet hım me God, me wı hıre pıke wawıt mitik
keiyak. Mitik kerek ketikerep hır nanıtan, hırikak
keweikın sip kewet hım me God ketikerep.

*Jisas katıp menmen me mit hır natıp God hır
nanıses menmen*

³³*“Nıpaa ere in yi yemtau hım me God Moses
kewisim mau tıwei matıp, ‘Yi ap eiweikın sip
eiwet hım nıpaa yi yatıp God. Au, yi eiyisesim.’

* **5:29** Mt 18:8-9; Mk 9:43-47; Kl 3:5 * **5:31** Diu 24:1-4; Mt 19:7;

Mk 10:4 * **5:32** 1Ko 7:10-11 * **5:33** Eks 20:7; Lev 19:12; Nam
30:2; Diu 23:21

34-35 **Te hi hetpi. Yi ap eitip him ham me menmen me God mamkaap him mi yi yatip mit em te yi eiyisesim au emit! Yi ap eitip 'Tru antap' au emit eiyintar hirak wit ke God. Yi ap eitip menmen me ti mamkaap him mi yi yatip mit em au emit eiyintar ti hiram mire yeno me God hirak kewis hit mentiram. Yi ap eitip menmen me wit Jerusalem mamkaap him mi yi yatip mit em au emit eiyintar hirak wit kerek Mitik Iuwe God kau ketike mit. Yi yatip mar im yi yatip niuk me God. Hiram enum emit! ³⁶ Yi ap eitip menmen me paan ki mamkaap him yi yatip mit em au emit eiyintar yi ap te eirak paan kei kiutip o yapirwe mau hesnu ki mamre hike o nipiak taau. God kerekak kakriakem te hiram mire ti atip niuk me God. ³⁷*Yi yatip mit yi eirak menmen yi eitip, 'O, hi arakem,' o 'Au, hi hnapen.' Yi eitip him meiyam mamkaap him mi te hir nertei yi eiyisesim, hiram menmen enum meke Seten man. Menmen im enum emit!

*Jisas katip menmen me mit hir nanip nerer mir
(Lu 6:29-30)*

38 *“Nipa ere in yi yemtau him me God Moses kewisim mau tiewi hiram matip, ‘Mitik keketut nanamir kit ti eketiwек kirkak. Mitik kenektinut yehes kit, ti enektinewek kirkak.’ ³⁹*Te in ek hi hetpi yi ap te einep mit mamrer me menmen mi enum nipa hir nerekyiyem au emit! Mitik kitip ken tekep pinam, ti eteikniwek pinam hirkak

* **5:34-35** Ais 66:1; Mt 23:22; Ap 7:49; Je 5:12 * **5:34-35** Sam 48:2 * **5:37** Je 5:12 * **5:38** Eks 21:24; Lev 24:20; Diu 19:21

* **5:39** Lev 19:18; Jo 18:22-23

ekitep ekwim. **40*** Mítik kerek keryit kakno mítik iuwe gavman kakmitetpiň kakıtpıwek enum me menmen yaaim ti hırıakem, te hırank kakıt pewek mei mit ti ewetiwekem emriuwe tanık. **41** Mít iuwe ne gavman nan nanitihi yi einenor menmen mır eiyım eino menep in, yi ap han enuk eikepi eiyım eino menep in au emıt. Yi eiyım eino yanımın. **42** Mítik kerek kituthi me menmen mit, ti ewetiwekem. Mítik kerek hanhan kakri menmen mit me wı im te maain hırank pıke kakwetut mei mırak mamrerim, ti ewenıwekhi ewetiwekem.

Jisas katıp me mit hır hanhan neriuwe mit enun nepan nır

(Lu 6:27-28, 32-36)

43*“Nıpaa ere in yi yemtau him me God Moses kewisım mau tiwei hıram matıp, ‘Yi hanhan yeriuve ni yinan, te yi han enuk yeriuve mit enun nepan ni.’ **44***Te hi hetpi yi hanhan yeriuve mit enun nepan ni, yi eiyitehi God hırank ap skelim mit kerek nerekyi enum, hırank ekrekyor menmen yaaim. **45***Yi yırıak menmen mar im te yi eirıak menmen eiyır ke haai ki God keit wit kırak hırank hırankem. Hırank kenip wejni kır kıkaap mit yaain netike mit enun nırıak enum. Hırank kırıak hawı kan kıkaap mit yaain, mit au enun. **46** Yi mit hanhan yeriuve mit kerek hanhan neriuwi te mit han au, yi han kitet God kakweti menmen yaaim a? Taauye! Mít enun nari pewek me takis hır nırıak menmen mar im.

* **5:40** 1Ko 6:7 * **5:43** Lev 19:18 * **5:44** Eks 23:4-5; Lu 23:34;
Ap 7:60; Ro 12:14, 20; 1Ko 4:12 * **5:45** Ef 5:1

Hiram menmen weinim. ⁴⁷ Yi mit yenine mit han ni yinan hir yaain te mit han au yi han kitet God kakweti menmen yaaim a? Taauye! Mit ap ne weiwik me Isrel ap nises God hir niriak menmen im. Hiram menmen weinim. ⁴⁸ *Yi yiriak mit ni enun nepan yaain, te yi yaain eiyir ke Haai ki God keit wit kirak hirak yaaik.

6

Jisas katip menmen me mit nikaap mit han ap netenen menmen au

¹*“Yi naanempre hiras te yi ap eiriak menmen yaaim te mit nanri nanwenipi niuk mi nantip yi yaain au emit. Yi yiriak menmen mar im te Haai ki God keit wit kirak kau niu hirak ap kakweti menmen yaaim menterim taau. ² Wit yi eiwit mit kerek hir netenen menmen auri eiwetir menmen, yi ap eiwepyapir menmen yi yiriakem au emit! Mit enun newisesik hir newet mit menmen, hir newepyapirrem neit yayiwe o nekre wianak kerek mit nekine him me Moses nekrerek, te mit nanir menmen hir niriakem nanwenipi niuk mir nanriuwerem. Hi hetpi werek, maain God ap kakwetir menmen mamrerim kakit wit kirak kakintar mit nepei netpiwek him yaaim me menmen hirak kiriakem. ³*Yi eiyises menmen mir au emit! Yi eiriak menmen eikaap mit, te yi eiriakem eisawinem te mit ni yinan o mit han ap te nanirem taau. ⁴ Yi eiriakem eisawinem te Haai ki God kerek hir menmen yi yisawin yiriakem, hirak kakweti menmen yaaim mamrerim.

* **5:48** Lev 19:2; Diu 18:13 * **6:1** Mt 23:5 * **6:3** Mt 25:37-40

*Jisas katip menmen me mit nitehi God
(Lu 11:2-4)*

⁵*“Wı̄ kerek yi yitehi God menmen yi ap eirı̄akem eiyır ke mit enun newisesik hı̄r nı̄rı̄akem. Hı̄r hanhan nerp nekre wı̄nak kerek mit nekine hı̄m me Moses nekrerek, o hı̄r nerp yayiwe nitehi God menmen te mit nanı̄ri han kitet hı̄r yaain nanwenı̄pi niuk mır. Hi hetpi werek, maain God kakwetır menmen mamrerim kakıt wit kırak taau. ⁶*Wı̄ kerek yi yitehi God menmen, yi eino haau ke wı̄nak iyepe weipır eiyitehi God kerek mit ap nı̄rek, yi eitı̄wekhi menmen. Te maaqin Haai ki God kerek kır menmen yi yı̄sawın yırı̄akem hı̄rak kakweti menmen yaaim mamrerim.

⁷*“Yi yitehi God menmen, yi ap eitıp hı̄m weinım yapı̄rwe eiyır ke mit ap nertei God nerer wit wit ap ne Isrel hı̄r nı̄rı̄akem au emit. Hı̄r han kitet God kakı̄mtau menmen mır kakı̄ntar hı̄r netpīwek neriuwe hı̄m yapı̄rwe nokim nokim.

⁸*“Yi ap eiyises menmen hı̄r nı̄rı̄akem eiyı̄ntar Haai ki God nepei kertei menmen yi yaitı̄wem te maain yi yayu werek.

⁹*“Yi eitı̄wekhi menmen yi eitıp yayır ik:
‘Haai kaiu God, ti kerek heit wit kit heven, ti niuk mit
iuwe te ti enip mit hı̄r nanwenı̄pi niuk mit.

¹⁰*Haiu mituthi te ti enen ehinı̄n naanmamprai
haiu mit, te haiu mit yapı̄rwe emises han

* **6:5** Mt 23:5; Lu 18:10-14 * **6:6** 2Kin 4:33 * **6:7** 1Kin 18:26-29; Ais 1:15 * **6:8** Mt 6:32 * **6:9** Jo 17:6 * **6:10** Mt 7:21; 26:39; Lu 22:42

kit mamır ke mit ensel neit wit kit heven
hır nises han kit.

11 Petepin ti ewetai menmen mei te haiu mamı̄m.

12 *Ti esak menmen enum haiu mırı̄akem mamır
ke haiu mesak menmen enum me mit
nerekyiyem haiu matıp, Hı̄ram menmen
weinim.

13 *Ti ap ewis menmen enum mamri han kaiu
haiu mamrı̄ak enum au emıt! Ti naanem-
prai me menmen enum.

14 *“Eiyı̄mtau. Yi eiyı̄sak menmen enum mit
nerekyiyem yi ap han ekitetim, yi eitıp hı̄ram
menmen weinim, te Haai ki God hı̄rak kakı̄sak
menmen enum mi. **15** Yi ap eisak menmen enum
me mit nerekyiyem au, te Haai ki God ap kakı̄sak
menmen enum mi.

*Jisas katıp menmen me mit hır nı̄npı̄ maan
nanu*

16 *“Wī kerek yi yınaain menmen nı̄npı̄ mami-
wei te yi eiyitehi God menmen, yi ap eiwen
toni emu ninaan mi eiyır ke mit enun newisesik
nırı̄akem au emıt! Hı̄r newen toni mau ninaan
mır te mit yapırwe nanırı̄ hı̄r han kitet hı̄r
yaain hı̄r newenipi niuk mır menterim. Hi hetpi
werek, maain God ap te kakwenipi niuk mır
taau. **17-18** Wī kerek yi yınaain menmen yi nı̄npı̄
miwei te yi eiyitehi God menmen, yi ap eiwen
toni waniu (o wein) au emıt! Yi eikır eiwepep
paan te mit han ap nertei yi nı̄npı̄ miwei yitehi
God. Te God Haai ki kerek mit ap nı̄rek au, hı̄rak

* **6:12** Mt 18:21-35 * **6:13** 1Kro 29:11-13; Mt 26:41; Lu 22:40;
Jo 17:15; 2Te 3:3; 2Ti 4:18; Je 1:13 * **6:14** Mk 11:25-26 * **6:16**
Ais 58:5-9

kertei menmen yi yisawin yiriakem, te maain hirak kakweti menmen yaaim menterim.

Jisas katip menmen me mit nanit pewek yapirwe

(Lu 12:33-34)

19 *“Yi ap eiri menmen mei yapirwe me ti im naanemprewem meit winak ki au emit! Mesik, metike wesiun merermirir laplap, ni o heiniut mamwim te menmen mamwepep, o mit enun naninen nanwep winak nankintip menmen im.

20 *Au, yi yiriak menmen yaaim te God kakweti menmen mirak yaaim meit wit kirak. Menmen hirak kakwetaiyem, mesik, wesiun o heiniut maminterim ap te mamiwaank menmen im au, mit enun ap te naninen nantiwem taau.

21 Menmen mit han kitet hiram mamkepi nanu werek, han kir kakisesim. Te yi han ekiset menmen me ti au emit! Menmen me God keremem.

Jisas katip menmen me nanamir hirak kire si

(Lu 11:34-36)

22 “Nanamir ki hirak kire si kakikaap yink ki. Nanamir ki yaaik te yi yayir menmen werek werek. Han ki hirak kire nanamir. Yi han kitet menmen yaaim, yi eiyises God werek werek. **23** Te nanamir ki hirak enuk toto te yi ap eiyir menmen werek werek au. Han ki kekre yink ki hirak kises menmen enum, hiram mire toto, te menmen im mekrerek hiram mamriwaank.

* **6:19** Je 5:1-3 * **6:20** Mt 19:21; Lu 18:22; Kl 3:1-2

*Jisas katip menmen me mit han ekitet God
menmen me ti au emit
(Lu 16:13)*

²⁴ “Mítik ap kakises menmen wík werek werek au. Hírak hanhan mítik kiutip, hírak kaknapen keiyak. Hírak kakikaap mítik kiutip, hírak kakweikin sip kakwet keiyak. Yi han ki kakinke kakintar pewek ap te yi eiyises God werek werek au.

*Jisas katip menmen me mit han kitet menmen
mamkepi nanu werek
(Lu 12:22-31)*

²⁵*“Te hi hetpi. Yi ap han kakitet yapırwe me menmen yi yayim te yi yayu werek, o menmen yi eimir emu yink ki au emit! Han ki kinin menmen yi yayim, yink ki kinin klos yi yaimir. God keweti yink ki ketike han ki kekrerek te yi eiyisesik. Hírak naanmampri me menmen te yi eiyu werek werek. ²⁶*Yi eiyir hore híram menuiwe men in men ein. Híram ap mamir ni mei o meket teket mei men mewisim mekre weisaak au. Te Haai ki God hírak naanmiprewem. Yi yin in hore yapırwe te God naanmampri. ²⁷Mítik kei kiutip kekre nimin ke yi mit han kitet yapırwe te kakriak menmen mamkepik hírak kaku wi meiyam o tito yapırwe a? Taauye!

²⁸“Yi ap hanhan yeriuve menmen yi eimir au emit. Yi yayir timen híram mewo meit yayiwe. Híram ap mekerwo laplap o mesikek yawaap au.

²⁹*Te hi hetpi. Nipaai mítik iuwe King Solomon

* **6:25** Fl 4:6; 1Ti 6:6-8; Hi 13:5; 1Pi 5:7 * **6:26** Mt 10:29-31; Lu 12:6-7 * **6:29** 1Kin 10:4-7; 2Kro 9:3-6

hı̄rak kamır klos mı̄rak yaaim, te klos mı̄rak ap yaaim mar ke timen im au. ³⁰ God kerekək hı̄rak kenip yenkis timen weinīm hı̄ram mire yaaim. Te hı̄ram mepu petepin, teipmen hı̄ram mami te mit nanisiyem. Yi yin̄in timen te God naanmıp̄rewem werek werek hı̄rak naanmampri. Yi ap yises him me God werek werek au. ³¹ Te yi ap han ekitet emir im: ‘Maain hi ehit menmen mamtike tı̄par mamit nein te hi hahim o hi ehit klos mamit nein te hi emir? Menmen mar im au emit.’ ³² *Yi ap han kitet menmen im au eiȳntar mit ap ne weiwick mi Isrel kerek ap nises God hı̄r hanhan neriuwe menmen im wīsenum. Yi ap han ekitet menmen eiȳir ke hı̄r han kitetim eiȳntar God hı̄rak Haai ki nepei kertei menmen yapırwe yi eitwem te yi eiyu werek werek. ³³ *Te yi mit miyapır yin̄in hanhan eiyises God hı̄rak kinin naanmampri te hı̄rak kakrekyi yi yaain. Yi yırı̄ak menmen im te God naanmampri me menmen meiyam te yi eiyu werek. ³⁴ *God naanmampri me menmen meiyam yi eiyu werek, te yi ap hanhan eiriuwe menmen teip hekrit hı̄ram mamnen. Menmen teiyip hekrit hı̄ram mamnen, yi ap yaiwenem taau. Hı̄ram mamnen. Te yi han ekitet me menmen enum petepin epei man naanempre hı̄ras me menmen im.

7

*Jisas katip menmen me mit skelim mit han
(Lu 6:37-38, 41-42)*

* **6:32** Mt 6:8 * **6:33** 1Kin 3:10-14; Sam 37:4, 25; Ro 14:17

* **6:34** Eks 16:4, 19; Mt 6:11

1 *“Yi ap skelim mit me menmen hir niriakem te God ap skelim yi mit me menmen me yi yiriakem taau. **2** *Yi ap skelim mit eyintar God skelim yi mit kakriwe menmen yi yiriak mit han em. Menmen yi yiriak mit han em, God kakrekyiyem kakinterim. **3** Ti henmak te ti hir kit yinak menmen kike mire yenkis yehes mekre nanamir kirkak te ti hanhan ekin+wekem mamnopin mamkeipn+wek nanamir kirkak, te ti ap hanhan ekin menmen wisenum mire nu heneik mekre nanamir kit a? **4** Hiram enum te ti atip kit yinak, ‘Ti ewisa hi ekinut menmen mekre nanamir kit emnopin emkeipin nanamir kit,’ te ti menmen wisenum mamsonut nanamir kit te ti ap ehir ein ein werek werek taau. **5** Ti mitik enuk ewenin him. Ti ehin in naanempre nanamir kit te maain ti ekaap kit yinak eriuwe nanamir kirkak. Hiram mar im: Ti ehin in eweikin sip ewet menmen enum mekre han kit te ti ehu werek. Maain ti ehu werek te ti ekaap kit yinak ekweikin sip ekwet menmen enum mirak kike.

6 *“Yi ap eitip mit enun han kir enuk kire samiyak him yaaim me God au emit! Yi eiriakem hiram mamir ke mitik kewir hore haam metike pitau (o yini) o menmen yaaim miwaai ti, sak mamnen mamintrerim mamwaankem. Hiram mamintrerim mamwaankem nepei au, hiram mamweikin mamwir nikin mamiwep.

*Jisas katip menmen me mit hir nanitehi God
menmen werek werek
(Lu 11:9-13)*

* **7:1** Ro 2:1; 1Ko 4:5; Je 4:11-12 * **7:2** Mk 4:24 * **7:6** Mt 10:11

7 *“Yi eiyitehi God menmen te hı́rak kakwetiyem. Yi eiyineitİN menmen me God te yi eiyİrem. Yi eiyİrp weipİR eiket teruk te God kakİkeiswiyek. **8** *Hi hetpi werek. Mİt kerek nİtehi God menmen hı́rak kakwetİrem. Mİt kerek nanİnantİN menmen me God hı́r nanİrem. Mİt kerek nerP weipİR neket teruk, te God kakİkeisworek.

9 *MİtİK hak kekre nİmİN ke yi mİt, nİkan kı́rak kakİtİweKhi me niu o bret, hı́rak ap kakwetİweK nan te hı́rak kakİm au. **10** O nİkan kı́rak kakitehi haai me saauK, hı́rak ap kakwetİweK mİniu han enuk (o neiyİp han) o manpen siurp (o yenmİK siurp) enuk te kakİm taau. **11** *Yi mİt kerek yi enun yi yertei yewet nİkerek ni menmen yaaim. Te Haai ki God kerek keit wit kı́rak Heven hı́rak yaaiK wİsenuk kakİkaap mİt kerek nanİtİweKhi me menmen yaaim hı́rak kakwetİrem hı́ram mamkepi.

12 *“Te hi hetpi. Yi eiyinİN eirİak mİt miyapİR menmen yaaim yi hanhan te hı́r pİke nanrekyiyem. Menmen im hi hetpi yi eirİakem hı́ram mises menmen yapırwe mİtİK Moses ketike mİt profet hı́r newisİM mau tİwei hı́ram matİp yi eiyisesim.

*Jisas katİp him me weipİR kike mİt nanitetik te hı́r nanu werek werek
(Lu 13:24)*

13 *“Yi eiyitet weipİR kike eiyİntar ya weipİR ke wit si enum hı́rak kİhi iuwe, yayiwe kİpİrak, mİt

* **7:7** Jer 29:13-14; Mk 11:24; Jo 14:13-14, 15:7, 16:23-24 * **7:8**

Je 1:5; 1Jo 3:22, 5:14-15 * **7:11** Je 1:17 * **7:12** Mt 22:39-40; Lu 6:31; Ro 13:8-10

miyapır yapırwe nitetik. **14** *Te weipır kerek mit miyapır nanitetik te hır himin kır kaku werek, hırank au kihı kike, ya enuk kike, mit miyapır niutıp niutıp keriyen nanitetik.

*Jisas katip him me mit profet enun nemipin
(Lu 6:43-44, 13:25-27)*

15 *“Yi mit miyapır yi naanempre hıras me mit profet enun nemipin. Hır naninen nanmitipin nanriuve him mır te yi han kitet hır mit yaain God keriuweti nan netpi menmen. Te han kır enuk hır nemipin nanriwaank me menmen me God yi yisesim. **16** *Yi eiyırtei hır yaain o enun nanriuve menmen hır nanrıakem. Nu teketuk ap te mamri mamır ke hınaan nıkim au. Waai wakin ap te mamri mamır ke tuwaan au. **17** Nu yaaim hıram mamri nıkim yaaim. Nu enum ap mire yaaim te mamri nıkim yaaim au. Enum keremem. **18** Nu yaaim ap te mamri nıkim enum au. Nu enum ap te mamri nıkim yaaim taau. **19** *Nu mei enum ap mine nıkim yaaim, mit nanman nanwırem mamno si. **20** *Te hi hetpi werek. Yi eiyırtei mit kerek profet enun nemipin neriuwe menmen hır nırıakem.

21 *“Yi ap han kitet mit yapırwе kerek nenewa hi Mitik Luwe yaaik, hır nanre nıkerek ne God. Au, hır mit miyapır kerek nises menmen Haai kai God hırank hanhan hır nanisesim, hır keriyen hır nıkerek nırank. **22** *Wi maain God kakınke mit,

* **7:14** Jo 10:7, 9; Ap 14:22 * **7:15** Mt 24:4, 24; Ap 20:29; 2Pi 2:1 * **7:16** Ga 5:19-22; Je 3:12 * **7:19** Mt 3:10; Lu 3:9; Jo 15:6

* **7:20** Mt 12:33 * **7:21** Mt 21:31; Lu 6:46; Ro 2:13; Je 1:22, 25

* **7:22** Jer 14:14

hîr yapırwe naninen nanitpo, ‘Mítik Iuwe Yaaik. Haiu epei mekrehîr kit haiu matip mit him me God, haiu mepir herwe enum men mekeipin mit, haiu mîriak menmen yaaim yapırwe nipaah mit ap nirem, haiu mîkaap mit ninap o his hit enum ere hîr niye yaain.’ ²³* Hîr nanitpo menmen im te hi tewen ehîtpor, ‘Hi hepitarî yi neimin. Yi ap ne God au. Yi mit enun yîriak enum yi einopin eikeipno!’

*Jisas katip him me mitikit wîk time wînak wîk.
(Lu 6:47-49)*

²⁴*“Mit miyapir kerek nemtau him mai hîr nanisesim hîr nanir ke mitik yaaik kime wînak kîrak kau kentir nan. ²⁵ Maain hawî kan mani kîniu niye yuwerep mîniu wîsenum te wînak kewen au. Hîrak mitik kimaak kentir nan. ²⁶ Mit kerek nemtau him hi hetpim hîr ap nanisesim hîr nanir ke mitik kime wînak kîwaaai ti kire tenhaan. ²⁷ Maain hawî kaknen, mani kîniu, niye yuwerep mîniu, te wînak kewen. Wînak kewen mani kakip keiyik ken.”

Mit han kîr kekrit keriuwe menmen Jisas ketporem

²⁸*Jisas katip him mîrak epei au, mit miyapir yapırwe kerek nemtau menmen hîrak ketpim, hîr han kekrit neriuwerem. ²⁹ Hîr han kekrit neriuwerem nentar hîrak ap ketpor kar ke mit iuwe ne skraip kerek ninin nertei him me Moses natip mit em. Au, hîr nises him me mit iuwe ne nipaah ein netporem. Te Jisas ketpor kar ik au.

* **7:23** Sam 6:8; Mt 10:33, 13:41-42; 2Ti 2:19 * **7:24** Je 1:22

* **7:28** Mk 1:22; Lu 4:32; Jo 7:46

Hı̄rak ketpor kar ke Mıtık Iuwe God keriuwetek
kan ketpor hım mırak.

8

*Jisas kikaap mitik enuk lepro mau yink kırak
hı̄rak kire yaaik*

(Mk 1:40-44; Lu 5:12-14)

¹ Jisas kınaiwır mıniu (o neiyip) kekiuwe kan kesiyen, te mit yapırwé nisesik. ² Hı̄rak kekiuwe ken kesiyen, mitik kerek enuk lepro mau yink kırak ek kan kirek kewen ninip kau menep hit mırak, hı̄rak han kitet hı̄rak iuwe, hı̄rak ketpiwek kar ik: “Kai Iuwe, ti han kit ti ekepa hi are yaaik.” ³ Hı̄rak katip epei au, Jisas kesiuwe his metenenik hı̄rak katip, “Hi han kai ekepit ti ere yaaik.” Hı̄rak katip epei au, wasenum mitik enuk lepro mewik hı̄rak kire yaaik. ⁴ *Hı̄rak kire yaaik, Jisas ketpiwek, “Ti ap eno etip mit han menmen hi herekyutem au emit! Ti eno wınak ke God eteikin mit pris yink kit ewepwar menmen mar ke hım me Moses mau tı̄wei metput ti hı̄rakem. Ti hı̄riak menmen im te hı̄r nanı̄rtei God kekepit ti hı̄re yaaik.”

*Jisas kikaap wok mitik ke mitik iuwe ke ami
(Lu 7:1-10)*

⁵ *Maain Jisas ken kiun wit Kapaneam, mitik iuwe ke ami ke wit Rom kewenyiprek kitwekhi hım iuwe kar ik: ⁶ “Kai Iuwe, mitik kırıak menmen mai hı̄rak kınap kı̄waai wınak eik. His hit mırak epei au maa meit, yink kırak kekek

* **8:4** Lev 14:1-32; Mt 9:30; Mk 7:36; Lu 17:14 * **8:5** Jo 4:46-47

wisenum.” ⁷ Jisas kewenhi ketpiwek, “Hi tewen anen akepik te hirak kakre yaaik.”

⁸ Te mitik iuwe ke ami ketpiwek, “Mitik Iuwe, hi ap yaaik te ti enen enik winak kai. Ti atip him weinik kerekek te menmen enum mamnopin mamkeipin mitik kerek kiriak menmen mai hirak ekre yaaik. ⁹ Hi hises him me mitik hak hirak kinina hirak iuwe naanmiprau. Te hi htrekes naanmipre mit nai hi hinini. Te hi hatip mitik keiyak kiutip: ‘Ti eno,’ hirak kakno. Hi hatip keiyak: ‘Ti enen,’ hirak kaknen. Te hi atip mitik kerek kiriak menmen mai em: ‘Ti eriak menmen eim,’ te hirak kiriakem. Hi hertei ti atip him mit ehirp in, hirak kakre yaaik.” ¹⁰ *Jisas kemtau him kerek mitik ik ek ketpim, hirak han kekrit kekrit keriuwerem. Te hirak katip mit miyapir kerek nisesik, “Hi ap nipaa hir mitik kei ke Isrel katip him mar im kises God werek werek kar hirak kisesik au. Hirak kiutip kerekek.”

¹¹ *Jisas wen katip: “Hi hetpi werek. Mit miyapir yapirwe naninen nanrer wit wit nanises him mai werek te hir nanu yeno nanim menmen nantike Ebrahim, Aisak, tetike Jekop nanu nanit wit kerek God kewiyen. ¹² *Te mit miyapir kerek nipaa miyerer nir ninen hir ne Isrel hir ap nanisia au, te maain God kakipiri nanino wit enuk toto te hir nankit nanine han enuk nanineknen yehes mir nanu en.”

¹³ Jisas ketpor epei au, hirak katip mitik iuwe ke ami ke Rom kerek kinin naanmipre mit han

* **8:10** Mt 15:28 * **8:11** Sam 107:3; Lu 13:28-29 * **8:12** Mt 22:13, 25:30; Lu 13:28

en, “Ti eno. Menmen mamnen mamır ke ti han kitet hıram mamnen.” Hırankatıp epei au, waswas wok mıtık kırak hırankire yaai.

*Jisas kikaap Pita mite pıراك miye pıre
(Mk 1:29-31; Lu 4:38-39)*

¹⁴ *Maain Jisas kan wınak ke Pita eik, hırankır Pita maam pıراك kerek wine mite pıراك hıre wiwaai yeno wınap yınk sisi. ¹⁵ Jisas ken ketenen his mire, te hıre wınap yınk sisi epei au, hıre wıre yaapi. Te hıre wekrit wıriak menmen me Jisas kakım.

*Jisas kikaap mit miyapır yapırwe
(Mk 1:32-34; Lu 4:40-41)*

¹⁶ Maain hınkewi, hır mit han neithis mit miyapır yapırwe kerek herwe enum mau mekre han kır, hır neriyei nan nır Jisas. Hırankepır herwe enum im kriuve him hıranketpim, hırankikaap mit miyapır kerek nınap te hır nıre yaain hır nanu werek. ¹⁷ *Hırankırıak menmen im te him nıpaa God katıp Aisaia kewisim mau tıwei hıram nepei man. Him im matıp mar im: “Hırankepır menmen enum merekyei haiu mınap en te haiu mire yaain.”

*Him me mitik hanhan kakises Jisas
(Lu 9:57-60)*

¹⁸ In ek Jisas kır mit miyapır yapırwe nisesik neweiknıwek te hırankatıp mit nırak, “Haiu mit han emno wan pınak ein emnaaiwır mit in.” ¹⁹ Hıranketpor epei au, mitik hak ke skraip kerek ninin nertei him me Moses natıp mit em, hırank

* **8:14** 1Ko 9:5 * **8:17** Ais 53:4

katip Jisas, “Hi apino wit kerek ti epnoriyen.”

²⁰*Jisas ketpiwek, “Miyak ke niu hiram miwaai mekre nu herkip. Hore hiram mime yaank mau niu. Te hi Mitik ke wit ke Mitik Iuwe ap winan kei kepu te hi eno ewaai ekrerek. Hi ap ewetut menmen au. Ti henmak te ti hanhan ehisisa?”
²¹*Mitik disaipel hak katip Jisas, “Mitik Iuwe, ti ewisa hi ehinin ano ewis haai kai kerek kaki kakikre hei, te hi pike anen eisesis.” ²²*Te Jisas ketpiwek, “Au ti ehisisa. Mit kerek ap nises him mai hir enwisik kakikre hei.”

*Jisas katip te nime iuwe kerek miniu hiram maa
(o matin) meit*
(Mk 4:36-41; Lu 8:22-25)

²³ Hirak katip epei au, Jisas kehit kiniu ken kekre bot. Mit disaipel nirak hir nisesik. ²⁴*Hir nau nekre bot epei au, hir nerekir wan. Te yuwerep miniu mirak wan sir miniu misawin bot, te Jisas hirak kawaai. ²⁵Hirak kawaai hir nan nekotitek netpiwek, “Mitik Iuwe ekepei! Bot epei kaknatin kakikre tipar kakno ti eik te haiu mami.” ²⁶*Jisas ketpor, “Yenmak te yi yinapen? Yi mit ap han kitet menmen yaaim mai iuwe au a?” Hirak ketpor epei au te hirak kekrit katip kewen yuwerep te wasenum nime metike wan tipar mehihe miwaai meit. ²⁷Te mit neperper natipan, “Hirak mitik ik ek hirak kire keimin te nime metike wan memtau him mirak te hirak katip yuwerep metike nime te hiram mewire miwaai meit?”

* **8:20** 2Ko 8:9 * **8:21** 1Kin 19:20 * **8:22** Jo 5:25 * **8:24**
 Sam 4:8 * **8:26** Sam 89:9; Mt 14:31, 16:8

*Jisas kikaap mitikit wik kepır herwe enum
mekre han kirkatit
(Mk 5:1-17; Lu 8:26-37)*

²⁸ Jisas ken kiun wan pınak ein, hırank tı ke mit ne wit Gadara. Hırank kiun ein, mitikit wık herwe enum mau mekreret kenipet hırankıt tau tekre herwe hei te hırankıt tan tewenyipır Jisas. Hırankıt enukıt tetaritari han ken sip tırıak enum te mit miyapır nınaain hırankıt tatnip te hırap nanitet yayiwe kerek hırankıt tewi en taau. Hırankıt tewenyipirek hırankıt ²⁹*tınap tenine tar ik: “Nikan ke God, kenmak te ti han heraiwaank. Wıap epei man wen au te ti han arekyei menmen enum hepırei mamno wit enuk kerek menmen mamwep!” ³⁰ Sak ham yapırwe maam menmen meit yanımın kike eik, ³¹ te herwe enum mitehi Jisas, “Ti ehıpırei, te eriuwetei emno emikre sak yapırwe eim e.” ³² Jisas ketpor, “Yi eino.” Te hıram menke mırır men mekre sak, te sak yapırwe keremem metaritari mırır men menke matın mıniu (o neiyip) kerekere ere men mekre wan iuwe eik, tıpar mekiuwe hım yipır mırıam hıram maam tıpar maa meit.

³³ Epei au, mit kerek naanmipre sak em nırır nen wit iuwe nen natıp mit han netpor menmen epei man metike menmen me mitikit wiketeret nıpaah herwe mersiset. ³⁴ Hır netpor epei au, mit miyapır ne wit iuwe nan nanwen yipır Jisas. Hır nırek hır nıneinik te hır nitıwekhi hım iuwe eknaaiwır wit kır, te hırank ekno wit hak.

9

* **8:29** Mk 1:24; Lu 4:34, 41

*Jisas kikaap mítik hak his hit enum
(Mk 2:1-12; Lu 5:17-26)*

¹*Mít natıp epei au, Jisas kehİN kİniu ken kekre bot kerekir wan ken wit kırak eik. ²Hır mít han neit mítik hak his hit mırak epei maa meit, hır neiyık nan hırank kıwaai yeno. Jisas kırı hır han kitet hırank iuwe kakıkaap mítik ik kakre yaaik, te hırank katıp mítik kerek his hit maa meit em, “Kai yinak, ti enakin tokim. In ek hi esak menmen enum mit ti hırıakem.” ³Jisas katıp menmen im epei au, mít han ne Skraip, kerek ninin nertei him me Moses natıp mít em, hır natıpnan nar ik: “Mítik ik e hırank katıp enum kekre hır ke God katıp hi esak menmen mit enum.” ⁴*Jisas kertei menmen hır han kitetim netpim te hırank ketpor, “Kenmak te yi han kitet yekre han ki hi nepeki hatıp enum a? ⁵Hi hatıp mítik kıwaai kentar kınaan, ‘Hi esak menmen enum nipaai ti hırıakem, hıram mamno,’ yi yepitari hi hatıp werek auye. Te hi hatıp mítik, ‘Ti hekrit etenen yeno eiyim eno,’ hırank kakıkrit yeno, yi eiyırtei hi hatıp werek te hi esak menmen enum me yi mít. Hi hetpi mekam te yi han ekiteta? ⁶*Hi atıp mítik ik har ik, ‘Ti ekrit eno,’ te yi eiyırtei hi Mítik ke wit ke Mítik Iuwe han tı ik e God kewisa hi ahısak menmen enum mít nırıakem?” Hırank ketpor epei au, hırank katıp mítik kerek his hit mırak maa meit em, “Ti ekrit ekin yeno mit eiyim eno wınak kit eik.” ⁷Hırank katıp epei au, mítik ik hırank kekrit ken wınak kırak eik. ⁸Mít miyapır yapıırwe hır nır menmen im hır neperper han

* **9:1** Mt 4:13 * **9:4** Mt 12:25; Lu 9:47; Jo 2:25 * **9:6** Jo 17:2, 5:8

kekrit neriuwerem. H̄ir nertei God kewis Jisas k̄kaap m̄it neriuwe menmen m̄rak iuwe, te h̄ir newen̄pi niuk me God.

*Jisas kenine Matyu
(Mk 2:13-17; Lu 5:27-32)*

⁹ Jisas k̄naaiw̄r wit ik kerekek, h̄rak kakno, h̄rak k̄r m̄it̄k hak niuk m̄rak Matyu kau w̄inak kerek m̄it nari pewek me takis neitai en. Te Jisas ketpiwek, “Ti ehis̄a eriak menmen mai.” H̄rak katip̄ epeı̄ au, Matyu kekrit k̄naaiw̄r menmen m̄rak kissesik.

¹⁰ Maain Jisas kau yeno me w̄inak k̄rak eik ek kakim̄ menmen, te m̄it enun kerek nari pewek me takis em h̄ir netike m̄it han enun nises menmen enum nau w̄inak nanim̄ menmen netike Jisas ketike m̄it m̄rak disaipel. ¹¹*H̄ir m̄it han ne Farisi, kerek han kitet h̄ir ninin̄ m̄it han nises him̄ me Moses, h̄ir n̄r menmen im h̄ir nitehi disaipel nar ik: “Kenmak te M̄it̄k Iuwe ki kaam menmen ketike m̄it enun kerek nari pewek me takis netike m̄it enun nises menmen enum em?”

¹² Jisas kemtau him̄ im te h̄rak katip̄ him̄ tok piksa mar im: “M̄it̄k k̄nap h̄rak dokta kaku kaktikerek. M̄it̄k hak han kitet h̄rak yaaik auye!

¹³*Yi eino han ekitet him̄ hi eh̄tpiyem h̄iram mau t̄wei me God. H̄iram matip̄, ‘Hi ap hanhan yi yaiwepwar samiyak menmen yaiwetewem au. Hi hanhan yi eiriak m̄it miyapir yaaim.’ Hi ap han hen̄ne m̄it kerek han kitet h̄ir m̄it yaain te h̄ir enweikin̄ sip enwet menmen enum enis̄sa au. Hi han hari han ke m̄it kerek h̄ir nertei h̄ir enun. Te h̄ir enis̄sa.”

* **9:11** Lu 15:2, 19:7 * **9:13** Hos 6:6; Mt 12:7

*Jisas katip him ham yaaim mamikrehir ke him
me nipaa ein
(Mk 2:18-22; Lu 5:33-39)*

14 *Maain mítik Jon disaipel nírak nan nírek nitíwekhi, “Haiu metike mít ne Farisi me wí ham haiu mínaain menmen te haiu nínpí mewei haiu mitehi God. Te mít disaipel nit au. Hir nenmak?”

15 *Jisas ketpor him tok piksa mar im: “Mítik hak kerek kakit mite ep hírak eku ektike nírak yinan te hír han yaaik. Maain wí mamnen te mítik kerek keit mite ep hírak kaknaaiwír mít nírak, te hír han enuk nínpí mamin nanít.

16 “Ap mítik keiyak keremir laplap kerek yaaim nímmam em kekerwewim mamu enum tokim kerek mewep em. Hírak kakriakem mamír em te maain hírak kakíkemyetít, yaaim nímmam em mamuwep enum tokim em te mamuwep wísenum. **17** Ap mítik keiyak keit típar wain yaaim míram keiyím kewenem mekre meme yínk míram kerek epei enum tokim em au. Hírak kakriakem mamír keremem te nap mamniu mamnan yínk míram te meme yínk mamwep mamriuwe nap míram o tíwerpek míram te típar mamno tí. Au, mít nanwenem mamíkreb yaaim wen petep híram mamu werek werek.”

*Jisas kíkaap níki pe mitik iuwe; hírak kíkaap
mite wetenen laplap míram
(Mk 5:22-43; Lu 8:41-56)*

18 Jisas wen ketpor him im keremem, mítik hak iuwe kerek kinín naanmípre mít han ne Isrel, hírak kan kewen niníp menep hit me Jisas

* 9:14 Lu 18:12 * 9:15 Jo 3:29

kitiwekhi kar ik: “Hi niki pai in ek epei waa wiwaai weit, te ti enen ewis his mit emu yink kire te hire wawikrit wawu.” ¹⁹ Hirak katip epei au, Jisas ketike mit disaipel nirkak nekrit nisesik nen.

²⁰⁻²¹ *Mite hap piutip winen hemkre hekrit hekrit ere tito hiswiyen wlik (12) hire wisesi. Mekre han kire hire watip, “Hi hewis his emintar laplap mirkak, te hi are yaaip.” Mite kerepep weke sip ke Jisas wan wewis his wetenen laplap hir miram kerek Jisas kamir em. ²² *Jisas keweikin kawaai nan kirep. Te hirak ketpiwe, “Pai yina yaaip ti enakin tokim. Ti han kitet hi iuwe te hi akepit ti hire yaaip.” Jisas katip epei au, waswas hire wire yaaip. ²³ Jisas kan ere kiun winak ke mitik iuwe kerek kinin naanmipre mit. Hirak kipiun ein, hirak kir mit neremim heurek em netike hir mit miyapir yapirwe neskeyaanmi nikit niki pirkak nepei waa. ²⁴ *Jisas kiri hirak ketpor kar ik: “Yi einepin eikeipniwe ap eikitep au emit! Hirap waa au. Hir wire wiwaai kerepep.” Hirak ketpor kar ek, te hir yapirwe nenwesisek enum wisenum. ²⁵ Hir nan nepir mit miyapir netpaan nen epei au, te Jisas kinik ken haau niki wiwaairiyen ketenen his mire te hire wekrit. ²⁶ Him me menmen im em kerek Jisas kikaap niki ip e men merer wit wit.

Jisas kikaap mitikit wikeret nanamir toto tetike mitik han aurek katip him werek werek au

* **9:20-21** Mt 14:36 * **9:22** Mk 10:52; Lu 17:19 * **9:24** Jo 11:11

27* Jisas kînaaiwîr wit kerek ek ken. Hîrak kitet yayiwe te mítikít wiketeret kerek nanamîr toto tisesik tenînewek tatıp, “Ti nepenyek ke Devit, ti hanhan heriuwawîr.” **28** Jisas ken kînîk ken wînak, te mítikít wiketeret nanamîr toto ten tîrek. Jisas ketpiwekit, “Yi wiketeret yekre han ki yatıp hi te werek arekyi yi eire yaaikít?” Hîrakít tatıp, “Ti Mítik Iuwe te ti werek.” **29*** Te Jisas kewis his menterwekit nanamîr kîrakít hîrak katıp: “Hi erekyi yi yaaikít hentar yi han kiteta.” **30*** Te nanamîr kîrakít kîr. Jisas ketpiwekit hîm manp kar ik: “Yi wiketeret naanmîpre hîrekses te mítik keiyak kakîrtei menmen im em au.” **31** Hîrakít ten wit eik tises menmen hîrak ketpiwekitem au. Hîrakít ten terer wit wit tatıp mít menmen Jisas kerekyiwekitem.

32* Hîrakít tepno te mít han neit mítik enuk han aurek, herwe kau kekrerek neiyîk nan Jisas. **33*** Kewaai meruri Jisas kepîr herwe enum, mítik enuk han aurek kewepnak katıp, te mít nerp en hîr han kekrit neriuwerek, hîr natıp, “Ap nîpaa mítik ap kîriak menmen kar ik keit wit kaiu Isrel.” **34*** Te mít han ne Farisi natıp, “Mítik iuwe Seten kerek kinîn naanmîpre herwe yapîrwe, hîrak kîkaap Jisas kepîr herwe im e.”

Jisas hanhan keriuwe mit miyapîr yapîrwe ne Isrel

35* Epei au, Jisas ken kerer wit iuwe wit kike ken kekre wînak kerek mít hîr nererik nekine

* **9:27** Mt 20:29-34 * **9:29** Mt 8:13 * **9:30** Mt 8:4 * **9:32**
 Mt 12:22 * **9:33** Mk 2:12 * **9:34** Mt 12:24; Mk 3:22; Lu 11:15
 * **9:35** Mt 4:23; Mk 1:39

him me Moses mau t̄wei. H̄rak ken en katip him yaaim me God kaknen naanm̄pre mit. H̄rak kikaap mit miyapir yapirwe h̄r n̄nap his hit enum, nanamir toto, menmen ham te h̄r n̄re yaain. ³⁶* H̄rak k̄r mit miyapir nererik nau en, te h̄rak han tewenini kentar h̄r nepu enum han kekrit n̄napen menmen ham n̄re sipsip mitik ap naanm̄prewem. ³⁷* H̄rak k̄ri epei au, h̄rak katip mit disaipel n̄rak kar ik: “Mit in h̄r n̄re menmen mau ni epei yaaim te ap mit nei nepu te h̄r nanino nant̄wem. ³⁸ Yi eiyitehi haai ke ni im te h̄rak kakriuwet mit nanikrerem te h̄r nanithis mit miyapir nanri han k̄r te h̄r enisesik.”

10

*Niuk me mit aposel nar hiswiyen wik (12)
(Mk 3:13-19; Lu 6:12-16)*

¹* Jisas kenine mit n̄rak disaipel nar hiswiyen wik (12), h̄r nan nererik. H̄r nan nererik, h̄rak kewetir menmen m̄rak iuwe h̄r nekreht̄r k̄rak nanino nant̄pir herwe enum nankaap mit miyapir h̄r n̄nap his hit enum nanamir toto, menmen ham te h̄r nanire yaain.

²⁻⁴ Im em h̄iram niuk me aposel nar hiswiyen wik (12) n̄rak. Saimon kerek niuk m̄rak ham Pita, h̄rak kinin ketike n̄kik k̄rak Endru. H̄rakit tetike Jems ketike n̄kik k̄rak Jon h̄rakit n̄kerek h̄rakit te Sebedi. H̄rakit tetike Filip, Batolomyu, Tomas, Matyu kerek keitit pewek me takis. H̄r netike Jems itai k̄rak, h̄rak n̄kan

* **9:36** Nam 27:17; 1Kin 22:17; Esi 34:5; Sek 10:2; Mt 14:14; Mk 6:34 * **9:37** Lu 10:2 * **10:1** Mk 6:7; Lu 9:1

ke Alfias, Tadias, Saimon kerek kises h̄im me mit Selot. H̄ir netike Judas ke wit Keriot, mitik kerek kewepyapir Jisas te h̄ir mit enun neiyik nen nakip. Mit in keriyen h̄ir mit nirak aposel.

*Jisas keriuwet mit nirak aposel nar hiswiyen w̄ik (12), h̄ir nirak menmen
(Mk 6:7-13; Lu 9:1-6)*

⁵ *Jisas keriuwet mit in nar hiswiyen w̄ik (12) nen, h̄irak kinin ketpor h̄im im: “Yi ap eino eiyu eitike mit ap ne weiwick me Isrel o mit nau nerer wit wit ke Sameria. ⁶ *Au, yi eino mit ne Isrel keriyen. H̄ir mit miyapir han h̄ir nire sipsip mitik ap naanmitpror te h̄iram mirir misawin meit yaank. ⁷ *Yi wen eino ein yi eiwepyapir h̄im im: ‘God menep h̄irak kakteknai kakirkeik te h̄irak kakinin naanmamrai haiu mit.’ ⁸ *Yi eikaap mit miyapir ninap h̄ir enire yaain, yi eikian mit miyapir naa te h̄ir pike nanikrit. Yi eikaap mit miyapir lepro mewi h̄ir enire yaain. Hi eweti menmen mai iuwe im h̄iram weiniim te yi eiyim eikaap mit han eiriwerem, yi ap te eiyit pewek mamrerim au emit.

⁹⁻¹⁰ **Yi ap eitenen pewek mei mamikre tanik mi au emit! Yi ap eitenen tanik iuwe yi eiwis menmen mekrerem au. Yi ap eiyit teipe o samiyak o hine yipo hemlik au. Yi eiyihis eino eiyintar yi mit kerek yiriak menmen me mit han, h̄ir enkepi naanempri me menmen.

* **10:5** Ap 13:46 * **10:6** Jer 50:6; Mt 15:24 * **10:7** Mt 3:2, 4:17;
Lu 10:9, 11 * **10:8** Ap 20:33 * **10:9-10** Lu 10:4 * **10:9-10**
Nam 18:31; Lu 10:7; 1Ko 9:14; 1Ti 5:18

11 “Ewaai meruri yi eino wit iuwe o kike, yi eino eiyinēitìn mítik hak yaaik hanhan naanempri me menmen. Yi eiyu eitikerek ere yi píke einaaiwir wit. **12** *Ewaai meruri yi eino wínak ke mítik hak, yi eitip mít en eiyir ik: ‘God kaku kaktikewi naanmampri.’ **13** Mít miyapır in hír yaain te him mi mamu mamtikeri God kakíkepi, o au en, him nípaa yi yetporem híram píke mamu mamtikewi te God ap kakíkepi. **14** *Yi eino te mít han ap naanmampri me menmen o nínapen nanímtau him mi yaaim yi yetpim, te yi einopin eikeipin wínak o wit kír, yi einepep toni waniu (o win) mau hit mi eiteiknor God han enuk keriuweri. **15** *Hi hetpi werek. Maain wi God skelim mít, hírak God kaknep mít miyapır enun nípaa nau Sodom ketike wit Gomora kakníp kike. Te mít miyapır kerek nanweikin sip nanwet him mi, maain God kakníp iuwe kaknepi.

Menmen enum yapırwe maain mammen

16 *“Yi eiyimtau. Hi ariuweti yi eino eiyíkre nímìn ke mít enun eiyir ke mítik hak kaksiuhe sipsip hak kakno kakírp nímìn ke nepere enum me yaank. Híram hanhan mamkíp mamík. Yi naanempre híras me menmen yi eiríakem eiyir wínini naanmípre híremes me wi mít nanmíp híram mítirir. Yi eiríak menmen yaaim eikaap mít eiyir ke típar nemnok mamkaap mít. **17** *Te yi naanempre híras me mít enun. Hír nantihis

* **10:12** Lu 10:5-6 * **10:14** Lu 10:10-12; Ap 13:51, 18:6 * **10:15**
Jen 18:20-19:28; Mt 11:24; 2Pi 2:6; Ju 7 * **10:16** Lu 10:3; Jo 10:12;
Ap 20:29; Ro 16:19 * **10:17** Mt 24:9

naniswi yi eino eiyır kaunsil kır, te hır nanıt nıپın neiyık naniwep nanıt wınak kerek mıt nekine hım me Moses nekrerek. **18** *Hır nantihis nanri nanıno ninaan me mıt iuwe o mıt ne gavman nanıntar yi yisısa. Te yi eiwepyapır hım mai yaaim eitıp mıt iuwe nantike mıt ap ne weiwick me Isrel eitpor hım mai. **19** *Maain hır nantihis nanri yi eino eiyırp ninaan me mıt, yi p einapen han ekite menmen yi eiyıtpim maamkaap yınk ki au emıt! Wı im mammen God kakweti hım mırak yaaim. **20** *Te God Hımin Yaaik kakweti hım mırak yaaim te hırak kakıkepi yi eitıp hım mırak. Hım mi au.

21 *“Heiyiuwerer nanwepyapır kikrek hır nansiweri te mıt nanınp nani. Haai kakwepyapır nıkan kırak kaksiuwerek te mıt nankıp kaki. Nıkererek nanwepyapır miye haai nır, te mıt nanınp nani. **22** *Mıt yapırwe hır nanıneini nanıntar yi yisısa, te neimin hır nanısa ere hır mıt nanınp hır nani, maain hi etorhis hır nanu nantikewa. **23** *Maain hır mıt nerekyi enum neit wit hak, yi eirır eino wit hak yaaik eiwi. Hır mıt en nanrekyi enum neit wit hak yaaik yi yewi, te yi pıke eirır eino wit hak. Hi hetpi werek yi ap eino eirer wit wit mıt ne Isrel newi en ere hi Mıtık ke wit ke Mıtık Iuwe hi pıke enen.

24 *“Sumatin hak ap te kakırtei menmen kakinın tisa kırak au. Wok mıtık ap te kakinın mıtık kerek hırak kerekyıwek menmen mırak.

* **10:18** Ap 25:23, 27:24 * **10:19** Lu 12:11-12 * **10:20** Jo 14:26; 1Ko 2:4 * **10:21** Mai 7:6; Mt 10:35 * **10:22** Mt 24:9, 13; Jo 15:18-21 * **10:23** Mt 16:28 * **10:24** Lu 6:40; Jo 13:16, 15:20

25 *Au, mít sumatin o wok mítik hír han yaaik menmen enum naníwaanki nanír ke menmen enum naníwaank tisa kír o mítik iuwe kír. Mít epe ni newa hi Bielsebul híram niuk mei enum me Seten, te hi híre Haai. Maain yi mít kerek yisísa yi yíre níkerek nai, hír nanewi hím enum enum.

*Mít hír ap nínapen mít han au- hír nanínapen God
(Lu 12:2-7)*

26-27 *“Te yi ap einapen mít au. Menmen yapírwe in ek híram mísawín meit, maain mít nanírteiyem híram mamnen mamu yaain. Menmen hi hisawín hetpiyem yi maain eiyírp wit iuwe eiwepyapírem eitíp mít em. **28** *Yi ap einapen mít kerek naniwep yi yayi eiyíntar hír ap te nanínepi hímín ki au. Yi einapen hírak God kerek kakiwep epe au, hírak kakwír hímín ki kakno si tatíkneni.

29 “Yi mít han ki yi eiwír pewek kiutíp yi eiyít hore wiketeri. Híre hore peiyap ap te wawi waunatín wawaai tí, te Haai kaiu ap kerteiyek au. Hírak kertei ye! **30** God epe kertei paan marmenum mítwapiń paan hesnu ki. **31** *Te yi ap einapen menmen au. Yi yinín hore yapírwe, te God Haai kaiu hírak naanempri werek werek.

*Hím me mít newepyapír hír nises hím me Jisas
(Lu 12:8-9)*

32 *“Mít miyapír kerek nerp ninaan me mít han nanwepyapír hír nises hím mai, te maain hír

* **10:25** Mt 9:34, 12:24; Mk 3:22; Lu 11:15 * **10:26-27** Mk 4:22;

Lu 8:17 * **10:28** Je 4:12 * **10:31** Mt 6:26, 12:12 * **10:32** Rev 3:5

nanırp ninaan me Haai kaiu, hi etpor hır yaain nises him mai, hır mit nai. ³³*Neimin au, te hi au.

*Jisas kan kakinke mit
(Lu 12:51-53, 14:26-27)*

³⁴“Yi ap han kitet hi han enip mit te hır enkiyan enu enit. Au, hi han ehıñkeri. ³⁵*Hi han enip nikan ketike haai hırankıt enukıt tepan, o niki wetike miye pıre, o yani wetike miye pıre hır enun nepan. ³⁶Mit miyapır ne weiwık me mitik hak hır netikerek nanır ke mit enun nepan.

³⁷*“Mit miyapır kerek hır ninin hanhan miye haai o nıkerek nır te hır ap hanhan werek neriuwa au, hır ap yaain te nanisisa nanımtau him mai au. ³⁸*Mit miyapır kerek hır nınapen menmen enum mammen mamnip nanıntar hır nises him mai, hır ap yaain te hır nanisisa au. ³⁹Mit miyapır kerek neweikın sip newet him mai nanıntar mit nanınıp, maain hır ap te nanu nantike God au. Neimin mit hır nanınıp nanıntar hır nisisa, maain hır nantike God nanu nanıt.

*Mitik kakriak menmen yaaim, maain God kak-wetiwek menmen yaaim
(Mk 9:41)*

⁴⁰*“Mit miyapır kerek hır nantihis naanmampri hıram mamır ke hır nantauhis naanmamprau. Hır kerek nantauhis naanmamprau, hıram

* **10:33** Mk 8:38; Lu 9:26; 2Ti 2:12 * **10:35** Mai 7:6 * **10:37**
Diu 33:9 * **10:38** Mt 16:24-25; Mk 8:34-35; Lu 9:23-24, 17:33; Jo
12:25 * **10:40** Mk 9:37; Lu 10:16; Jo 13:20; Ga 4:14

mamır ke hır naanmampre hırank God kerek keriuweta hi han in. ⁴¹ Mit miyapır kerek naanmipre mítik profet nanıntar hırank profet kerek, maain God kakwetır menmen yaaim miutıp nantike mítik profet. Neimin naanmampre mítik yaaiķ kises him me God nanıntar hırank mítik yaaiķ kerek, maain God kakwetır menmen yaaim miutıp nantike mítik yaaiķ. ⁴² *Mit miyapır kerek hır nankaap mit miyapır wein in kerek nisīsa nanrekyor menmen kike yaaim miutıp, maain God kakwetır menmen yaaim.”

11

Jon Baptais keriuwet mit disaipel han nen nır Jisas

(Lu 7:18-35)

¹ Jisas katip mit nırank disaipel nar hiswiyen wík (12) epei au, hır nıñaiwírek nen nerer wit wit. Hır nıñaiwírek te Jisas kınaaiwır wit kerek hırank kewi, hırank ken katip mit kerek nau nırapıt wit kırak ik hırank ketpor him mırak. ²*Me wi im Jon Baptais kepu kekre wınak enuk. Hırank kau kekrerek, hırank kemtau menmen Jisas kırıakem, te hırank keriuwet mit disaipel nırank nen nır Jisas. ³*Hır nen nepitır niun Jisas hır nitıwekhi nar ik: “Ti hırekes mítik kerek Jon katip ti enen o haiu mamımerır mítik keiyak?” ⁴ Jisas kewenhi ketpor, “Menmen yi epei yan yırem, o yi yemtewem, yi eino eitıp Jon em. ⁵*Mit miyapır nanamır enum toto, hi enipi hır pıke nır ein ein.

* **10:42** Mt 25:40 * **11:2** Mt 14:3 * **11:3** Mal 3:1; Mt 3:11; Jo 1:15 * **11:5** Ais 35:5-6, 61:1

Mit miyapir his hit enum, hir nire yaain nen ein nen ein. Mit miyapir hir lepro mewi, hir yink kir yaaik. Mit miyapir hir nirkip toto, hir nire yaain nemtau menmen werek werek. Mit miyapir epei naa, hi hikian hir pike nekrit nau. Hi atip mit miyapir kerek netenen menmen au, hi hetpor menmen im hiram menmen God katip mitik hirak kaknen kakriakem. ⁶*Mit han kerek hir han kiteta hi mitik kerek God keriuweta hi han, maain hir han yaaik nanu.”

⁷*Hirak ketpor epei au, mit ne Jon pike nen. Hir epei nanino, Jisas katip mit menmen me Jon. Hirak ketpor, “Nipaa yi yen yir Jon yi han kitet yi yayir mitik kire mekak? Hirak mitik keweikin han yapirwe kire niyen (o tupne) nime metitiwem hiram miririr a? Taauye! ⁸Te yi yen yayir mekam? Yi yir mitik keriuwet klos yaaim a? Au, mit kerek neriuwet klos yaaim hir nau winak ke mit iuwe gavman. ⁹Im em au, te yi yen yayir mekam? Yi yen yir mitik profet a! Hiram werek, te hi hetpi, yi yir mitik hirak kinin profet. ¹⁰*Hirak mitik kerek nipaa tiwei me God mitik kewisim matip hirak kaknen. Him matip mar im:

‘Hi ariuwet mitik kai kakinin kaknen kaktip him mai. Hirak kakmani han ke mit yapirwe te hir nanimtau him mit.’ ¹¹Hi hetpi werek. Jon Baptais hirak kinin mit miyapir yapirwe kerek nipaa ere in miyerer nir ninen. Te neimin hir mit weinin hir nanises him me God maain hir nanu

* **11:6** Mt 13:57, 26:31 * **11:7** Mt 3:5 * **11:10** Mal 3:1; Mk 1:2; Jo 3:28

nantike God nanit en te hir nanin in Jon kerek wi hirak kau ti ik e.

12*Nipaai wi Jon kinin kewepyapir hirekes katip mit menmen, nipaai ein ere in God kewepyapir hirak kakin in naanmampre mit miyapir. Te mit kerek nenehan nenepan niriakan enum hir neweikin sip newet menmen enum hir nises him im. **13** Menmen im epei man mentar him nipaai Moses kewisim mau tiwei metike him mit profet newisim mau tiwei hiram matip me Jon kaknen kaktip mit him im. **14***Te yi han kitet hi hatip werek, hi etpi Jon hirak mitik ik Ilaija nipaai yi yekinaak kau tiwei hirak epei kaknen. **15** Neimin hir nemtau him mai hir han ekitem werek werek. **16** Hi ewis mit miyapir nau ti in ek hir nire mekam? Hir nire nikerek neninehan neit maket nemitetpin hir natip,

17 ‘Haiu miriak tukin menep wekip, te yi ap yiriire au.

Haiu menep tukin mitik hirak kaa te yi ap yan yikitek au.’ **18***Hi hatip menmen im hentar Jon kewepyapir hirekes wi ham hirak nipi maak, hirak ap kaam tipar si enum au. Mit iuwe nirek te hir natip, ‘Herwe kersisek hirak han enuk.’ Hir ap han yaaik neriuwerek nisesik au. **19***Hi Mitik ke wit ke God hi han hewepyapir hirekes hi etike mit haiu maam menmen maam tipar. Mit iuwe nira hir natip, ‘Eiyirek! Hirak kaam menmen iuwe yeunim, hirak kaam tipar si

* **11:12** Lu 16:16 * **11:14** Mal 4:5; Mt 17:10-13; Mk 9:11-13

* **11:18** Mt 3:4 * **11:19** Mt 9:14; Lu 15:1-2

enum ere ketaritari. Hı̄rak ketike mít enun nari pewek me takis netike mít han enun hı̄r neryeihan nen.’ Menmen God ketpawír hi etike Jon hawír wisesim te yi ap han yaaik yeriuwawír yisesawír au. Menmen hawír wíriakem hı̄ram meteikin mít God kertei menmen werek werek.”

Jisas han tewenin mit ne wit ham hı̄r ap nises him mırak
(Lu 10:13-15)

²⁰ Hı̄rak ketpor epe au, te Jisas kene mít nau nerer wit wit kerek hı̄rak nı̄paa kırı̄ak menmen yapırwe kı̄kaap mít keriuwerem. Hı̄rak keneri kentar hı̄r ap neweikin sip newet menmen enum hı̄r nises him mırak au. ²¹ *Hı̄rak katıp kar ik: “Yi mít miyapır yau wit Korasin yetike mít miyapır ne wit Betsaida! Maain God kakriwaank! Menmen yi yı̄ra hi hı̄riakem heit wit ki, nı̄paa mít profet nı̄riakem neit wit Taia ketike wit Saidon, te hı̄r waswas nanweikin sip nanwet menmen enum nanwen toni mamiñtar yı̄nk kır nanteikin God hı̄r yı̄nk enuk. Te yi mít yi ap yı̄riakem au. ²² *Hi hetpi werek. Maain wi kerek God skelim mít, hı̄rak kaknep mít ne Taia netike mít ne Saidon kaknıp kike, te yi mít au hı̄rak kakiwep iuwe. ²³ *Yi mít ne wit Kapaneam. Yi han kitet God kaktıp yi yaain a? Au, God kaktıp yi mít enun kakwiri yi eino si. Hi hı̄riak menmen yaaim heit wit Sodom kerek nı̄paa hı̄rak kepu kar ke hi epe hı̄riakem heit wit ki, te hı̄r neweikin sip

* **11:21** Jna 3:6 * **11:22** Ais 23; Esi 26:1-28:26; Joe 3:4-8; Emo 1:9-10; Sek 9:2-4 * **11:23** Jen 19:24-28; Ais 14:13-15; Ju 7

newet menmen enum te God ap kanıp kaknepi wit weinik au. Hır wen nepu. **24***Hi hetpi werek. Maain wi kerek God skelim mıt, hırankaknep mıt ne Sodom kaknıp kike, te yi mıt miyapır au, hırankakiwep iuwe.”

*Mit kerek nises him me Jisas hı̄r nanu werek
(Lu 10:21-22)*

25*Me wı̄ im Jisas katıp kar ik: “Haai ti kerek Mıtık Iuwe ke nepni metike tı̄, hi han yaaik heriuwit hentar ti hı̄sawın menmen mit yaaim te mıt iuwe nepıtariyem. Ti epeı eweypyapırem heteikin mıt weinın em. **26** Hi han yaaik heriuwit hentar ti hanhan hises han kit te ti hı̄rakem mar im. **27***Haai kai ti epeı eweto menmen mit yapırwe te hi naanmı̄prewem. Mıt ap nertei han ke hi Nı̄kan kit. Ti Haai kai kerek. Mıt ap nertei han kit au. Hi Nı̄kan kit hetike mıt kerek hi eweypyapır han kit eteiknorek.

28*“Yi mıt miyapır kerek yi yırıak menmen iuwe yises God, te yi han ki enuk yentar yi yisesik werek werek au. Yi einen eiyises him mai te hi akepi yi eiyisesik werek werek. **29***Yi einen eiyises him mai te hi eteikni menmen. Yi eiyisısa eiyıntar hi ap hı̄re mıtık atıp him tokik au. Hi ewenın han kai atıp mıt him yaaim. Yi eiyisısa te yi han yaaik, yi yayu werek werek. **30***Menmen hi ahitihi yi eiyisesim eirı̄akem, hı̄ram yaaim. Te yi ap han enuk yayisesim au. Yi han yaaik eiyu.”

* **11:24** Mt 10:15; Lu 10:12 * **11:25** 1Ko 1:26-29 * **11:27** Mt 28:18; Jo 1:18, 3:35, 10:15, 17:2; Fl 2:9 * **11:28** Jer 31:25 * **11:29** Jer 6:16 * **11:30** 1Jo 5:3

12

*Mit ne Farisi nitehi Jisas me menmen mit nı̄rak
nırı̄akem me wı̄ Sabat
(Mk 2:23-28; Lu 6:1-5)*

¹*Maain wı̄ ham Sabat Jisas ketike mit nı̄rak disaipel neremir (o nitet nı̄min ke) ni kerek wit yehes mı̄ram mewim. Mit nı̄rak hı̄r nı̄npı̄ maan te hı̄r nerpesı̄ yehes mı̄ram newenwohisem naam. ²*Mit han ne Farisi nı̄ri nı̄rı̄ak menmen im te hı̄r natıp Jisas, “Ei ti emtewem! Mit nit disaipel hı̄r nı̄rı̄ak menmen me wı̄ Sabat kerek hı̄m me Moses meriuwesīsem.” ³*Jisas ketpor kar ik: “Yenmak te yi ap yertei menmen werek werek nı̄paa Devit kırı̄akem me wı̄ hı̄rak ketike mit nı̄rak hı̄r nı̄npı̄ maan. ⁴*Hı̄rak ken kekre wı̄nak kerek mit newepwar God menmen, hı̄rak keit bret mitik hetpris kewetīwekem. Mit epei newet God em te hı̄rak ketike mit nı̄rak hı̄r naam. Hı̄m me God Moses kewisim mau tı̄wei matıp mit pris keriyen hı̄r nanım. Mit han au. ⁵*Te yi yenmak te yi ap yertei menmen werek werek mekre hı̄m me Moses yi yekinaam a? Wı̄ Sabat yapırwe miutıp miutıp mit pris hı̄r nı̄rı̄ak wok nenep samiyak nesiyem newet God em. Hı̄r ap nau yain yain nar ke hı̄m me Moses matıp mit enisesim te God katıp mit pris hı̄r yaain. Menmen im me God minin hı̄m me Moses me wı̄ Sabat. ⁶*Hi hetpi werek. Menmen kau in hı̄rak kinin wı̄nak iuwe ke God. ⁷*Yi yertei hı̄m

* **12:1** Diu 23:25

* **12:2** Eks 20:10

* **12:3** 1Sml 21:1-6

* **12:4** Lev 24:5-9

* **12:5** Nam 28:9-10

* **12:6** Mt 12:41-42;

Lu 11:31-32

* **12:7** Hos 6:6; Mt 9:13

werek werek God kewisim mau tiwei, te yi ap yatip enum yene mit kerek niriak menmen enum au. Him me God matip mar im: ‘Hi hanhan te yi hanhan yeriwe mit. Menmen im minin samiyak yi yamip yesiyem yewetewem.’⁸ Hi hetpi hi Mitik ke wit ke God hi Iuwe naanmipre menmen mit ne wi Sabat hir niriakem.”

Me wi Sabat Jisas kikaap mitik his enum hirak kire yaak

(Mk 3:1-6; Lu 6:6-11)

⁹ Jisas ketpor epei au, hirak kinaaiwir wit ik, hirak ken winak hak kir kerek hir nererik nekine him me Moses metike him me mit profet newiyen. Hirak ken en, ¹⁰*mitik kiutip kau winak ek hirak his mirak miutip enum maa. Mit han en hir hanhan nesiwe Jisas me menmen him me Moses metpim, te hir nitwekhi nar ik: “Him me Moses haiu misesim me wi Sabat meriuwesit mitik kakikaap mitik kinap o au?”

¹¹*Te Jisas ketpor, “Me wi Sabat mitik keiyak ke yi mit hirak sipsip kirak kiutipen kerekek kakinke kakikre hei, hirak kakno kakikinik kawisik kakit wit eik a? ¹²*Haiu mit minin sipsip hiram au menmen weintim. Te haiu me wi Sabat mamkaap mit te hir nanire yaain.” ¹³Hirak katip epei au, hirak katip mitik his enum, “Ti esiuwe his mit.” Hirak kesiwe his miutip mirak te his mire yaaim mar ke his mirak pinam. ¹⁴*Hirak kiriakem, te mit en ne Farisi hir nen witeik hir nisawin natipan nimenipinek narkeik te hir naninsep Jisas kaki.

* **12:10** Lu 14:3 * **12:11** Lu 14:5 * **12:12** Mt 10:31 * **12:14**

*Jisas kiriak menmen me God kises menmen
mau tiwei kerek niipaa mit profet netpim*

15 *Jisas kertei menmen hir hanhan nanrekyiwem te hirak kinaaiwir wit eik e. Mit yapirwe hir ninap hir nisesik te hirak kekepi hir niye yaain. 16 *Te hirak ketpor him iuwe hir ap entip mit han menmen hirak kerekyorem au emit. 17 Hirak ketporem te menmen niipaa mitik profet Aisaia ketpim kewisim mau tiwei mamnen. Him im hiram matip,

18 **“Mitik ik hi hehimitanek hirak kiriak menmen mai. Hi hanhan heriuwerik, hirak kenipa hi han yaai. Hi tewen ariuwet Himin kai Yaaik kaku kakikre han kirkak te hirak kakikepik kakno kaktip mit nerer wit wit menmen yaaim hi arekyorem ahisak menmen enum mir.

19 Hirak kaktike mit han ap nanitpepan, hirak ap te kaknip him iuwe o kakirp yayiwe kaktip mit him mirak au.

20 Hirak ap kakwaank mit miyapir hir nises God yaaik kike niye niyen me mani hiram maa niye miniu mamweninem. Mit miyapir hir niye si metnen kike maain hiram mami, hirak kakikepi hir nanu werek. Hirak kakikepi ere wi hirak kakinin menmen enum te him hirak kaktip mit em, hiram mamnen.

21 Te mit miyapir nerer wit wit ap ne weiwick me Isrel, hir enises him mirak nanu naninkikwek ere maain hirak kakne katorhis.”

* **12:15** Mk 3:7-10 * **12:16** Mt 8:4; Mk 3:12 * **12:18** Mt 3:17

* **12:18** Ais 42:1-4

*Mit natip Bielsebul kikaap Jisas kepir herwe enum
(Mk 3:20-30; Lu 11:14-23; 12:10)*

22 *Maain hir mit han neit mitik enuk herwe kenipek nanamir toto, hirak kemesisiwek him ap katip au. Hir neiyik nan Jisas te hirak kepir herwe enuk ken, hirak kire yaaik kir ein ein, katip werek werek. **23** Mit miyapir yapirwe hir nirek, hir han kekrit natip nar ik: “Yi han kitet mitik ik hirak Krais ik Nepenyek ke Devit kerek niopa God katip hirak kakriuwetek kaknen?” **24** *Te mit han ne Farisi hir nemtau mit natip menmen mar im hir nemnorem natip nar ik: “Hirak ap Nepenyek ke Devit au. Hirak kepir herwe enum kentar mitik iuwe ke herwe hirak Bielsebul hirak kekepik kepirem.”

25 Jisas kertei menmen hir han kitetim te hirak ketpor kar ik: “Mit nau wit iuwe hir newep nau ke nimin nentar menmen, te mit in ap nepu werek werek au. Mit ne weiwik miutip o nikerek ne mitik kiutip hir newep nau ke nimin nentar menmen te hir ap nepu werek werek naanmipre wit kir au. Hir naninke hasini nanawaank hiras. **26** Seten hirak kekepa hi epir herwe mirak te hirak kewep kau nimin. Karkeik te hirak kaku werek werek a? Taau! **27** Yi yatip hi hepir herwe hentar Bielsebul kekepa. Hirak kekepa hi hepir herwe te mit han ne yi mit, neimin nekepi te hir nepir herwe mekre han ke mit? Seten a? Au! Hir ap nepir herwe nentar Seten kekepi au. God kerekek. Te menmen hir niriakem meteikin yi yetpo enum me Seten kekepa. Au, God kerekek

* **12:22** Mt 9:32-33 * **12:24** Mt 9:34, 10:25

kekepa. **28** *God H̄im̄in Yaaik kerek kekepa hi hep̄ir herwe mamnop̄in mamkeip̄in. Menmen im meteikni God epei kan kau menep kakin̄ni naanmampri.

29 *“Hi wen etpi h̄im ham. M̄it̄ik hak kakno kak̄kint̄ip menmen me m̄it̄ik iuwe h̄irak kakin̄n kakr̄ak mekam? H̄irak kakin̄n kaksenkek his hit̄ me m̄it̄ik iuwe. H̄irak kaksenk̄ikwek his hit̄ m̄irak, h̄irak kak̄kint̄ip menmen m̄irak keiȳim kakno. **30** *Neimin̄ h̄ir ap nis̄sa h̄ir nar ke mit̄ enun nepan nai. Neimin̄ h̄ir ap nekepa haiu mamri han ke mit̄ nanises God h̄ir nar ke mit̄ enun nep̄ir mit̄ nanises menmen enum heriyai heriyai.

31 *“Te hi hetpi, menmen yap̄irwe mit̄ n̄ir̄akem o menmen enum h̄ir netpim h̄ir newepyap̄irem neweik̄in sip newetīwem maain God kak̄sakem. Te mit̄ miyap̄ir kerek h̄ir nat̄ip enum me God H̄im̄in Yaaik, God ap te kak̄sak menmen im au. **32** Mit̄ miyap̄ir kerek h̄ir nat̄ip enum me hi kerek M̄it̄ik Iuwe keriuweta hi han, maain God kak̄sak menmen enum h̄ir netpim. Te neimin̄ h̄ir nat̄ip enum me God H̄im̄in Yaaik, God ap kak̄sak menmen enum h̄ir nat̄ip in o maain. H̄ir nanit̄ wit̄ k̄rak yaaik au.

*H̄im me nu enum mari mine n̄ikim m̄iram enum
(Lu 6:43-45)*

33 *“Nu mei h̄iram yaaim te h̄iram mamri mamine n̄ikim m̄iram yaaim. Nu mei enum te h̄iram mamri mamine n̄ikim m̄iram enum. Mit̄

* **12:28** Ap 10:38; 1Jo 3:8 * **12:29** Ais 49:24; 1Jo 4:4 * **12:30**

Mk 9:40; Lu 9:50 * **12:31** 1Ti 1:13; Hi 6:4-6, 10:26 * **12:33** Mt 7:16-20

nır nu nıkim mıram hır natıp, ‘Nu im hıram yaaim’, o au en, hır natıp, ‘Nu im hıram enum mesine’. ³⁴ *Yi mıt enun nıkerek ne manpen Seten. Yi ap eitıp hım ham yaaim eiyıntar yi mıt enun. Mıt natıp hım nises menmen mekrek han kır. ³⁵ Mıtık yaaik katıp menmen yaaim kentar han kırak yaaik. Mıtık enuk katıp menmen enum kentar han kırak enuk. ³⁶ Hi hetpi menmen im hentar maain wi kerek God skelim yi mıt, hırap kakitihi me menmen enum miutıp miutıp nıpaa yi yetpim. ³⁷ Maain God kakitihi me menmen miutıp miutıp yi nıpaa yetpim. Te hım mi hıremes maain mamteikin God yi yire mıt yaain o au enun.”

Mıt han nitıwekhi hırap kırıak menmen kakteknor God keriuwetek kan kekepik kırıak menmen yaaim nıpaa mıt nırem au

(Mk 8:11-12; Lu 11:29-32)

³⁸ *Hırap katıp epei au, mıt han ne Skraip, kerek ninin nertei hım me Moses natıp mıt em, hır netike mıt ne Farisi, kerek han kitet hır ninin mıt han nises hım me Moses, hır natıp nar ik: “Mıtık Iuwe, haiu hanhan ti hırekes erıak menmen yaaim nıpaa mıt ap nırıakem au.”

³⁹ *Te Jisas ketpor kar ik: “Yi mıt miyapır kerek yitauhi hi arıak menmen yaaim nıpaa mıt ap nırıakem, yi mıt miyapır enun ap yises God au. Hi ap ateikni menmen yi yitauhiyem au. Hi ateikni menmen hıram mei me mıtık profet Jona nıpaa kau ti keremem. ⁴⁰ *Nıpaa saauk

* **12:34** Mt 3:7, 15:18, 23:33; Lu 3:7 * **12:38** Mt 16:1; Lu 11:16;
Jo 6:30; 1Ko 1:22 * **12:39** Mt 16:4 * **12:40** Jna 1:17

wisenuk ke wan eik kekes Jona h̄rak kekre tu k̄rak ere wiwikak. Te hi M̄t̄k kerek M̄t̄k Iuwe keriuweta hi han in, hi hahu akre hei eh̄t n̄m̄n ere wiwikak. ⁴¹ *Maain wi God skelim yi mit, mit n̄paa nau neit Nineva nan̄rp nantike mit nau ti in. H̄r nan̄rp nantike mit in h̄r nantip, ‘Yi mit enun.’ H̄r nantip nan̄r ik nan̄tar n̄paa Jona katip mit en him me God te h̄r neweikin sip newet menmen enum nises him me God. M̄t̄k Iuwe kinin Jona h̄rak kau in te yi ap yeweikin sip yewet menmen enum au. ⁴² *Maain wi God skelim yi mit, m̄te iuwe kwin h̄re n̄paa naanm̄pre mit nau wit Siba, h̄re waw̄rp wautike mit miyapir nau ti in. H̄re waw̄rp wautike mit miyapir nau ti in ek h̄re wautip, ‘Yi mit miyapir enun.’ H̄re wautip menmen im waw̄ntar n̄paa h̄re winaaiwir wit k̄re wen hit nokim (o yanim̄n) te wemtau him yaaaim mitik iuwe King Solomon ketpim. M̄t̄k Iuwe kinin King Solomon h̄rak kau in te yi ap yeweikin sip yewet menmen enum yemtau him mirak au.

*Him me herwe enuk n̄paa k̄naaiwir mitik
h̄rak pīke kan*

(Lu 11:24-26)

⁴³ “W̄t kerek herwe enuk kenke k̄naaiwir mitik, h̄rak kepno ein ein kerekir wit tipar au-rek, h̄rak k̄inkat̄n wit hak te h̄rak kakwi. H̄rak k̄inketn̄wek k̄inketn̄wek h̄rak ap k̄napin̄ek au. ⁴⁴ Te h̄rak han kitet kar ik: ‘Hi ap hinapin̄ wit yaaik au, te hi pīke eno wit kai kerek n̄paa hi

* 12:41 Jna 3:5 * 12:42 1Kin 10:1-10; Mt 12:6

hewik.' Hırank pike kepno wit kırak, hırank kır wınak herwe keiyak kewik au. Hırank yaaik kire mitik keripep waniu yaaim. **45** *Hırank kirek epei au, hırank ken kinkatın herwe enum mar hispinak wık (7) mininek. Epei au, hırank ketikeri nanino wınak eik e nanu nanıt. Nıpaa mitik hırank herwe kewik han enuk kike, te in ek hıram herwe mamıwaank han kırak enuk. Menmen mamır im mamnen mamnep mit nau ti im."

Jisas miye pırank wetike kikrek nırank nanıno nanırek
(Mk 3:31-35; Lu 2:19-21)

46 *Jisas wen katip mit menmen mırak, te miye pırank wetike kikrek nırank nan nanırek. Hınerp witeik hanhan netpiwek menmen. **47** Hınerp en, mit han nerp en netpiwek nar ik: "Emtewek. Miye wetike kikrek nit nan nanrit nanıtput menmen." **48** Jisas kewenıwekhi katip, "Peimin hıre miye pai. Neimin hır nıre kikrek nai?" **49** Hırank kesiuwe mit nırank disaipel his hırank katip, "Eiyiri. Mit miyapır in hır nıre miyerer nai netike kikrek nai. **50** *Neimin hır nises menmen Haai kai keit wit kırak hırank hanhan hır nanisesim, hır nıre kikrek nai, yenterer nai o miye pai."

13

Hım me mitik kamır nıkim mekre ni
(Mk 4:1-9; Lu 8:4-8)

1 Me wi im keremem, Jisas kınaaiwır wınak ketpaan ken wit eik ken kau menep wan eik.

* **12:45** 2Pi 2:20 * **12:46** Mt 13:55 * **12:50** Jo 15:14; Ro 8:29

2 *Hırankau en, mit miyapır yapırwे nererik menep menep nersis Jisas. Te hırankıni ken kekre bot kau en, hırmıt miyapır nerp tenhaan nau pın eik. **3** Jisas ketpor menmen yapırwे me tok piksa mar im. Hırankatıp: “Mitik hak ken kamır nu nıkim mekre ni mırak. **4** Te mitik kewiрем mau ni, nıkim ham menke mıwaai yayiwe kerek wit yaain te hore man maam. **5** Yehes ham menke mentar nan kerek ap tı mei iuwe menterim em, te hıram mewo wasenum mentar tı kike kentar nan. **6** Wepni kan kır kenterim te hıram ap mewir nekenik men tı eik au. Hıram me weiwei te maa meit. **7** Nıkim ham menke mıwaai waai kerek tıktık mewim em, te waai keremem tıktık mewim em mıniu mıwapın em. Te hıram mewo werek werek ap mari au. **8** Nıkim ham menke mıwaai tı yaaik nıpaa mitik kewenek te hıram mewo mari yaaim. Ham mari 100, ham mari 60, ham mari 30. **9** Mit miyapır kerek nemtau him mai hırm han ekitetim werek werek!”

Jisas kewepyapır kenmak te hırankatıp mit miyapır menmen keriuwē tok piksa

(Mk 4:10-12; Lu 8:9-10)

10 Hıranketpor epei au, mit disaipel nan nitehi Jisas, “Ti henmak ti hetpor him tok piksa?”

11 *Jisas ketpor, “God epei keteikni menmen hırankakrıakem te kakinin naanmipre yi mit. Hıranketeikni yarkeik te yi eire nıkerek nırank yi eiyisesik. Te mit in en au. **12** *Mit han kerek netenen menmen ham me God, hırankakwetır

* **13:2** Lu 5:1-3 * **13:11** 1Ko 4:1 * **13:12** Mt 25:29; Mk 4:25;
Lu 8:18, 19:29

meiyam yapırwe te hır nantıwem yapırwe. Te mıt han kerek ap netenen menmen iuwe nınapen him mirak, menmen kike hır epei netenenim mamıwaank mamıt. **13** *Hi hetpor menmen meriuwe tok piksa hentar hır nır menmen te hır ap nertei menmen. Hır nıkıp memtau, te hır ap nertei menmen hi hetpim werek werek au. **14** *Hım ham nıpaa mıtık profet Aisaia ketpim hırankewisim mau tıwei hıram epei man mentar menmen mıt miyapır in hır nırıakem. Hıram matıp:

‘Yi yayımtau him yeteipim yeteipim te yi yayırtei menmen werek werek au. Yi yayır menmen yaiteipim yaiteipim te yi yayır menmen werek werek au.

15 Hır nanırem werek werek au nentar han ke mıt miyapır in en epei au ketaritari, hır nemesis nıkıp mır epei au nınapen nanımtau him. Te hır nınapipi nanamır kır ap nır menmen hi hırankem. Hır ap nırıak menmen im te hır nanır menmen hi hırankem nemtau menmen mai werek werek, han kır enisisa te hi akepi hır entre yaain.’

16 *“Te yi han yaaik eiyu. Nanamır ki epei kır menmen werek werek. Nıkıp mi epei memtau menmen werek werek. **17** Hi hetpi menmen werek werek. Mıt profet yapırwe netike mıt yaain nıpaa hanhan nanır menmen yi epei yıra hi hırankem, te hır ap nırem au. Hır hanhan

* **13:13** Diu 29:4 * **13:14** Ais 6:9-10; Jo 12:40; Ap 28:26-27

* **13:16** Lu 10:23-24

nanımtau menmen yi epei yemttau hi hetpim te hır ap nemtewem. Au, hır epei naa.

*Jisas kewepiyapır him mirak me mitik kamır rais níkim
(Mk 4:13-20; Lu 8:11-15)*

¹⁸ “Yi eiyımtau hır o as me tok piksa me mitik kewir rais níkim mıram mau ni. ¹⁹ Mit yapırwe nemtau him me God kakinin naanmıpre mit te hır ap nerteiyem werek werek au, hır nire níkim mıwaai yayiwe. Maain Seten kakanen kakikre han kır kakpır him kerek epei God kewisim mekrerek. ²⁰ Níkim ham mınatın mıwaai ti kike mentar nan, im em hıram mire mit han wasenum nemtewem han yaaik neriuwerem. ²¹ Te hır nire níkim keremem ap mine nekenik men ti eik au te mamu kike. Maain hıram pike mami. Mar im em te mit neiyan nemtau him me God nisesim. Maain kike mit han neneri nerekyor enum nentar hır nisesim, te hır wasenum neweikin sip newetiwem. ²² *Níkim ham menke mekre waai kerek enum tıktık mewim em, hıram mire mit nemtau him im te menmen enum me ti ik ek metike pewek hır hanhanem hıram minin him me God. Mit nar ik ek ap te nanrıak menmen yaaim nanises God werek werek au. ²³ Níkim menke mekre ti yaaik hıram mar ke mit nertei him me God nemi mekre han kır. Te hıram mine wit mari yehes yapırwe, ham mar 100, ham mar 60, ham mar 30, te hır nırıak menmen yaaim yapırwe.”

Jisas katıp him tok piksa me yenjis enum mente mau ni

* **13:22** Mt 6:19-34; Lu 12:16-21; 1Ti 6:9-10, 17

²⁴ Jisas ketpor hím tok piksa ham. Hírak katip: “Menmen God kíriakem híram mire mitik hak kewir wit níkim mitet ni mírak. ²⁵ Maain wítaan mit miyapír níwaai, mitik enuk kírak kepan kan kewir yenkis yehes míram enum mitet ni kerek hírak epei kewir wit níkim mewi en, te hírak ken. ²⁶ Maain wit kerek hír epei newírem em mau ni eim mire iuwe mamine níkim, te hír nír yenkis enum keremem metikerem. ²⁷ Mit níriak menmen me mitik iuwe hír nen netpiwek nar ik: ‘Mitik iuwe ti nepeí hamír wit yehes mekre ni mit im e. Ti hamír menmen yaaim te menmen im enum meke nein man te híram mewo in?’

²⁸ Hírak kewenhi ketpor, ‘Mitik hak enuk kepan kan kamír menmen enum mekre nímin me menmen yaaim.’ Hír nitíwekhi, ‘Ti hanhan haiu emno emketetim?’ ²⁹ Te hírak keweni ketpor, ‘Hi hínaain yi eiketetim emnopín. Yi yaiket menmen yaaim mamtikerem. Au emít! ³⁰ *Yi eiwísím emu ere maain híram emi. Te hi etip mit kerek nanremir nanír ik: ‘Yi eiyinín eiremir menmen enum eisenkekem emriuwé waai. Maain haiu mamişiyem. Yi eiremir menmen enum epei au, te yi eino eiremir níkim yaaim eiwísím emíkre wínak kai.’”

Jisas katip him me nu mastet níkim míram metike yis

(Mk 4:30-32; Lu 13:18-21)

³¹ Jisas ketpor hím tok piksa hírak katip, “Menmen God kíriakem híram mire nu mastet níkim míram. Mitik hak ketíwem kamír mau ni mírak. ³² Nu mastet níkim híram ap iuwe

* **13:30** Mt 3:12

mar ke n̄kim me menmen ham em. Au, h̄ram kike enum. Te maain h̄ram mau ni mamniu mamre iuwe maminin menmen kerek mau ni em, h̄ram mamre nu te hore mamnen mamwis yaank mamu heneik m̄ram. Mar im mit in kerek nises him mai h̄ir n̄re niutip niutip. Te maain h̄ir nanre yapirwe.”

³³ Jisas pīke ketpor him ham. H̄rak katip, “Menmen God kiriakem h̄ram m̄re yis mitē weiyim wen wenipem metike flaua weweikenenim mekre sar mau him ere h̄ram nap minanem miniu wisenum.”

*Jisas katip mit keriuwe him tok piksa keremem
(Mk 4:33-34)*

³⁴ Jisas katip mit miyapir menmen yapirwe keriuwe him m̄re tok piksa. H̄rak ap ketpor him meiyam au. H̄rak ketpor tok piksa kere- mem. ³⁵*H̄rak katip kar ik te menmen n̄paa mitik profet ketpim kewisim mau tiwei, h̄ram mamnen mamir ke n̄paa h̄rak ketpim. Him im h̄ram matip,

“Hi awep him atip mit tok piksa. Hi atip menmen n̄paa hi God h̄riak ti ere in mit ap nerteiyem au.”

*Jisas kewepyapir tok piksa me yenjis enum
katip mit disaipel nirak em*

³⁶ Jisas katip mit miyapir menmen epei au, h̄rak kinaaiwir mit miyapir h̄rak kinik ken winak. H̄rak kinik ken winak, mit nirak disaipel nan nitiewekhi, “Ti etpei werek menmen me yehes enum mekre ni.”

* **13:35** Sam 78:2

37 Jisas kewenhi ketpor, “Mítik kerek kamır yehes yaaim mekre ni hıram hi kerek. Mítik Iuwe God keriuweta hi han ti ik. **38** *Ni eim hıram ti ik ek. Yehes yaaim hıram mire mit miyapır nises him me God. Yehes enum hıram mire mit miyapır nises him me Seten. **39** Mítik enuk kepan kerek kamır yehes enum hıram Seten. Wi mit hı̄r nan newen yehes hıram mire wi God skelim mit. Mit kerek nen newen yehes hı̄r ensel. **40** *Mamır ke mit neit yehes enum nesenkekim neiyim nan newrem mekre si, te maain wi menmen mamnen mamır im God skelim yi mit. **41** *Te hi Mítik ke wit ke Mítik Iuwe hi asiuwe mit ensel nai nanino nanrer wit wit me ti kerek hi naanmampre mit miyapır hı̄r nanınke menmen enum mari han ke mit en. Hı̄r nanınke menmen enum metike mit han kerek nrı̄tak menmen enum. Te hi enkerem emnopin emkeipin wit kerek Mítik Iuwe naanmiprewem. **42** *Te hı̄r nanwır mit miyapır enun nanino nanıkre si kerek hı̄r nanınepīp nanineknen yehes mir. **43** *Me wi im mit miyapır kerek yaain en nanu wit yaaik God kakwetir menmen mırak iuwe kakı̄kepi te hı̄r nanır nanre wepni nanıt wit kırak. Mit neimin nemtau him mai hı̄r han ekitetim!

Hı̄m tok piksa me mitik kinkatın bokis pewek mekrerem misawin mekre ti

44 *“Menmen me God hıram yaaim mire okis pewek mekrerem mit nipaah hı̄r mit

* **13:38** 1Ko 3:9; 1Jo 3:10 * **13:40** Mt 7:19; Jo 15:6 * **13:41**

Mt 24:31, 25:31-46; Mk 13:27 * **13:42** Mt 8:12 * **13:43** Dan

12:3 * **13:44** Mt 19:29; Lu 14:33; Fl 3:7

n̄isawin̄em mekre ni ham. Maain mit̄ik hak kiut̄ip k̄inapin̄em, h̄irak pīke k̄isawin̄em mekre hei, h̄irak han yaaik, te h̄irak ken keit menmen m̄irak yap̄irwe keiyim̄ ken kesiuwerem men mit̄, h̄irak keit nan mererim, h̄irak keiyim̄ ken kew̄irem keiyim̄ kat̄in ni keremem.

H̄im tok piksa me mit̄ik kir pewek w̄inak yaaik

45 “Menmen me God h̄iram yaaim m̄ire mit̄ik hak kerek kinkat̄in pewek w̄inak h̄irak kinkat̄in kerek yaaim yaaim em, keiyim̄ ken kesiuwerem men mit̄ te kakit̄ moni mamrerim. **46** H̄irak kir pewek w̄inak kerek yaaik ek, te h̄irak ken kesiuwe menmen m̄irak keiyim̄ ken kesiuwerem men mit̄, h̄irak keit moni mererim, h̄irak keiyim̄ ken kew̄irem keit w̄inak yaaik kerekek.

H̄im tok piksa me hep̄in

47 *“Menmen God kiriakem h̄iram m̄ire hep̄in mit̄ h̄ir new̄irem mekre wan neiyim̄ nanri saauk metike menmen ham yap̄irwe. **48** Hep̄in kenempet keriuwerem, te h̄ir neriyam man miwaai p̄in eik. Te h̄ir nau nekorirem newis saauk yaaim em mekre t̄ikenup ham, enum em h̄ir new̄irem men. **49** Me wi kerek maain God skelim mit̄ ne ti ik ek, h̄iram mampar ik. Mit̄ ensel ne God naninen naninke mit̄ enun kerek nises menmen enum me n̄imin̄ me mit̄ yaain nises menmen yaaim. **50** *Te h̄ir nanwiri nanino nanikre si iuwe. Me si im em h̄ir naninep̄ip nankit̄ nanineknen yehes mir naneitaiyen.”

* **13:47** Mt 22:9-10 * **13:50** Mt 13:42; Lu 13:28

Him me mitik keit menmen yaaim wen petep, metike menmen enum tokim.

⁵¹ Te Jisas kitorhi, “Yi yertei him yapirwe hi epei hetpiyem?” H̄ir newenhi natip Jisas, “Kai Iuwe, haiu merteiyem.” ⁵² Te Jisas ketpor, “Mar keremem te mit skraip kerek nertei him me Moses natip mit em, h̄ir epei nertei him hi hewepyap̄rem, h̄ir nire mitik haai ke w̄inak iuwe. H̄irak ken k̄inik w̄inak k̄irak kekin menmen yaaim petep metike menmen enum tokim keiyim kan k̄ikaap mit kewet̄rem. H̄ir newepyap̄r him me God n̄paa h̄irak katip mit profet em metike him mai yaaim.”

*Hir mit ne Nasaret neweikin sip newet Jisas
(Mk 6:1-6; Lu 4:16-30)*

⁵³ *Jisas katip him tok piksa im epei au, h̄irak k̄inaaiwir wit ik ken. ⁵⁴ *H̄irak p̄ike ken wit k̄irak eik ken katip mit him me God kekre w̄inak kerek h̄ir nererik nekine him me Moses neitai en. H̄irak ketpor werek te h̄ir nekrit nehinhin natip, “Keimin ketpiwek him yaaim h̄irak ketpeiyem? Keimin kekepik te h̄irak k̄iriak menmen yaaim k̄ikaap mit keriuwerem kep̄ir herwe k̄iriak mit kerek n̄nap h̄ir nire yaain? H̄irak mitik weinik kar ke haiu mit in. ⁵⁵ *Mitik ik ek n̄ikan ke mitik kerek kime w̄inak kerekek. Maria h̄ire miye p̄irak kerep̄. Jems ketike Josep, Saimon Judas h̄ir kikrek n̄rak keriyan. ⁵⁶ Yenterer n̄rak h̄ir nau netikewai. Menmen yapirwe im em h̄irak ketiwem meke nein man?” ⁵⁷ *H̄ir natip narik

* **13:53** Mt 7:28 * **13:54** Jo 7:15 * **13:55** Lu 3:23; Jo 6:42

* **13:57** Jo 4:44

te han kır enuk neriuwerek hır neweikin sip newetiwek nentar hır ap nertei karkeik te hıراك kırıak menmen im yaaim. (Hır han kitet hıراك mıtık kerekek. Mıtık Iuwe au.) Te Jisas ketpor, “Mıt profet niuk mır iuwe mau merer wit wit, te mıt neit wit kırak netike mıt ne weiwık mırak, hır ap han kitet hıراك iuwe au.”⁵⁸ Hıراك ap kırıak menmen yapırwe kıkaap mıt his hıt enum metike menmen ham keit wit eik ek kentar hır ap han kitet hıراك mıtık kerek God keriuwetek kan au.

14

*Jon kerek kıkır mıt neriuwe tıpar epei kaa
(Mk 6:14-29; Lu 3:19-20, 9:7-9)*

¹ Me wi im, mıtık iuwe gavman Herot ke provins Galili kemtau menmen Jisas kırıakem.
² Te mıtık Herot katıp mıt kerek nırıak menmen mırak, “Hi han kitet ik hıراك mıtık Jon kerek kıkır mıt neriuwe tıpar em. Hıراك kaa te in ek hıراك pıke kekrit te menmen wişenum manpenum mau his mırak, te hıراك kırıak menmen yaaim im.³⁻⁴ ^{**}Nıpaa Jon katıp Herot, “Ti heit mite ip ep. Menmen im e hıram ap yaaim au.” Te Herot han enuk ketenen Jon kesenkekik keriuwe sen ain kewisık kekre wınak enuk kentar Herot epei keit Herodias, mite pe Filip, Herot nıkkik kırak.⁵ *Herot hanhan kaknep Jon kaki, te hıراك kınaain mıt miyapır. Hır han kitet Jon hıراك mıtık profet ke God.

* **14:3-4** Mt 11:2 * **14:3-4** Lev 18:16, 20:21 * **14:5** Mt 21:26

6 Maain wî ham miutip, mit han nen nau netike Herot han kitet wî kerek nipaai miye winaak ek. Me wî im nîki pe Herodias wirire wen werp nîmîn ke hîr mit. Te herot hanhanep wišenum.

7 Hîrak hanhanep wišenum te hîrak katip mîte kerepep kar ik: “Hi hetput werek. Menmen ti hanhan ehitauiyem, hi ewetitem.” **8** Miye pe nîki ip ep watip nîki pire weriuwe him, te hîre watip, “Ti erekir teruk ke Jon kerek kîkîr mit en ewisik ekîkre tîkenup eiyîk enen ewetewek in ek, te hi hertei hîrak kaa.”

9 Hîre watip war ik, te mitik iuwe eik ek hîrak han enuk. Hîrak kînapen kakrekyîwekem te hîrak yînk enuk kentar mit nau naam menmen netikerek nemtau menmen hîrak ketpiwerem. Te hîrak katip mit nîrak enwetiwe menmen im emnen. **10*** Herot keriuwet mitik ken wînak enuk te hîr mit en nerekir teruk ke Jon neit ein te timir kewen keket. **11** Epei au, hîr neit paan kîrak kekre tîkenup neiyîk nan newet nîki ep ek. Hîre wetiwek epei au, hîre weiyîk wen wewet miye pire rek. **12** Mit disaipel ne Jon nerteiyek, hîr nan neit herwe yînk kîrak neiyîk nen newisik kekre hei. Hîr newisik epei au, hîr nen natip Jisas menmen enum mit nîrak Jon em.

*Jisas kewet mit nar 5,000 menmen hîr naam
(Mk 6:30-44; Lu 9:10-17; Jo 6:1-13)*

13 Jisas kemtau him me mir hîr nenep Jon kere-
mem, hîrak kehîn kîniu ken kekre bot kerekir
wan ken wit weinik kerek mit ap newi au. Te mit
yapîrwe nemtau Jisas ken, hîr neke ti nînaaiwîr

* **14:10** Mt 17:12

wit kır nisesik nen. ¹⁴*Jisas epei kau bot keiyık ken ere epei kiun wit kerek hırank hanhan kakno. Hırank kınaaiwır bot kenke ken ti, hırank kır mit miyapır yapırwe nisesik nan. Te hırank han tewenini k̄kaap mit han kerek n̄nap, his hit enum em.

¹⁵ Hınkewi epei man, te mit disaipel n̄rak nan natıp Jisas, "Wit ik ek enuk weinik ap mit newik. Te wı epei men wiتاan kaknen. Ti eriuwet mit miyapır yapırwe nanıno enrer wit wit kerek menep ek te hır hıras enwır pewek enit menmen mır nanım." ¹⁶ Jisas ketpor, "Haiu ap te mamriuweti enıno au emit. Yi eiwetır menmen enim me yi hıras." ¹⁷ Hır newenıwekhi netpiwek, "Haiu ap metenen menmen mei yapırwe au. Haiu meit bret hispinak (5), saauk wiketerem im em keremem." ¹⁸ Jisas katıp, "Eikinim eiyim einen in."

¹⁹*Hırank katıp mit miyapır yapırwe nau yenkis nau ti. Epei au, hırank kekin bret hispinak (5) keremem metike saauk wiketerem hırank kikiam naan men niu nepni eim, hırank kitehi God katıp hırank han yaaik keriuwe menmen im. Epei au, hırank kewep bret keremem hırank kewet mit disaipel n̄rak em, te hır neweiknım newet mit miyapır yapırwe rem. ²⁰*Hır naam nen nen ere tu iuwe. Te hır disaipel neit yinam kerek epei naam em nemi mekre wapnake ere wapnake hiswiyen wık (12) menempetit meriwerem. ²¹ Hır mit kerek naam menmen hır yapırwe nar 5,000 mit. Hır ap newenhis miyapır netike nıkerek nau netikeri au.

* **14:14** Mt 9:36 * **14:19** Mt 15:35-39; Mk 8:6-10 * **14:20** 2Kin 4:44

*Jisas kitet wan keke niu ken
(Mk 6:45-52; Jo 6:15-21)*

²² Jisas kewtir menmen epei au, h̄irak katip mit n̄rak disaipel nehiñ n̄niu nen nekre bot nanin̄n nanino wan p̄nak ein te h̄irak kaku kakriuwet mit miyapir yapirwe nanino. Epei au, h̄irak kakisesi. ²³*Jisas keriuweti nen te h̄irak h̄irekes k̄niu m̄niu (o neiyip) ken kakitehi God menmen. Nepei h̄inkewi kakre witaan h̄irak kiutip kerekek kepu. ²⁴ Bot h̄irak epei ken wan n̄m̄niuwe eik, te n̄me m̄niu meke bot paan k̄irak te wan s̄ir m̄niu mamuwer bot. ²⁵Epei menep wanewik h̄iram wen toto, Jisas keriuwe hit m̄rak keke niu kitet wan ken kakir mit n̄rak disaipel. ²⁶*H̄ir n̄rek keriuwe hit m̄rak keke niu kitet wan te h̄ir neperper, h̄ir natip, “H̄irak herwe.” Te h̄ir neneipiñ nenine him iuwe. ²⁷Wasenum Jisas kenine ketpor, “Yi ap einapen. Yi einakñ tokim. Hi kerekek han. Hi ap herwe auye!”

²⁸ Pita kewenhi ketpiwek kar ik: “Kaiu Iuwe, ti h̄irekes te ti etpo hi eriuwe hit mai eitet wan anen arit.” ²⁹*Jisas katip, “Ti enen.” Te Pita k̄inaaiwir bot keriuwe hit m̄rak kitet wan ken kakir Jisas. ³⁰Pita kir n̄me m̄niu te h̄irak k̄inapen, h̄irak kaknatñ kakno kakim tipar kakikre wan. Te h̄irak kenine, “Kaiu Iuwe ekepa!” ³¹*Wasenum Jisas kewis his ketenen Pita, h̄irak ketpiwek, “Ti ap han kiteta hi Iuwe au? Ti henmak te ti heit han wikk wikk?” ³²*Nepei au, h̄irakit wiketeret t̄niu

* **14:23** Lu 6:12, 9:28 * **14:26** Lu 24:37 * **14:29** Jo 21:7

* **14:31** Mt 8:26 * **14:32** Mk 4:39

tau bot te nime maa meit. ³³*Hir mit kerek nau bot en nir menmen im, hir newenipi Jisas natip, "Haiu mertei werek ti Nikan ke God."

*Jisas kikaap mit miyapir ninap neit Genesaret
(Mk 6:53-56)*

³⁴ Hir epei nerekir wan nen pinak ein niun ti ke Genesaret. ³⁵ Hir mit ne wit ik ek hir nertei hirak Jisas te hir nesiuve him men merer wit wit kerek menep menep ek, hir neithis mit kerek ninap ek neri nan. ³⁶*Hir neri nen epei au, hir ninap natip him iuwe nitewekhi hirak ekwisi hir hiras enwis his entenen yink kirak o laplap hir mirak. Hir mit miyapir kerek newis his netenen laplap hir miram netike mit netenen yink kirak, hir yapirwe nire yaain.

15

*Him lo me God hiram minin him me maamrer
(Mk 7:1-13)*

¹ Hirak Jisas wen kepu wit Genesaret, mit han ne farisi netike mit skraip kerek ninin nertei him me Moses natip mit em, hir ninaaiwir Jerusalem nan nir Jisas nitewekhi menmen. ²*Hir natip, "Nenmak te hir mit disaipel nit niriak menmen ap nises menmen kerek nipaa maamrer naiu niriakem? Hir nanim menmen hir ninin neke-myet his. Te mit disaipel nit au."

³ Jisas kewenhi ketpor, "Yenmak te yi ap yises menmen me God te yi yises him nipaa mit kerek yi yisesi hir newetiyem netpiyem a? ⁴*Nipaa God

* **14:33** Mt 27:54; Jo 1:49 * **14:36** Mt 9:20-21; Mk 5:27-28; Lu 8:44 * **15:2** Lu 11:38 * **15:4** Eks 20:12, 21:17; Diu 5:16

katip, ‘Yi eiyimtau him me miye haai ni te maain yi naanmampri. Mitik kerek katip enum ke menmen miye haai nirk, yi mit ekip kaki.’ ⁵ Te yi yises him im au. Yi yatip, ‘Mitik keiyak ketenen pewek o menmen kakikaap miye haai nirk, te hirak katip miye haai, “Hi epei hehimitan im em te hi ewet God em. Hi ap naanempri eriuwerem au.” ⁶ Yi yatip hiram werek hirak ap ekikaap miye haai nirk neriuwerem au.’ Me menmen mar im yi yerekir him me God yeriwe him ham me maamrer ni yi yisesim. ⁷ Yi mit enun yemipin. Mitik profet Aisaia nipaah kehimiteni werek me wi hirak katip him me God kar ik. Hirak katip,

⁸ *‘Mit in en hir hanhan newenipi niuk mai neriuwe him mir, te han kir au nisia werek werek au.

⁹ Menmen hir netpim newenipi niuk mai neriuwerem hiram au enum menmen weini. Menmen hir natip mit hir enisesim hiram ap him mai au. Him mir weini.’ ”

*Menmen enum miriak han ke mitik enuk
(Mk 7:14-23)*

¹⁰ Jisas ketpor epei au, hirak kenine mit miyapir nan nirek, hirak ketpor, “Yi eiyirteiyem han ekitem werek werek! ¹¹ *Menmen kerek mit hir nanim menip God katip hir mit enun au. Menmen mit netpim hiram menip God katip hir mit enun.”

¹² Hirak ketpor nepei au, mit nirk disaipel nan natip Jisas, “Ti hertei mit ne Farisi nemtau him ti hetpim em te hir han enuk neperper?”

* 15:8 Ais 29:13 * 15:11 Mt 12:34

¹³*Jisas kewenhi katip, “Haai kai kau wit kîrak Heven hîrak menmen mîrak mau ni. Menmen kerek hîrak ap kamîr au, hîram mewo weinîm, maain hîrak kakîketim mamriuwe nekenik mîram mamno. ¹⁴*Yi eiwisi enu en. Hîr nîre mit nanamîr enuk toto, te hîr nanteikîn mit han kerek nanamîr toto en yayiwe hîr enisesim te hîr nanîr God. Te nanamîr toto kakteikîn mitîk hak nanamîr toto yayiwe, hîrakît wikeret tatînkewin tatîkre wi.”

¹⁵Pita kewenhi katip Jisas, “Ti ewepyapîr him me tok piksa, te haiu emîmtewem.” ¹⁶⁻¹⁷Jisas katip, “Yi ap han kewi au a? Yi yîre mit han en a? Yi ap yertei menmen kerek mitîk hîrak kewisim mekre him hîram men mekre nînpî tiwaak te maain hîrak kakno kaknerem mamîkre hei? ¹⁸*Te menmen mekre han ke mit, maain hîr netpim, im hîram menip God katip mit hîr enun.

¹⁹*Menmen kerek metpaan meke han ke mitîk hîram mar im: han kitet menmen enum, kenep mit naa, kari miyapîr his kewenem, kekintip menmen, kewenîn him, katip kenip mitîk hak yînk enuk. ²⁰Menmen im em hîram menip God katip mitîk ik hîrak enuk. Mitîk ap kekemyet his wen au, te hîrak kakîm menmen, hîram ap te mammnip God kaktip mitîk kar ik hîrak enuk au.”

Mîte pe Kenan hire wises him me Jisas werek werek

(Mk 7:24-30)

²¹Jisas kînaaiwîr wit Genesaret te hîrak ken ti ke wit Taia ketike Saidon. ²²Mîte hap pe Kenan

* ^{15:13} Jo 15:2 * ^{15:14} Mt 23:16, 24; Lu 6:39; Ro 2:19 * ^{15:18}

Mt 12:34 * ^{15:19} Jen 8:21; Ga 5:19-21

kerek wau wit eik kerek, h̄ire wan wenin̄iwek him iuwe wetpiwek, “Mitik Iuwe ti Nepenyek ke Devit, ti han etwenina. Herwe enum mewaank n̄iki pai.” ²³ Te Jisas ap kewenhi ketpiwe menmei au. Hir mit disaipel nan n̄irek netpiwek, “Mite ip ep h̄ire wenine wenine wisesai wan. Ti ekepiye te h̄ire wauno.”

²⁴*Jisas ketpor, “Au, God keriuweta te hi han h̄ikaap mit kerek ne weiwick miutip me Isrel, h̄ir n̄ire sipsip n̄isawin neit yaank. Mit han au.” ²⁵ Hirak katip epei au, mite kerepep wan wewen ninip werp hit me Jisas watip, “Kai Iuwe, ti ekepa.” ²⁶ Jisas ketpiwe tok piksa kar ik: “Hiram enum te haiu mamkin menmen me n̄ikerek mamw̄irem mamno mamwet nepere rem, hiram mamim.” ²⁷ Mite watip, “Kai Iuwe, ti hatip werek. Haiu enun mire nepere. Te nepere hiram mekorir menmen kerek miye haai n̄ir naam hiram minatin miwaai yeno kerek h̄ir naam menmen menterim.” ²⁸*Hire watip war ik te Jisas ketpiwe, “Mite ti eises him me God werek werek. Menmen ti hanhan em hiram mamnen.” Hirak katip epei au, waswas mite n̄iki pire hire w̄ire yaaip.

Jisas kikaap mit yapirwe n̄ire yaain

²⁹*In ek Jisas k̄inaaiwir Taia ketike Saidon te h̄irak ken kitet menep wan ke Galili. Hirak ken k̄iniu miniu (o neiyip) ken kau nu ein. ³⁰ Mit miyapir yapirwe nan nererik n̄irek, h̄ir neithis mit kerek hit enum o han kir enuk, hemik meweikin, han auri netike menmen ham

* **15:24** Mt 10:6 * **15:28** Mt 8:10, 13 * **15:29** Mk 7:31

yapırwe hır neri nan nirek. Hır newisi niwaai menep hit me Jisas te hırankerekyorem hır nire yaain. **31** *Hır mit miyapır nr menmen im te hır han kekrit hır han kitetim nentar hır nr mit kerek han auri en natip, hemik mın em mire yaaim. Mit nanamır toto en hır nr ein ein werek werek. Mit kerek hit enum hır nitet ein ein. Hır nr menmen im te hır newenipi God ke mit ne Isrel neriuwerem.

*Jisas kewet mit 4,000 menmen hır naam
(Mk 8:1-10)*

32 *Jisas kekepi epei au, hırankenine mit disaipel nrak nan, hırankatip, “Hi hanhan heriuwe hır mit miyapır ein en. Wi wikkak epei men hır nau netikewa te hır menmen me nanım em au. Hi hınaben esiuweri nınpı mamın nanıno te hır nani nanıtın yayiwe.” **33** Te hır mit disaipel natip Jisas, “In en ap mit nei newi. Te haiu mamit menmen mamoke nein te mamwet mit yapırwe rem te hır nanım?” **34** Jisas kitorhi, “Yi yetenen bret marmenum?” Hır natip, “Haiu metenen bret hispinak wikk (7), saauk kike kiutip kiutip.” **35** Hır netpiwek epei au, Jisas katip mit miyapır hır nanu ti.

36 Jisas kekin saauk metike bret hispinak wikk (7), hırankitehi God em kewepim kewet mit nrak disaipel em, hır newet mit yapırwe rem. **37** Hır yapırwe naam ere tu iuwe, te hır neit yinam kerek mit ap naam te hır nemi mekre wapnaake mar hispinak wikk (7). **38** Hır mit naam menmen hır nar 4,000, te hır ap newenhis nıkkerek miyapır

* **15:31** Mk 7:37 * **15:32** Mt 14:14-15

nau netikeri au. ³⁹ Jisas keriuwet mit miyapir nen. Hı̄rak keriuweti nen, hı̄rak kehin kıniu kekre bot ketike mit nı̄rak disaipel, hı̄r nerekir wan nen tī ke mit nau neit Magadan.

16

*Mit nitehi Jisas kırıak menmen keteiknor God keriuwetek kan
(Mk 8:11-13; Lu 12:54-56)*

¹*Hı̄r mit ne Farisi netike mit ne Sadyusi kerek han kitet mit epei naa ap pīke nanı̄krit nanu au, hı̄r nan nı̄r Jisas. Hı̄r nanmitwekipin nanri han kırak me ekı̄ak menmen yaaim ekı̄kaap mit ekriuwerem te hı̄r nertei God keriuwetek kan. ² Te Jisas ketpor, “Hı̄nkewi epei man yi yatıp nepni mire ninım te teipmen hı̄ram wepni yaaik. ³ Yi yekrit yatıp, ‘Napī mire nı̄pīak wepni kire ninık, hauwi kaknen.’ Yi yır menmen mau nepni te yi yertei werek werek mekam mamnen. Te yi ap yertei werek werek han kitet menmen God kırıakem me wī im a? ⁴*Yi mit miyapir yapırwe enun, yi ap yises God werek werek au! Yi yitauhi hi hı̄rı̄ak menmen yaaim te yi eiyırtei God keriuweta hi han te hi ap arı̄ak menmen te yi yayırem au. Hi eteikni menmen me Jona kerek nı̄paa kaa kekre saauk tu mı̄rak. Wī wilak epei au, hı̄rak pīke kekrit kau.” Hı̄rak keptor epei au, hı̄rak kınaiwiri ken.

*Hı̄m tok piksa me yis me Farisi netike Sadyusi
(Mk 8:14-21)*

* **16:1** Mt 12:38; Lu 11:16; Jo 6:30 * **16:4** Mt 12:39; Lu 11:29

⁵ H̄ir m̄it disaipel nau bot nerekir wan nan̄no, te h̄ir han kaa ap neit niu metikeri neiȳim nen.

⁶ *Jisas ketpor tok piksa kar ik: “Yi naanempre h̄iras yi einopin yis me Sadyusi netike m̄it ne Farisi.” ⁷ Te h̄ir h̄iras han kitet nat̄ipan nar ik: “H̄irak ketpim kentar haiu ap meit bret mei meiȳim man metikewai.” ⁸ Jisas kertei menmen h̄ir netpim te h̄irak kat̄ip, “Yi m̄it in en ap han kiteta hi Iuwe naanempri au. Yenmak te yi yat̄ip haiu ap meit bret mei au? ⁹*Yi ap yertei menmen werek wen au a? Te yi ap han ekitet bret mar hispinak (5) m̄it nar 5,000 h̄ir naam, te wapnake mar hiswiyen wlik (12) yi yemi mekrerem? ¹⁰*Te yi ap han ekitet bret hispinak wlik (7) kerek m̄it nar 4,000 h̄ir naam, te wapnake mar hispinak wlik (7) yi yemi mekrerem a? ¹¹ Yenmak te yi ap yertei hi ap hetpi menmen me bret. Yi naanmamre h̄iras me h̄im me m̄it ne Farisi netike m̄it ne Sadyusi.” ¹² H̄irak ketpor epe au, h̄ir nertei h̄irak ap ketpor naanmipre h̄iras me yis me bret au. H̄irak ketpor h̄ir naanmipre h̄iras h̄ir ap nises h̄im me Farisi netike h̄im me m̄it ne Sadyusi, kerek h̄ir nat̄ip m̄it enisesim.

*Pita kewepyapir Jisas h̄irak M̄itik God keriuwetek h̄irak Krais
(Mk 8:27-30; Lu 9:18-21)*

¹³ Maain me w̄i Jisas ken t̄i menep wit Sisaria Filipai h̄irak kitehi m̄it disaipel n̄irak, “H̄ir m̄it miyapir h̄ir nat̄ip hi M̄itik ke wit ke M̄itik Iuwe, hi keim̄in?” ¹⁴*H̄ir nat̄ip, “M̄it han nat̄ip ti Jon

* **16:6** Lu 12:1 * **16:9** Mt 14:17-21 * **16:10** Mt 15:34-38

* **16:14** Mt 14:1-2; Mk 6:14-15; Lu 9:7-8

kerek kikir mit neriuwe tipar. Mit han natip ti profet Ilaija kerek nipaai kau ti. Mit han natip ti Jeremaia o mitik profet hak nipaai nepu ti.” ¹⁵ Te Jisas ketpor, “Yi han kitet hi keimin?”

¹⁶*Saimon niuk mirkak ham Pita hirak kewenhi ketpiwek, “Ti Nikan ke God kerek kaku kakit tipmain tipmain enum eik. Ti Mitik Krais kerek hirak keriuwetit ti anen ti ekaap haiu mit etaihis.”

¹⁷*Jisas ketpiwek, “Saimon nikan ke Jona, God han yaaik keriuwit. Ap mitik kei ke ti ik ek keteiknut him im em au. Haai kai God kau wit kirak hirak keteiknut menmen im. ¹⁸*Hi hetput, ti Pita ti hire teinik. Ti ekaap mit miyapir yapirwe nanises him mai. Te menmen ham meke Seten mammen hiram ap te maminini au. ¹⁹*Te maain hi ewisit ti ekrehir kai. Ti atip menmen mit miyapir kerek nanises him mai hir nanriakem. Menmen ti hetpor hiram werek hir nisesim. God keit wit kirak kaktip hiram yaaim. Menmen ti hetpor hiram enum hir ap te nanisesim nanu ti im, God kakit wit kirak kaktip, ti hetpor werek werek.” ²⁰*Jisas katip mit disaipel kewirnak kekteni ap te enwepyapirek entip mit han hirak Krais, Mitik kerek God keriuwetek kan kikaap mit ne ti.

*Jisas katip hirekes kaki te pike kakikrit
(Mk 8:31-9:1; Lu 9:22-27)*

²¹ Me wi im ere maain Jisas katip mit disaipel nirkak hirak kakno wit Jerusalem, te mit iuwe

* **16:16** Jo 6:69 * **16:17** Mt 17:5; Ga 1:15-16 * **16:18** Jo 1:42;
Ef 2:20 * **16:19** Mt 18:18; Jo 20:23 * **16:20** Mt 17:9; Mk 9:9

ninin naanmipre mit netike mit iuwe ne pris, mit nertei him me Moses nanrekyiwek enum yink kirkak kakkek hir nankip kaki. Hirak kaki kakwaai ere wi wikak, te hirak pike kakikrit.

22 Hirak ketpor epei au, Pita keithis Jisas keiyik ken pin eik te hirak kenerek kentar hirak katip hirak kaki. Hirak ketpiwek, “Ti kaiu Iuwe kerekek taau. Menmen ti hetpim hi hanhan God ap te kakwisim mamnen taau.” **23** Jisas keweikin katip Pita, “Seten ti eno sip kai enopin. Ti hanhan hari han kai enuk. Ti ap han kitet menmen mar ke God han kitetim au. Ti han kitet menmen mar kerek mit keriyan han kitetim.”

24 *Hirak ketpiwek epei au, Jisas katip mit disaipel nirak, “Mit kerek hanhan nisia, hir enwenin han kir me menmen hir hanhanem, te hir ap ninapen te nani nanir maain hi hahi entar nu tentarakit. **25** *Mit kerek hanhan nani au, nanu werek, maain mit in himin kir kakawaank. Te mit kerek nisia ap ninaain mit naninip nani naninterik, te maain himin kir kaku werek. **26** *Mitik hak ketenen menmen yapirwe kerek aku ti ik ek te hirak ap kises God au, maain hirak kaki te himin kirkak kakawaank. Te menmen yapirwe kerek nipaah hirak ketenenim mau ti ik mamkepik te God kaktip hirak yaaik mamirkeik a? Taau! Te hirak kakitmekam keiyim kakikaap himin kirkak kaku werek kakit wit ke God a? Taauye! **27** *Maain hi Mitik Iuwe ke wit ke Mitik Iuwe, hi pike anen ariuwe menmen iuwe me

* **16:24** Mt 10:38; Lu 14:27 * **16:25** Mt 10:39; Lu 17:33; Jo 12:25

* **16:26** Mt 4:8-9 * **16:27** Sam 62:12; Pro 24:12; Mt 25:31; Ro 2:6; Rev 22:12

Haai kai merhîhe mîre si. Te mit ensel nîrak nanînen nantikewa me wi hi pīke anen. Me wi im hi ariak mit miyapîr ne ti ik ek menmen yaaim o menmen enum mampar kerek nîpaa nau ti ik ek hîr nîriakem. ²⁸ Hi hetpi werek. Mit han kerek neperp in en ap epei naa te hîr ninîn nanîr hi Mîtîk ke wit ke Mîtîk Iuwe, hi anen ariuwe menmen mai Iuwe te hi ehinîn naanmamre mit.”

17

Yînk ke Jisas keweikînhis kîre menmen keit wit ke God

(Mk 9:2-13; Lu 9:28-36)

¹ Wi hispînak kiutip (6) epei men, Jisas keithis Pita ketike mitikît wîk Jems ketike nîkik kîrak Jon. Hîrak keryei keri ken miñiu (o neiyip) hak enuk kau niu ein. Hîrakît keriyen tepu.

²*Hîrakît tepu en, yînk ke Jisas keweikînhis kîre hak, hîrakît tîrek teriuwe nanamîr. Te ninaan mîrak mîr mîre wejni kîr, laplap mîrak mir mîre si merhîhe. ³ Moses ketike Ilaija wiketeret tînaaiwîr wit ke God tan te hîrakît disaipel wîkak tîr mitikît wiketeret tatip tetike Jisas. ⁴ Pita kîr menmen im te hîrak katip Jisas, “Haiu mau in hîram yaaim. Te ti hanhana, hi aime weisaak mei mamrîri mamwaai in. Ham hîram mit, ham me Moses, ham me Ilaija.”

⁵*Hîrak wen ketpim, napî kîre hike kewen kan kîwapîni. Te mitîk hak katip kekre napî kewen kan katip kar ik: “Mîtîk ik hîrak Nîkan kai yaak.

* **17:2** 2Pi 1:16-18 * **17:5** Diu 18:15; Sam 2:7; Ais 42:1; Mt 3:17;
Mk 1:11; Lu 3:22

Hi hanhan heriuwerek. Yi eiyimtau him mîrak eiyisesim!”

6 Te hîrakît mîtîkît disaipel temtau him im keremem, hîrakît tewen ninip tewis ninaan mîwaai ti, te hîrakît tepîrpîr wişenum. **7** Jisas kan menep kîret ketenenikît ketpiwekit, “Yi eiyîkrit. Yi ap einapen!” **8** Te hîrakît tekrit terenaan ap tîr mîtîk keiyak. Au, hîrakît tîr Jisas kerekek. **9** *Hîr nînaaiwîr mîniu (o neiyip) te hîr wen nekiuwe nepno, Jisas ketpiwekit him manp, “Menmen im yi epei yîrem ap te yi piķe eitip mit han em. Hîram mamîkre (o mamriau) han ki ere maain hi Mîtîk ke wit ke Mîtîk Iuwe hi hahi, hi piķe ekrit ahu.” **10** *Hîrak ketpiwekit epei au, hîrakît mîtîkît disaipel tîrak titiwekhi, “Nenmak te mit nertei him me Moses natip Ilaija kakinin kaknen, te maain mîtîk kerek God keriuwetek kakikaap haiu mit kaktaihis hîrak kakisesik?” **11** Jisas ketpiwekit, “O, hîram werek. Ilaija hîrak kakinin kaknen kakriak menmen yapîrwe mamre yaaim. **12** *Te hi hetpi, Ilaija epei kan, te hîr mit ap nerteiyek au. Hîr nises han kîr te hîr nerekyîwek enum. Mar im te hîr nanrekyâ hi Mîtîk ke wit ke Mîtîk Iuwe, hîr nanrekyau menmen enum nanrewaank.” **13** *Jisas katip kar ik, te hîrakît mîtîkît disaipel tertei hîrak katip ke Jon kerek kîkîr mit nekre tipar keremem.

*Jisas kîkaap niķan hak herwe enum mekrerek
hîrak kire yaaik
(Mk 9:14-29; Lu 9:37-42)*

* **17:9** Mt 16:20 * **17:10** Mal 4:5 * **17:12** Mt 11:14, 14:10

* **17:13** Lu 1:17

14 H̄ir nen ere niun m̄it miyap̄ir yap̄irwe en, m̄it̄ik hak ken k̄ir Jisas kewen nin̄ip kerp h̄it m̄irak. **15** H̄irak katip, “M̄it̄ik Iuwe, ti hanhan heriuwe n̄ikan kai. H̄irak enuk ketaritari te ȳink k̄irak au enuk. W̄i yap̄irwe h̄irak kaa kenke kekre si, kekre tipar. **16** Hi epei etiwekhis heiȳik han m̄it disaipel nit, te h̄ir ap n̄iriakek k̄ire yaaik.”

17 *Jisas katpor, “Yi m̄it miyap̄ir yau ti in en ap yises h̄im me God werek werek au. Te han ki ap yaaik. W̄i marmenum te hi ehu ektikewi te yi yises God werek werek? Yi eitiwek his eiȳik einen in.” H̄ir neiȳik nan newisik keit Jisas. **18** Epe i au, Jisas kene herwe enum keremem, te h̄iram m̄inaaiw̄ir n̄ikan kerekek men, te wasenum h̄irak k̄ire yaaik.

19 *Maain m̄it disaipel n̄irak neit w̄inak h̄ir nitehi Jisas netpiwek, “Haiu menmak te haiu ap mamkaap n̄ikan kike kerekek mamip̄ir herwe enum mamno?”

20 *Jisas ketpor, “Yi ap yises God werek werek au, te yi ap yep̄ir herwe ik au. Hi hetpi werek, yi yises h̄im me God werek im e m̄ire nu mastet n̄ikim m̄irak, te yi eitīp m̄iniu (o neiȳip) ik ek, ‘Ekrit eno p̄inak ein en,’ te h̄irak kakikrit ka-kno. Yi yises God werek te menmen yi ȳiriakem h̄iram mampar keremem mamnen.” **21** [Te ap menmeiyam me yeiȳim yaiȳip̄ir herwe im em taau. Yi n̄inp̄i miwei eiyu eiȳit me yi eiyitehi God menmen, te yi eiȳip̄ir herwe im keremem.”]

* **17:17** Diu 32:5, 20; Jo 14:9 * **17:19** Mt 10:1 * **17:20** Mt 21:21; Mk 11:23; Lu 17:6; 1Ko 13:2

*Jisas pike katip keteipim me hirak kaki te
maain kakikrit
(Mk 9:30-32; Lu 9:43-45)*

22 Maain Hır nariyan nitet Galili te Jisas katip mit disaipel nı̄rak: “Maain hır mit nanriuweta hi Mıtık ke wit ke Mıtık Iuwe hi ano his me mit enun. **23***Te hır naniyep hahi. Me wī wilkak hı̄rak God pīke kakikoya hi pīke ahı̄krit ahu are mitik.” Hır nemtau menmen hı̄rak kep̄iwekitem, te hır han enuk.

Mit nitehi Pita pewek me takis

24*Jisas ketike mit nı̄rak disaipel epei nen niun wit Kapaneam. Mit kerek neit pewek me takis me wīnak ke God hır nan nitehi Pita, “Mıtık Iuwe kit hı̄rak kewır pewek me takis me wīnak ke God a?” **25** Pita hı̄rak ketpor, “O hı̄rak Mıtık Iuwe kaiu kep̄iwek.” Hı̄rak katip epei au, hır nen niñik wīnak eik ek te Jisas kitehi Pita, “Pita ti han kitetmekam? Mit iuwe naanmipre mit ne ti hır nari pewek me takis me nīkerek nı̄r o me mit han? **26** Pita ketpīwek, “Mit nı̄rak au. Mit han keriyen.” Jisas ketpīwek, “Te mit ne mitik Iuwe ap nanwır pewek a? Te hi ap te hewır pewek a! Haiu nīkerek ne God te haiu ap mamwır pewek naanmampre wīnak kırak au. **27** Hı̄ram yaaim te hi ap hewır pewek hı̄rı̄ak mit han enuk neriuwerem. Te ti eno wan ewır strin huk mewik ere ti eri saauk eknen tenhaan ik. Te saauk hak kerek epei ti heriyaak kinin kan tenhaan ik ek, te ti etenenik ewep him kırak te ti ehır pewek mau

* **17:23** Mt 16:21 * **17:24** Eks 30:13, 38:26

mekrerek. Ti eiyim eno ewirem ewet mit pewek me takis mawir.”

18

*Mit miyapir kerek God katip hir iuwe nimin ke mit miyapir han kerek hir nisesik
(Mk 9:33-37; Lu 9:46-48)*

¹*Me wi im mit disaipel nan nir Jisas netpiwek, “Keimin hirak kinin mit han te hirak kire iuwe ke mit miyapir kerek nises him me God?”

² Hir netpiwek, te Jisas kenine nikan hak kan te hirak kewisik kerp nimin ke mit yapirwe. ³*Epei au, hirak katip, “Hi hetpi him werek. Yi ap eiweikin sip eiwet menmen yi yisesim yi eiyises God eiyir ke nikerek kike hanhan nises him me miye haai nir, te yi ap eiyu eiyir ke mit ne weiwik me God. Taau! ⁴*Mitik kerek kewenin han kirak ke menmen yapirwe hirak hanhanem, te hirak kises menmen miutip kar nikan ik ek kisesim, hirak kinin mit han ne weiwik miutip me God, hirak kakises God werek werek. ⁵*Te mit kerek naanempre mitik kiutip kire nikan ik nentar hir nises him mai, hiram mar ke hir nekepa.

*Menmen enum mit niriakem nari han ke mit neriuwerem
(Mk 9:42-48; Lu 17:1-2)*

⁶ “Te mitik hak kiutip kakri han ke mit weinin hir nire nikerek kike in te hir nises menmen enum ap nises him mai au, hiram yaaim te hir mit han enwenkek nan iuwe kiutip

* **18:1** Lu 22:24 * **18:3** Mt 19:14; Mk 10:15; Lu 18:17 * **18:4**

Mk 10:43-44 * **18:5** Mt 10:40; Lu 10:16; Jo 13:20

eku t̄imir k̄rak te h̄ir enw̄irek ekno ek̄ikre wan n̄im̄in iuwe ein kaki te maain God ap kak̄ik̄ip kak̄iwaankek wīsenuk ke menmen im.

7 Menmen enum mamw̄iwaank m̄it miyap̄ir nau t̄i nanri han k̄ir te h̄ir nanises menmen enum. Hekrit hekrit menmen enum mari han ke m̄it miyap̄ir yap̄irwe, te maain God kak̄iwaank m̄it o miyap̄ir kerek n̄ir̄iakem nari han ke m̄it miyap̄ir han neriuwerem.

8 *“Yi ȳir̄iak menmen enum eiriuve his o h̄it mi, yi eiremir eiw̄irem emno. H̄iram yaaim yi his h̄it miut̄ip te yi eitike God eiyu werek. H̄iram enum te his h̄it wilk mamu te h̄ir nanri yi eino eikre si enum kerek mamu mami tipmain tipmain enum eik ap te mami au. **9** Nanam̄ir ki k̄ir menmen kakri han ki me menmen enum, te yi eiketik eiw̄irek ekno. H̄iram yaaim yi nanam̄ir kiut̄ip kaku te yi eiyu werek eitike God. H̄iram enum yi nanam̄ir wilk te h̄ir nanw̄iri yi eino eikre si enum me hel, wit kerek God kak̄iwaank m̄it keriuwerem.

H̄im tok piksa me sipsip k̄ir̄ir k̄isawin keit yaank

(Lu 15:3-7)

10 *“Yi naanempre h̄iras werek werek te yi ap han ekitet m̄it̄ik kei wein̄ik kerek kises h̄im mai. Hi hetpi werek. M̄it ensel kerek naanm̄ipre m̄it miyap̄ir nis̄isa h̄ir nan̄i no nan̄ir Haai kai God kak̄it wit k̄rak, h̄ir nan̄iswi h̄im me menmen enum yi ȳir̄iakem. **11** *[Yi ap yerekyor enum yent̄ar hi M̄it̄ik ke wit ke M̄it̄ik Iuwe hi han h̄inhatt̄in

* **18:8** Mt 5:29-30 * **18:10** Hi 1:14 * **18:11** Lu 19:10

akepi ah̄this mit miyapir nises menmen enum te h̄ir nanises h̄im mai.]

12 “Yi han kitet mekam? Mitik hak kewis 100 sipsip te sipsip hak kiutip k̄irir k̄isawin keit yaank, te h̄irak ap te kakinkakitniwek pīke kaknanek o au? H̄irak kakwis 99 sipsip mamirp m̄niu eik h̄irak kakno kakinkaktin hak kiutip epe i eit nein eik. **13** Hi hetpi werek. Maain h̄irak k̄inapinek epe i au, h̄irak han yaaik wīsenuk kenterik, te h̄irak han yaaik kike keriuwe 99 sipsip ap meit nein ek kentar h̄iram mepu werek. **14** Mar im Haai ki God kau wit k̄irak Heven k̄inapen mitik keiyak kiutip ke yi nikerek kike n̄irak kakweikin sip kakwetiwek kakwaank h̄irekes.

Yi mit eikaap mitik hak kerek keweikin sip kewet h̄im yaaim kises menmen enum.

15 *“Te mitik kit h̄irekes kerekyut menmen enum ti eno eh̄irek te ti eteikniwek menmen enum h̄irak kiriakem. H̄irak kemtau h̄im mit kisesim keweikin sip kewetiwem, te ti epe i hetiwek his k̄inaaipis menmen enum. **16** *Te h̄irak ap kemtau h̄im mit, ti eh̄it his mitik keiyak kiutip o wiketeret, te yi eiriyakit eino. Mar im te yi wikak eiwepyapir menmen h̄irak kiriakem kesiuwek h̄im. **17** *Te h̄irak ap kemtau h̄im mi, te yi eitip mit han ne weiwick me God. Te h̄irak ap kemtau h̄im mir te yi einerek mitik enuk hanhan kises menmen enum. Yi eiyipirek ap eitikerek yiriak menmen ham au.”

* **18:15** Lev 19:17; Lu 17:3; Ga 6:1 * **18:16** Diu 19:15; Jo 8:17

* **18:17** 1Ko 5:13

18 *Jisas katip, “Hi hetpi werek menmen yapırwe enum yi ap yesakem meit ti ik ek, kere-mem te God ap kakısakem kakıt wit kırak. Men-men yi yesakem yayıt ti ik ek, te God kakısakem kakıt wit kırak.

19 *“Te hi hetpi werek. Mitikit wiketeret te ti ik yi han kırakıt me menmen miutıp te yi yitehi God em, Haai kai God kau wit kırak kakrekyiyem.

20 *Hırak kakrekyiyem yi eitwem eiyıntar yi mitikit wik o wikal yi yererik yentar yi yışsa yi eiyırtei God te hi ahu atikewi ekre nımın hi akepi.”

Him tok piksa me mitik hırak ap hanhan keri-uwe mitik hak nipaakari menmen mırak

21 Jisas katip epei au, Pita kan kır Jisas ketpiwek, “Mitik Iuwe, kai yinak hırak kakrekyo menmen enum te hi akepik anke menmen enum mırak emno emkeipniwek mamırmenum? Ti arekyewem mar ke hispinak wik (7) hıram werek?” **22** *Jisas ketpiwek, “Hi ap hetput are mamır hispinak wik (7) au. Hi hatip ti ekepik enke menmen enum kerek hırak kırıakemem ere yapırwe mar ke 490. **23** Menmen haiu mıt kerek mises God haiu mırıakem hıram mire menmen mitik iuwe ke gavman hırak kırıakem. Hırak katip hırak kakıt pewek yapırwe nipaak mıt kerek nırıak menmen mırak hır netwem weinim te hır ap pike newetiwekem mererim wen au. **24** Hırak kırıak menmen me mıt netwem weinim ap epei newetiwek pewek mererim wen au, hır

* **18:18** Mt 16:19; Jo 20:23

* **18:19** Mk 11:24; Jo 15:7; Je 1:5

* **18:20** Mt 28:20; Jo 14:23

* **18:22** Lu 17:4

neithis mítik hak neiyık nan. Nipaah hírak kete-
nen pewek me mítik ik mar 10 milion kina te
hírak ap kewetiwekem mererim wen au. ²⁵ Te
hírak ap ketenen pewek iuwe mar im te kak-
wetiwekem mererim au. Te mítik iuwe katip hír
aníthis mítik ketike mit níkerek netike menmen
mír ham yapırwé hír nesiwerem nanít nan
mamrerim me menmen nipaah hírak ketiwem
weiním me mítik iuwe ik. ²⁶ Hírak katip epe
au, te mítik kerek kíriák menmen me mítik iuwe
kewen ninip kitehi katip mítik iuwe kar ik: “Ti
hanhan heriuwa, wen ewisa pewek hi hewe-
tut menmen yapırwé mit nipaah hi heriyaam.”
²⁷ Te mítik iuwe hanhan keriuwerek kerek nipaah
hírak ketiwem weiním em meit, hírak ketpiwek
híram menmen weiním te hírak kínaiwírek ken.

²⁸ “Maain mítik kerek kíriák menmen me
mítik iuwe ketpaan ken wit eik, te hírak kír mítik
wariyakit kírak kerek nipaah hírak kewetiwek
pewek mar 100 kina, te hírak kewetiwekem
mererim au. Te hírak ketenenik kír enum kau
teruk kírak ketpiwek, ‘Ti eweto pewek emrer mai
kerek nipaah ti hetiwem.’ ²⁹ Hírak ketpim nepe
au, te wariyakit kírak kewen ninip kau kitiwékhi
ketpiwek hím iuwe kar ik: ‘Ti hanhan heriuwa
te ti hewisa ere maain te hi pikeye ewetitem.’ ³⁰ Te
hírak kínápen. Hírak ken kewírek kekre wínak
enuk kaku kakit ere maain hírak kakrer pewek
nipaah hírak ketiwem.

³¹ “Te hír mit wariyan nírák nír menmen hírak
kerekýiwekem hír han enuk neriuwerek. Te hír
nen newepyapír menmen enum hírak kíriákem
natip mítik iuwe kír em. ³² Hír netpiwek epe
au,

te mítik iuwe kenine mítik kerek nipaah kíriak menmen en ketpiwek kar ik: ‘Ti mítik híriak menmen mai, ti enuk! Nipaah ti híkit hetpo te hi han teweninít me menmen nipaah ti hetiwem em.

³³ Hi nipaah han teweninít. Henmak te ti ap han tewenin wariyakit kit a?’ ³⁴*Te mítik iuwe kírak han enuk keriuwerek te hírak kesiuwerek ken mít kerek níriakek menmen enum naníwaankek te hírak kaku kakit ere mamrer menmen kerek nipaah hírak ketiwem. ³⁵*Te han ki, yi eikaap ni yinan me menmen enum hír nepei níriakem. Te Haai kai kau wit kírak Heven kakriakem mampar keremem me yi. Haai kai kau wit kírak Heven kakrekyi menmen mamír im. Te yi eikaap ni yinan me menmen enum hír nerekyiyem yi eiyitpor híram menmen weiniim. Yi han kitet menmen werek werek!”

19

Jisas katip him me mitik mite epei neitan hír nínaaiwíran

(Mk 10:1-12; Lu 16:18)

¹ Jisas katip him me menmen epei au, hírak kínaaiwír Galili ken ti ke provins Judia keit pínak ke mani Jodan ein. ² Hírak ken en, mít miyapír yapírwe nisesik. Te hírak kíkaap mít miyapír kerek nínap hír níre yaain.

³*Hírak keit ein, hír mít ne Farisi nan nani-mitiwekpín nanri han kírak natip, “Hím me Moses haiu misesim matip híram yaaim te mítik akípír míté pírak híre wauno waunaiwírek me

* **18:34** Mt 5:25-26 * **18:35** Mt 6:15; Mk 11:25; Ef 4:32; Kl 3:13

* **19:3** Mt 16:1

menmen miutip o yapirwe hire wiriakem hirak kineinim o au?”

4 *Te hirak kewenhi ketpor, “Yi yenmak te nipaai yi ap yertei werek him im em mau tiwei yi yirem a? Hiram matip God nipaai kiriak menmen yapirwe, nipaai enum eik hirak kime mitik ketike mite. **5** *God kiriak mite keriuwe hirerepit ke mitik te hirak katip, ‘Mitik kaknaaiwir miye hai nirak hirak kaku kaktike mite pirak, te hir wikkankiyan nanu nanit.’ **6** Te hir ap pike nire hire o hirak wikkankiyan nanu nanit. Te hir nire yink kiutip kerek. Menmen kerek God epeki kehimitanem miutip, yi mit ap te yayinkerem.”

7 *Te hir mit ne Farisi netpiwek, “Te kenmak Moses kewis him hiram matip, ‘Mitik kaknis tiwei kaktip kakinnmak te hirak kakinke mite hirak kakwetiwerek te kakinkerep wauno?’

8 Jisas ketpor, “Moses kewisi yi yayipir miyapir ni kentar yi han ki enuk ap yises him me God werek werek au. Nipaai enum eik God ap hanhan keriuwe mit hir nises miyapir nir ninaaiwiri nanino au. **9** *Hi hetpi him mar im em. Mite pe mitik hak ap nipaai wiriak menmen enum wiwaai wetike mit han, te hirak kakipirep wauno kakit mite hap, mitik kar ik hirak kewaank hirekes kire mitik enuk kari miyapir his kewenem.”

10 *Te hir mit disaipel nirak hir netpiwek, “Menmen nimin ke mitik ketike mite pirak

* **19:4** Jen 1:27, 5:2 * **19:5** Jen 2:24; Ef 5:31 * **19:7** Diu 24:1-4;
Mt 5:31 * **19:9** Mt 5:32; 1Ko 7:10-11 * **19:10** 1Ko 7:1-2, 7-9

h̄iram mar im, te m̄itik kakit m̄ite au emit. H̄irak eku weinik kerek.”

¹¹ Te Jisas ketpor kar ik: “Ap te mit miyapir yapirwe nantenen him im em taau. Hir kerien kerek God kakikepi h̄ir nantenenim hanhan nanisesim. ¹² Mit han ap te nanit miyapir nentar miyerer nir nipaai ninen te h̄ir ap yaain te h̄ir nanwaai nantike miyapir. Nepir kerek mit han nipaai nekin menmen me mit han te h̄ir ap te nanit miyapir nanwaai nantikeri au. Te han en han kitet nanises menmen me him me God nanriak menmen mirak keremem te h̄ir ninapen nanit miyapir. Mit kerek h̄ir han kitet him im h̄iram yaaim h̄ir nanisesim.”

*Jisas han yaaik kewis his mentar nikerek kike
(Mk 10:13-16; Lu 18:15-17)*

¹³ H̄irak katip epei au, h̄ir mit han neit his nikerek han kike neri nan, h̄ir hanhan natip Jisas te h̄irak ekwis his eminteri te ekitehi God kakrekyor menmen yaaim. Te h̄ir mit disaipel neneri. ¹⁴ *H̄ir neneri, Jisas katip, “Yi eiwis nikerek kike en h̄ir naninan in. Yi ap eiweni au emit! Mit miyapir kerek nises God h̄ir han yaaik nanu nanir nikerek in e.” ¹⁵ H̄irak kewis his menteri. H̄irak kiriaak menmen im epei au, h̄irak kinaaiiwir wit ik ken wit hak.

*Him me mitik pipiak ketenen menmen yapirwe
(Mk 10:17-31; Lu 18:18-30)*

¹⁶ Wit ham mitik hak yaaik kan kir Jisas ketpiwek kar ik: “Mitik Iuwe Yaaik hi aratak

* **19:14** Mt 18:2-3

mekam yaaim eiyisesim te hi hahit himin yaaik
te hi hahu hahit tipmain tipmain enum eik?"

17 *Jisas ketpiwek, "Kenmak te ti hitauhi me menmen mekam yaaim? God kiutip kerekek hirak Yaaik. Te ti hanhan hahit himin yaaik ehu etike God, te ti ehises him kerek God kewet Moses em mit enisesim."

18 *Te mitik kitipwekhi, "Hi ehises him lo me Moses mekam?"

Jisas ketpiwek, "Ti ehises him mar im: 'Ti ap enep mit hir nani. Ti ap hetike mite pe mitik hak yi eiriran au emit! Ti ap ekintip menmen me mit han. Ti ap ewen him etip mit han. **19** Ti emtau him me miye haai nit eisesim naanmamror me menmen, ti hanhan eriuwe mit miyapir han ehir ke ti hanhan hirekes.'"

20 Te mitik pipiak ketpiwek, "Him im em hi epei hisesim. Te hi ehises mekam ham?"

21 *Jisas ketpiwek, "Ti hanhan are yaaik te ti eno esiuwe menmen mit yapirwe ehit pewek emrerim te ti ewet mit enun ap netenen menmen mei em. Ti eriak menmen im, ti hetenen menmen yapirwe hahu wit ke God. Ti hiriak menmen im epei au, ti enen ehisia."

22 Mitik pipiak kemtau him im, hirak kinnaaiwir Jisas han enuk ken kentar Jisas ketpiwek hirak kesiuwe menmen mirak mamno. Hirak ketenen menmen yapirwe.

* **19:17** Lev 18:5; Lu 10:28 * **19:18** Eks 20:12-16; Lev 19:18;
Diu 5:16-20; Ro 13:9 * **19:21** Mt 6:20; Lu 12:33; Ap 2:45, 4:34-37

23 Hırank epeken, Jisas katıp mit disaipel nırank, “Hi hetpi werek. Menmen yapırwe mit netenenim hıram mewen (o mesenkek) han kır te hırap nises him me God waswas au. **24** Hi pike hetpi heteipim. Kamel hıram ap te mamnik hei ke nil ke nekerwo laplap neriuwerek ek taau. Hıram hei kike. Mıtık ketenen pewek yapırwe hırank ap te kakises God taau kire kamel ap te kakises hei. Hırank kırıak menmen au kentar pewek hırank ketenenim hırank han kırak kenke kenterim te kakisesik werek werek taau.”

25 Mit disaipel nırank nemtau him im em hırehınhın te hırap han kekrit nitıwekhi, “God ap kakıthis mitık kar ik au, te neimin ne haiu mit mamu mamtikerek? Taauye!”

26 *Hırank natıp epeki au, Jisas kırapror ketpor, “Mit ap nankaap hıras nanu nantike God au. Menmen mit netenenim mamkepi au. God kerekek kakıkepi.”

27 Hırank katıp epeki au, Pita ketpiwek, “Haiu epeki mınaaiwır menmen mai yapırwe te haiu misesit. Maain haiu mamıt mekam?”

28 *Jisas kewenhi ketpor, “Hi hetpi menmen im! Hi Mıtık ke wit ke Mıtık Iuwe maain hi hahu yeno mai iuwe naanmampre mit me wi yaaim maain mamnen, te yi mit kerek yisisa yi yayu yeno yaipar ke hi ik ek. Yi skelim mit ne weiwıtk yapırwe me Isrel. **29** *Hırank mit miyapır niutıp niutıp kerek nınaaiwır winak o menmen mir, kikrek nır, yenterer, miye haai o nıkerek nır o ti kır, hırank nınaaiwırem nentar hırap nises menmen

* **19:26** Jen 18:14; Jop 42:2 * **19:28** Dan 7:9-10; Mt 25:31; Lu 22:30; Rev 3:21 * **19:29** Hi 10:34

nipaah hir netenenim, maain hir nanit yapirwe mamir ke 100. Te hir nantike God nanu nanit tipmain tipmain enum eik. ³⁰* Mit miyapir kerek in ek hir niuk mir iuwe, hir maain nanire mit weinin. Mit miyapir yapirwe in ek hir nire mit weinin, maain hir nanire mit iuwe.

20

Him me mit niriak menmen naanmipre ni me tipar wain.

¹*“Menmen God kiriakem me haiu mit hiram mar ke mitik ketenen ti iuwe. Hekrit enum eik hirak ken kakithis mit nanriak menmen naanmipre ni me waai wain mirak. ²Hirak katip ketike mit han nanriak menmen naanmipre ni me tipar wain mirak. Te hirak han yaaik keriuweri te hir nanit pewek iuwe miutip me wi im em. Epei au, hirak keriuweti nen ni me waai wain mirak eim. ³Maain wepni epei kehin kinii kan, hirak ken kir mit han nerf wein in neit wit maket. ⁴Hirak katip mit han in en, ‘Yi eino eiriak menmen eipeit ni wain eim, te hi eweti pewek iuwe miutip mampireri keriyan.’ ⁵Te hir nen. Wepni kau nimin iuwe kewen ken, hirak ken kari mit han keprer kerekek nipaah hirak kiriakem.

⁶“Hinkewi hirak ken kir mit han au nerf neit ap niriak menmen. Te hirak ketpor, ‘Yenmak te yi yerp weinim petepin in ere hinkewi ik ek?’

⁷Hir netpiwek, ‘Ap mitik kei kewetei menmen haiu mamriakem.’ Hirak ketpor, ‘Yi eino ni me tipar wain mai em eiriak menmen.’

* **19:30** Mt 20:16; Lu 13:30 * **20:1** Mt 21:33

8 *“Epei h̄inkewi, te haai ke ni wain katip m̄itik iuwe naanmirpe mit n̄iriāk menmen h̄irak ketpīwek, ‘Ti enine mit n̄iriāk menmen nanin̄en te ti ewetir pewek. Ti ewet mit kerek nan ne h̄inkewi pewek enin̄in. Maain ti ewet mit kerek nepeii nin̄in nekriteik nan ek n̄ikaru. Te ti ewetir pewek mīpiram.’

9 “H̄ir mit kerek nan n̄iriāk menmen neit ni wain em ne h̄inkewi h̄ir neit pewek kiutip. **10** Epei au, mit kerek nin̄in n̄iriāk menmen meit ni wain em, h̄ir nan te h̄ir han kitet h̄ir nanit pewek yapirwe mamin̄ini, te au, h̄ir netiwem mīpiram keremem. Pewek kiutip. **11** H̄ir netiwem, te h̄ir nene mitik kerek ke ni keremem. **12** H̄ir natip nar ik: ‘Mit in en h̄ir nan n̄ikaru. H̄ir n̄iriāk menmen kike keremem, te ti ewetir pewek mīpiram mepir ke haiu metiwem. Haiu epei m̄iriāk menmen iuwe me hekrit eik ere wepni kiman si kewai meriuwerem.’

13 “H̄ir natip nar ik te h̄irak katip mitik hak kiutip ke h̄ir mit en. H̄irak katip, ‘Kai yinak hi ap herekyut enum. Nipāa ti ewenhi h̄iram werek te ti h̄iriāk menmen ehit pewek kiutip a? **14** Ti ehit pewek kit kiutip te ti eno. Pewek kiutip hi epei ewetitem, mar keremem te hi hanhan ewet mit pewek kerek n̄ikaru en em. **15** Mekam! Yi han kitet hi h̄iriāk menmen hises han kai mamriuwe pewek mai im em o au a? Hi ehisesim ye! Hi h̄iriāk menmen yaaim me menmen im em yi au han enuk yeriuwa a?’ Haai ke ni ik h̄irak katip kar ik. **16** *Te hi Jisas hetpi. H̄ir mit kerek in ek

* **20:8** Lev 19:13; Diu 24:15 * **20:16** Mt 19:30; Mk 10:31; Lu 13:30

hîr mít weinîn, maain hîr iuwe. Mít kerek in ek hîr iuwe, maain hîr nanîre mít weinîn.”

Jisas katip keteipim ere wikak me hîrak kaki te piķe kakikrit

(Mk 10:32-34; Lu 18:31-33)

¹⁷ Jisas kakniu kakno Jerusalem, te hîrak keit his mít disaipel nar hiswiyen wîk (12) hîr netikerek nen. Hîr nitet yayiwe nen, te Jisas ketpor kar ik: ¹⁸*“Eiy+mtau. In ek haiu mamno Jerusalem. Te hîrak mítik kerek kakriuweta hi Mítik ke wit ke Mítik Iuwe hi eno his me mít iuwe pris netike mít ninîn nertei hîm me Moses. Te hîr nanmitetpîn nantip hi enuk te hi ahi. ¹⁹*Te hîr nansiuwa hi ano his me mít ap ne weiwick me Isrel, hîr nanitpo enum me nanrekyau yînk enuk, hîr nanwaai nîpîn menmen naniyep te nanwenkeka ehu nu tentarakit. Me wi wîkak, hi piķe ekrit hahu.”

Jems ketike Jon miye pîrakît witehi Jisas te hîrakît tatré iuwe

(Mk 10:35-45)

²⁰ Me wi im Sebedi mîte pîrak weithis nîkerek tîre Jems ketike Jon hîre weri wan Jisas. Hîre wewen ninip witiwekhi hîrak kakrekyiwe menmen yaaim. ²¹*Jisas ketpiwe, “Ti hanhan mekam?” Hîre watip, “Maain ti are Mítik Iuwe King naanmamprai haiu mít. Me wi im hi hanhan ti atip nîkerek tawîr wiketeret it tatu menep tatitikewit naanmampre mít tatkitewit. Hak kakno his henkik, hak kakno his yaaim

* **20:18** Mt 16:21, 17:22-23 * **20:19** 1Ko 15:4 * **20:21** Mt 19:28; Lu 22:30

tatit wit kerek mit iuwe newi. Hiram werek o au?” ²²*Hire watip warik, te Jisas ketpiwe, “Auye! Yi ap yertei menmen werek werek yi yitauhiyem. Hiram werek te yi yayises menmen enum yayir ke hi ehisesim eiwis menmen enum mamnen mamiwep a?” Hirakit tatip, “Hawir te wawisesim.”

²³ Te Jisas ketpiwekit, “Hiram werek te yi wiketeret yayises menmen hi ehisesim te mamrewaank. Te keimin hirak kaku kakinke kakno his henkik mai, keimin kakno his yaaim mai, him im em hirak ap him mai te hi etpiyem au. Yeno keremem hiram me mit han kerek Haai kai God kiriakem te mit han nanwim.”

²⁴ Hir mit disaipel han nar hiswiyen (10) nemtau menmen hirakit titehi Jisas em keremem, hir han enuk neneret. ²⁵*Te Jisas keninor hir nan nanrek, te hirak katip, “Yi yertei hir mit iuwe ne weiwik ham hir natip mit hir wein in te hir iuwe ninini. Te hir mit iuwe keriyen natip him manp enuk te hir mit miyapir nises him kir me menmen hir netpim. ²⁶*Te menmen enum mar im ap emirp nimin me yi mit au. Mitik keimin kakre iuwe nimin ke yi mit, te hirak ekpar mitik kiriak menmen yaaim me kakikepi. ²⁷Mitik kerek hanhan kakre iuwe ke yi mit, te hirak ekpar mitik weinik kiriak menmen mi. ²⁸*Hirak kiriak menmen ekpar hi Mitik ke wit ke Mitik Iuwe kerekek hi arakem. Hi ap han te mit nanrekyo menmen mai nankepa au. Hi han

* **20:22** Mt 26:39; Jo 18:11 * **20:25** Lu 22:25-26 * **20:26** Mt 23:11; Mk 9:35; Lu 9:48 * **20:28** Lu 22:27; Fl 2:7; 1Ti 2:6

ariak menmen me mamkaap mít, te hi enaaiwir yink kai hahi akaap mít miyapir yapirwe ahisak menmen enum hir niriakem.”

Jisas kiikaap mitikit wikeret kerek nanamir toto

(Mk 10:46-52; Lu 18:35-43)

²⁹ Hir natip epei au, hir ninaaiwir wit Jeriko nen, te mít miyapir yapirwe nises Jisas. ³⁰* Hir nepno te mitikit wikeret kerek nanamir toto tau yayiwe. Hirakit temtau him mít natip me Jisas kitet yayiwe kakno, te hirakit tinap tatip tenine him iuwe, “Mitik Iuwe ti Nepenyek ke Devit kerek God kewetit menmen mirak iuwe. Ti han etweninawir.” ³¹ Mít miyapir hir natip him iuwe te hirakit tekintip wire wire. Au, hirakit tinap tatip iuwe tar ik: “Mitik Iuwe ti Nepenyek ke Devit, ti han etweninawir.”

³² Jisas kerp kennewekit katip, “Yi wikeret yi hanhan hi arekyi mekam?”

³³ Te hirakit tatip Jisas, “Mitik kai Iuwe hawir hanhan ti erekyawir nanamir mawir mamre yaaim te hawir wawir ein ein.”

³⁴ Te Jisas han teweninet kewis his mau nanamir mirakit, te wasenum hirakit tir ein ein werek werek. Te hirakit tisesik ten.

21

Jisas ken Jerusalem kire mitik iuwe king kinin naanmipre mít

(Mk 11:1-11; Lu 19:28-40; Jo 12:12-19)

¹ Hir epei nen menep wit Jerusalem, hir niun wit Betfasi kerek menep mitniu (o neiyip) niuk

* **20:30** Mt 9:27, 15:22

mîrak wit Oliv. Hîr neit ein te Jisas kakriuwet mîtîkît disaipel wiketeret. ² Te hîrak ketpiwekit kinin: “Yi eino wit kike eik ek te yi yayîr menep in en. Te wasenum yi yayîr donki (hîre wîre hos) hîr mít nesenkekiye weriuwe waai werp nu, nîkan kire ketikerep. Yi eisiupani eiyîriyei eiyîn einen eiwetori. ³ *Te mítîk hak kakîtpi menmen me yi wiketeret, te yi eitip eiyîr ik: ‘Mítîk kawîr iuwe kakriâk menmen ham kakriuwerem.’ Maain hîrak kakriâk menmen kakriuwerem epe au, hîrak kaksiuwerem pîke mamnen.”

⁴ Menmen im man te hîram mises menmen kerek nîpaa profet netpim em. Hîram matip mar im:

⁵ *“Yi eitip mít miyapîr nau wit Saion emîr ik: ‘Eiyîr mítîk Iuwe ki kaknen kakri. Hîrak ap mítîk katip him tokim au.

Hîrak kau donki keteikin mít hîrak naanmîpri werek werek. Hîrak keiyîk kan.

Hîrak kau donki kike, nîkan kerek miye pîrak hîre winaak.”

⁶ Te mítîkît disaipel wiketeret ten tises menmen kerek Jisas epe ketpiwekit em. ⁷ Hîrakît teithis donki miye wetike nîkan kire, te hîrakît tewis laplap saket mîrakît menterik, te Jisas kau sip kîrak. ⁸ *Te hîr mít miyapîr yapîrwe newis laplap saket menmen mîwaai yayiwe. Mít han neremir nu heneik newisim mîwaai yayiwe nesisiwek neriuwerem. ⁹ *Te hîr mít miyapîr ninînek, hîrak ketike han nisesik hîr nîkaru nan nînap nenîne,

* **21:3** Mt 26:18 * **21:5** Ais 62:11; Sek 9:9 * **21:8** 2Kin 9:13

* **21:9** Sam 118:25-26

“Kai yaaik ik hıراك Nepenyek ke Devit. Haiu hanhan God kakrıak menmen yaaim ke mıtık ik kan kakıkreхır kırak. Hıراك yaaik te haiu emwenipi niuk me God.”

10 Jisas ken Jerusalem, te mıt miyapır neit wit iuwe eik, hıır nehınhın neriuwerek te hıır natıp, “Mıtık ik ek hıراك keimìn?”

11 *Te mıt miyapır kerek nen ek natıp, “Hıراك profet Jisas, mıtık ke Nasaret keit provins Galili.”

Jisas kepır mıt kerek nesiuve menmen neiyim nanıt pewek neit wınak iuwe ke God natıp hım mirak newiyen

(Mk 11:15-19; Lu 19:45-48; Jo 2:13-22)

12 Te Jisas kınık ken wınak iuwe ke God tempel kerek mıt natıp mıt han hım me God nekrerek ek. Te hıراك kepır mıt kerek nesiuve menmen nanıt pewek mamriuwerem em. Hıراك kewır yeno mır kerek hıır newis pewek menterim metike yeno me mıt kerek hıır nesiuve hore newet mıt em hıır newi. **13** *Hıراك kırıakem epeı au, hıراك katıp, “Tİwei me God matıp mar ik: ‘Mıt nanrer wit wit nankine wınak kai nenewek wınak kerek mıt nanitehi God menmen nanıkrerek.’ Te yi yırıakek kire wınak ke mıt enun nekintıp menmen newik.”

14 Jisas kepeit wınak tempel kerek mıt natıp mıt han hım me God nekrerek, te mıt han nanamır toto netike mıt nınap enum nan nırek, te hıراك kerekyi yıre yaain. **15** Te hıır mıt iuwe ne pris netike mıt iuwe nertei hım me Moses natıp mıt em, hıır nır menmen yaaim Jisas kırıakem kıkaap

* **21:11** Mt 21:46 * **21:13** Ais 56:7; Jer 7:11

mít, te hır nemtau nıkerek nenıne neit ein natıp nar ik: “Haiu emwenıpı niuk me nepenyek ke Devit,” te hır han enuk. **16*** Hır han enuknetpıwek, “Ti hemtau hım kerek hır netpim em a?”

Te Jisas ketpor, “O, hi hemtewem. Yenmak te yi ap han kitet menmen yi epei yekinaam me menmen im a? Hırankatıp, ‘Ti God hewep han ke nıkerek kike netike han kerek nau sınipau naam nım te hır natıp newenıpı niuk mit hıram iuwe.’” **17** Hırankatıp nepei au, hırankınaiwıri keit wit iuwe ik, hıranken kau Betani me wıtaan ik ek.

*Jisas katıp nu fik kewewei kaki
(Mk 11:12-14, 20-24)*

18 Hekrit enum eik, Jisas pıke ken wit iuwe eik te hırankınıpı maak. **19*** Te hırankır nu fik hak kiutıp keit yayiwe, te hıranken kırek. Te hırankap kır nıkim mei mewik au. Hırankeperp weinım. Te hırankatıp nu fik, “Ti ap hari eine nıkim meiyam au.” Te wasenum nu fik kewewei kaa.

20 Hır disaipel nırek te hır nehınhıñ. Hır natıp, “Kenmak te nu fik kewewei kaa waswas?”

21* Jisas ketpor, “Hi hetpi werek. Yi yises him me God werek werek, yi ap han kitet God kakıkepi o au, te maain yi yairıak menmen mamır ke epei yi yıra hi hıriakem me nu fik ik ek. Te menmen im keremem au. Yi yaitıp mıniu (o neiyıp) ik, ‘Ti eket eno ekre wan’, te hırankakises hım kerek yi epei yetpiwek ek

* **21:16** Sam 8:2 * **21:19** Lu 13:6 * **21:21** Mt 17:20; Lu 17:6;
1Ko 13:2; Jo 14:12

hı̄rak kakno kakı̄kre wan. [22](#) *Yi yises God werek werek yi eiyit̄wekhi me menmen, maain hı̄rak kakrekyiyem.”

*Mit iuwe nitehi Jisas keim̄in ketpiwek hı̄rak katip mit him me God
(Mk 11:27-33; Lu 20:1-8)*

[23](#) *Jisas pīke kan w̄nak iuwe ke God katip mit him mirak. Hı̄rak wen ketpim, mit iuwe pris netike mit iuwe kerek nin̄n naanm̄pre mit ne Isrel nan nit̄wekhi narik: “Keim̄in kehim̄itanut te ti hatip mit him im?”

[24](#) Jisas ketpor, “Hi hitihi menmen miutip. Yi eiyit̄pewem werek, te hi hetpi keim̄in kehim̄itenā hi hatip mit him im. [25](#) Keim̄in kehim̄itan Jon hı̄rak kikk̄ir mit neriuwe tipar? God kehim̄itanek o hı̄rak kises han kırak?”

Hı̄r hı̄ras natipan nar ik: “Haiu em̄tipiwek mekam werek? Haiu mam̄tipiwek God kehim̄itanek hı̄rak kırakem, te hı̄rak kakı̄tpei, ‘Yenmak te yi ap yises him me Jon a?’ [26](#) *Haiu matip Jon kises han kırak kırakem, haiu m̄napen mit nanrekyei enum nanı̄ntar hı̄r han kitet John hı̄rak mitik iuwe profet. [27](#) Hı̄r n̄naain mit te hı̄r ap natip Jon hı̄rak mitik weinik. Te hı̄r natip Jisas, “Haiu au mepitari keim̄in kehim̄itenek kırakem.”

Hı̄r natip epe au, Jisas ketpor, “Yi ap yetpo werek menmen me Jon, te hi ap etpi keim̄in kehim̄itenā hi hı̄rak menmen im.”

* [21:22](#) Mt 7:7-11; 18:19; Jo 14:13-14 * [21:23](#) Jo 2:18 * [21:26](#)
Mt 14:5, 21:46

Him tok piksa me nikerek wiketeret te mitik hak

²⁸ *Jisas katip, “Yi han kitet mekam? Nīpaa mitik hak kine nīkerek hirakit wīk. Hirakit epei t̄re iuwe, wī ham haai ken nīkan iuwe mitik ketpiwek kar ik, ‘Petepin hi hanhan ti eno erīak menmen naanm̄ipre ni me waai wain mai.’

²⁹ Hirak katip haai k̄rak kar ik: ‘Hi au h̄inapen.’ Maain h̄irak keweikin han k̄rak ken ni me haai k̄rak k̄rīak menmen.

³⁰ Haai ken kitehi nīkan kike ek, ‘Ti tewen eno ni mai erīak menmen naanemprewem.’ Nīkan nīkik ek kewenhi katip, ‘Hi eno’, te h̄irak ap ken ni eim au.

³¹ Yi han kitet keim̄in ke nīkerek wiketeret kisses him me haai?”

H̄ir netpiwek, “Nīkan iuwe mitik kerekek.”

Jisas ketpor, “Hi hetpi werek. Mit enun newenin his mit h̄ir ninin neweikin sip newet menmen enum nises him me God. Te yi mit iuwe au!

³² *H̄ir nenmak? Yi yises him me God werek werek au yentar Jon kan keteikni menmen yi yayisesim te yi ap yises him mirak au. Te mit enun neitit pewek me takis netike miyapir kewenek nari mit his newenem, h̄ir kerien nises him mirak. Yi epei yiri h̄ir nises him mirak te yi ap yeweikin han yisesik. Au, yi yeweikin sip yewetiwek yau weinin.”

*Him tok piksa me mit kerek naanm̄ire ni me waai wain me mitik hak
(Mk 12:1-12; Lu 20:9-19)*

³³ *Jisas wen ketpor kar ik: “Yi eiȳimtau him tok piksa ham im. Mitik iuwe ketenen tī mei

* **21:28** Lu 15:11 * **21:32** Lu 3:12, 7:29-30 * **21:33** Ais 5:1-2;
Mt 25:14

kamır waai wain níkim mırak epei au. Hırankime nıwa keweiknıwem kekin hei kewis yemti wısenuk kekrerem te ketepen waai wain níkim tıpar mırıram mekrerek. Epei au, hırankime kınaan kau niu naanmıpree ni mırak. Epei au, hırankehimitan mit hır naanmirewem. Te hırankınaaiwır wit ik ken wit hak keit yanımın.

34 Maain waai wain níkim epei maa, hırankeriuwet mit nırankerek nıriak menmen mırak em hır nen neit níkim pınam mırak neiyım nanınnen.

35 *Mit naanmıpree ni em nerekyor enum. Hak ek hır nakıp, hak ek hır nakıp kaa, hak ek hır newır nan nakıp hemkre maain mekiuwe yınk kırak. **36** Maain kike, mitik iuwe kesiuwe mit han nırankapıwe nan ninın kerek nıpaa hırankeriuweti nan. Hırankeriuweti nan te mit kerek naanmıpree ni nerekyor enum mar ke nıpaa hır nıriak mit han em. **37** Epei au, mitik iuwe kesiuwe nıkan kırak kıkbaru kan hırankan kitet kar ik: ‘Hır nanımtau him me nıkan kai.’ **38** *Mit kerek naanmıpree ni me mitik iuwe, hır nır nıkan kırak kan hır hıras netpepan natıp nar ik: ‘Ik ek hırank nıkan ke mitik iuwe. Haiu emkip te haiu emit ti kırak ik ek.’ **39** *Te hır natıp epei werek, hır netıwekhis neiyık nen nınaaiwır ni nakıp kaa. **40** Maain mitik iuwe ke ni im hırankaknen kakrekyor mekam?’

41 Hır newenhi netpiwek, “Hırankaknen kaknep mit enun en epei au, hırankakwis mit han nanınnen naanmamre ni mırak mit in hıryaain nanwetıwek menmen yinam mırak kerek hıram epei mekiute.”

* **21:35** Mt 22:6 * **21:38** Mt 27:18 * **21:39** Hi 13:12

42 *Jisas ketpor, “Yi yenmak te yi ap yertei werek werek h̄im me God mau t̄wei n̄paa profet newisim? H̄iram matip,

‘Teinik yaaik kerek mit nime w̄nak h̄ir n̄napen newisim m̄waai, God kehimitanek h̄rak kinin teinik ham mit epei namir.

Mitik Iuwe God kerekek kiriak menmen im haiu han kitet h̄iram yaaim.’ **43** Te hi hetpi menmen yaaim me God n̄paa h̄rak kewetiyem yi ap yisesim werek werek, te h̄rak keriyaam mammopin h̄rak kak-wet mit han em h̄ir yaain nanises menmen God hanhan h̄ir n̄riakem neriuwerem. **44** *Neimin h̄ir neweikin sip neweto h̄ir nan̄waank nanir ke min kaknatın kakıntar teinik h̄iram mereprir. Maain hi arekyor enum h̄ir nan̄waank nanit nanir ke teinik kaknatın kakıntar menmen h̄rak kaksi tikip t̄kip mamre niutip.”

45 H̄rak katip epei au, mit iuwe ne pris netike mit han ne Farisi nemtau h̄im me Jisas h̄ir nertei h̄rak katip h̄im tok piksa im keneri keriuwerem.

46 *H̄ir nerteiyem epei au, h̄ir hanhan netiwek his nan̄riyaak neiyik nan̄no nanwisik kakikre w̄nak enuk, te h̄ir n̄riakem au. H̄ir n̄naain mit yapırwe kerek nererik nemtau h̄im me Jisas h̄ir naninip nanıntar h̄ir han kitet Jisas h̄rak mitik iuwe profet.

22

Jisas katip mit tok piksa me mitik ketike mite

* **21:42** Sam 118:22-23; Ap 4:11; Ro 9:33; 1Pi 2:6-8 * **21:44** Dan

2:44-45 * **21:46** Mt 21:26

*nanitan haai kemani menmen kakwet mit nanrerik em
(Lu 14:16-24)*

¹ Jisas piike katip mit miyapir him keriuwe tok piksa.

² Hirak ketpor, "Menmen God kiriakem kenine mit ne ti hir nanises him mirak hiram mar ke mitik iuwe kinin naanmipre mit hirak kemani menmen keiyim kinkik mit kakintar nikan kirkak ketike mite nanitan. ³ Nipaa hirak kehimitan mit han naninen nanim menmen nantikerek. In ek hirak keriuwet mit nirak han hir nanino naninonor nantip mit hir naninen nanim menmen nantikeri. Te hir ap ninapen. ⁴* Hir au ninapen, te hirak kenine mit nirak han ketpor, 'Yi eitip mit kerek nipaa hi etpor naninen nanim menmen eiyitpor hi epei hemani menmen nepei au, te hir eninen enim. Hi epei enep bulmakau nenium yapirwe metike samiyak ham yaaim.' ⁵ Mit en nen netpor menmen epei au, te hir neweikin sip newetiрем nises menmen mir. Mitik hak ken ni mirak, mitik hak ken stua kirkak. ⁶* Mit han en nepu hir netenen mit kerek mitik keriuweti nan, hir nerekyor enum nanip naa. ⁷ Hir nerekyor enum nanip naa, mitik iuwe han enuk wisenuk keriuweti te hirak keriuwet mit nirak ne ami hir nen neneb mit in enun kerek neneb mit nirak, hir nanip nenebi nesi wit kir. ⁸ Hir nanip nenebi epei au, mitik iuwe kenine mit nirak menmen mirak, hirak ketpor, 'Hi epei hemani menmen epei au, te mit kerek hi nipaa hehimitenor hir naninen hir au enun. ⁹ Te yi

* **22:4** Mt 21:36 * **22:6** Mt 21:35

eino eirer yayiwe yi eiyır mít yapırwe nan nitet yayiwe yi eiyitpor hír eninen enim menmen hi emaniyem.’ ¹⁰ Hírak ketpor epei au, mít nírak hír nen nerer yayiwe nari mít kerek hír níri nitet yayiwe en. Mít han yaain, mít han au enun, te hír neri nen wínak kerek mítik ketike míté hír nanitan neitai en, ere hír nau neneises wínak nenepik.

¹¹ “Hír nau neneises wínak nenepik, mítik iuwe kan kakır mít kerek nau nererik nípaam menmen mírak. Hírak kan kíri, hírak kír mítik kiutip ap hanhan keriuwe mítik iuwe hírak keriuwet klos yaaim me mít hír nanitan au. Hírak kan ketpiwek, ¹² ‘Kai yinak. Harkeik te ti hitit naan mít nai naanmírau weipír te ti hínič han nímin in a?’ Mítik hírak ap ketpiwek menmen au. Hírak yínk enuk kau en kenesin paan.

¹³ *Te mítik iuwe naanmípre mít hírak kenine mít níriák menmen mírak ketpor: ‘Yi eiyit mítik ik eisenkíkiwek his hit eiwírek ekno wit eik toto enuk. Hírak kakíkit kaknakin yehes mírak kakine han enuk kaku kakit.’ ¹⁴ Jisas ketpor him im epei au, hírak ketpor: “Hírak kíkit kínakin yehes kentar God kenine mít yapırwe nanisesik, te hírak kehimitan mít niutip niutip kerien hír naninen nanu nantikerek.”

*Mít hanhan nari han ke Jisas newisísik
nitiwekhi me pewek me takis
(Mk 12:13-17; Lu 20:20-26)*

* **22:13** Mt 8:12, 25:30; Lu 13:28

15 *Jisas ketpor h̄im epei au, w̄i im m̄it ne Farisi n̄naiw̄irek h̄ir nimen̄pinek newis̄wekek neriuwe h̄im ham. **16** H̄ir nimen̄pinek newis̄wekek epei au, h̄ir neriuwet m̄it h̄ir han nises h̄im m̄ir, h̄ir netike m̄it kerek nises h̄im me Herot h̄ir nan nanri han k̄rak nit̄wekhi, “M̄itik Iuwe tisa, haiu mertei ti m̄itik yaaik hatip menmen yaaim me God werek werek. Ti han kitet m̄it yap̄rwe h̄ir n̄pihan te ti ap ewis kiutip kakri han kit me menmen. **17** Te haiu hanhan ti etpai han kit. H̄iram yaaim te haiu mamw̄ir pewek me takis mamwet m̄itik iuwe ke Rom naanm̄iprai mamwetiwekem o au?”

18 Te Jisas kertei han k̄ir enuk te h̄rak ketpor, “Yi m̄it enun yewis̄sik. Yi yenmak te yi hanhan yewis̄sewek a? **19** Yi eiȳit pewek yi yew̄rem yewet m̄it ne gavman em me takis eiȳim einen.” H̄rak ketpor, te h̄ir nen neit pewek miutip neiȳim nan neteikniwekem. **20** H̄ir neiȳim nan neteikniwekem, te h̄rak kitorhi ketpor, “Ninaan me keim̄in metike niuk m̄irak mewik?”

21 *H̄ir natip, “Me m̄itik iuwe Sisa keremem.” Te h̄rak ketpor, “Te yi eiwet m̄itik iuwe Sisa menmen m̄irak, yi eiwet God menmen m̄irak.”

22 H̄rak ketpor epei au, h̄ir han kekrit neriuwe menmen h̄rak epei ketpor nentar h̄ir ap te nanswesik au. Te h̄ir n̄naiw̄irek h̄ir nen.

*M̄it nitehi Jisas me m̄it h̄ir naa h̄ir p̄ike nanikrit
(Mk 12:18-27; Lu 20:27-40)*

23 *Me w̄i im keremem, m̄it han ne Sadyusi h̄ir nan n̄ir Jisas. M̄it in h̄ir ap han kitet m̄it epei naa

* **22:15** Mk 3:6 * **22:21** Ro 13:7 * **22:23** Ap 23:8

hır pike nanıkrit taau. ²⁴*Hır nan nitwekhi nar ik: “Mítik Iuwe Tisa, him nipa Moses kewisim mau tıwei matıp, ‘Mítik kaki kaknaapıs mite pırap, te hıre ap wine nıkerek nei au, maain nıkik kırak kaktıwe te hıre wawine nıkerek nei nanıkrehır ke haai kir.’ ²⁵Nipa mıt ne haai kiutıp hır nar hispinak wik (7), hır nepu in. Nikan iuwe mítik keit mite te hırap kaa ap kine nıkerek wen au. Hırap nıkik kırak nımínek hırap ketıwe. ²⁶Hırap ketıwe hırap kaa, te hırap ap kine nıkerek au. Hır nepır kerekek ere hırapıt tipaa ap tine nıkerek nei au. ²⁷Hırapıt tipaa ere tepnepik, mite pırapıt wıpaa wıpkaru. ²⁸Maain wıkerek mıt pike nanıkrit nanu, hıre waure mite pe keimın? Hıre nipa wau wetike mikan tıre tar hispinak wik (7).”

²⁹Hır natıp epei au, Jisas ketpor kar ik: “Yi mıt yatıp enum yentar yi yepıtari him me God, yi ap yertei God hırap manp enuk wişenuk te hırap kakises han kırak kırıak menmen yapırwe. ³⁰Me wı God kakıkian mıt hır nanu, hır ap nanıt miyapır au. Hır nanu weinın nanır ke mıt ensel neit wit ke God.

³¹“Te menmen yi nepei yetpim me mıt pike nanıkrit yentar yi ap han kitet hır pike nanıkrit. Hi hetpi menmen im. Yi yenmak te yi ap yertei menmen yi yekinaam mau tıwei me Moses God ketpiyem a? ³²*Hırap katıp, ‘Hi God ke Ebrahim, Aisak ketike Jekop.’ Hırap God ke mıt hır himin kır kepu keriyen.” ³³Mıt yapırwe nerp meneb nemtau menmen hırap ketporem, hır han kekrit hır han yaaik neriuwe him mırak.

* 22:24 Diu 25:5 * 22:32 Eks 3:6; Mt 8:11

*Jisas katip mit ne Farisi him lo me God hiram
iuwe minin
(Mk 12:28-31; Lu 10:25-28)*

³⁴ Maain kike, mit ne Farisi nemtau Jisas katip werek kinin him kerek mit ne Sadyusi nitewekhiyem, teir yink enuk, hir nekintip ninaiwirek. Te hir nan nekiyan nau niutip nimenipinan natip. ³⁵ Epei au, mitik kiutip kekre nimin ke hir mit, hirak ke mit ne Skraip, hirak kan katip Jisas kininek ketpiwek, ³⁶ “Mitik Iuwe Tisa, him mekam hiram minin him ham nipa Moses ketike profet newisaiyem mau tiwei matip?”

³⁷ *Jisas keweniewekhi ketpiwek, “Yi hanhan Mitik Iuwe ki God yeriwe han ki ketike me menmen yapirwe mekre yink ki. ³⁸ Him im hiram iuwe minin him ham mau tiwei nipa Moses ketike Profet newisaiyem. ³⁹ *Him ham iuwe missesim hiram mepir ke him minin em, hiram mipiram. Hiram matip, ‘Yi hanhan mit han o ni yinan yar ke yi hanhan yeriwe hiras.’ ⁴⁰ Mit nanises menmen wik im te hiram mamkepi hir nanises him yapirwe werek werek nipa Moses ketike mit profet hir newisim mau tiwei.”

*Jisas kitehi mit ne Farisi him me Mitik Krais
kerek God kakriuwetek kaknen
(Mk 12:35-37; Lu 20:41-44)*

⁴¹ Mit ne Farisi wen nekiyan nau niutip, Jisas kitorhi kar ik. ⁴² *Hirak katip, “Yi han kitet mekam me Mitik Krais kerek God kakriuwetek

* ^{22:37} Diu 6:5 * ^{22:39} Lev 19:18; Mt 7:12; Ro 13:9-10; Ga 5:14

* ^{22:42} Jo 7:42

kaknen kakikaap mít ne ti? Hıراك Nepenyek ke keimín?”

Hı́r netpiwek, “Hıراك kakre Nepenyek ke Devit.”

⁴³ Jisas kitorhi keteipim, “Hıراك kakre nepenyek ke Devit kerek, kenmak te God Hı́mín Yaaik kíkiak han ke Devit kene Krais hı́rak Mítik Iuwe kírak? Devit ketpim kewisim mau tiwei mar im:

⁴⁴*“Mítik Iuwe God katip Mítik Iuwe kai Krais kar ik: “Ti ehu yeno im menep his yaaim kerek mít iuwe newi. Ti ehu in ere hi anep mít enun nepan ni anıp anepi.” ⁴⁵ Devit kene Krais hı́rak Mítik Iuwe kírak, karkeik te hı́rak kenewek nepenyek kírak kerek? Taau. Hıراك Nepenyek ke Devit te hı́rak kenewek hı́rak Nı̄kan ke God!”

⁴⁶ Hı́rak katip epei au, mítik hak kekre nı̄mín ke hı́r mít yapırwé ap te newenhi au. Me wi im ere maain hı́rak mítik hak kekre nı̄mín ke hı́r mít hı́rak kaknen kakitiwekhi him meiyam kike au. Hı́r yı̄nk enuk nı̄napen.

23

*Jisas katip mit hı́r ap enises menmen mit ne Skraip netike mit ne Farisi hı́r nı̄riakem
(Mk 12:38-39; Lu 11:43, 46, 20:45-46)*

¹ Maain Jisas katip mit miyapır kerek nererik nau netike mit nı̄rak disaipel hı́rak ketpor kar ik: ² Mít ne Skraip kerek ninin nertei him me Moses natip mit em, hı́r netike mit ne Farisi, mit iuwe hı́r nehimíteni hı́r natip mit him me

* **22:44** Sam 110:1; Mt 26:64; Ap 2:34-35

Moses ır enisesim. ³*Te yi eimtau menmen hır netpiyem yi eiyisesim. Te yi ap eiyises menmen hır nıriakem au emıt! Hır natıp him ham te hır ap nisesim au. Hır nises him ham. ⁴Hır neriuwe him mır kerek hır netpiyem yi eiyisesim hıram mar ke hır neit menmen nımenum neneipetitem newisım mau yapır ki yi yeremıme. Te hır ap nankepi nanıt menmen nımenum yi yerermıme au. Hır ap te nanises him enum nıpaa hır netpiyem yi eisesim taau. ⁵*Hır nıriak menmen yapırwe te mıt kerek nırem hır nantıp hır mıt yaain. Hır nime ni newis him me prea mekre tanık mıram mau maat metike his mır, te mıt nırem hır natıp hır yaain. Hır nime ni nokim newisım neses laplap kerek hır newisım mau yıñk mır me wı hır nitehi God menmen, te mıt nırem hır natıp hır yaain. ⁶*Hır hanhan nanu yeno mıt nehimitanem me mıt iuwe nanwim neit wınak kerek mıt nererik nekine him me Moses neitai en nekre wınak ke mıt me wı hır nererik naam menmen. ⁷Hır hanhan mıt miyapır hır nıri neit maket, hır nanwenipi niuk mır natıp hır mıt iuwe, hır nenewor, ‘Mıt naiu iuwe tisa.’

⁸ Yi ap eiwis mıt hır nenewi yi mıt iuwe Tisa au emıt! Yi yapırwe yıre ni yinan keriyan, mıtık kiutıp hırank Mıtık Iuwe God hırank Tisa ki. ⁹ Yi ap eine mıtık hak kiutıp kau ti ik enewek ‘Mıtık Haai Iuwe’ au ekit! Yi ap enewek Mıtık Haai Iuwe ki eiyıntar Mıtık Haai Iuwe kiutıp kerekerek kepu. Hırank God kekrekerek kerek kepu wit kırak Heven. ¹⁰ Yi ap eiwis mıt hır nenewi

* **23:3** Mal 2:7-8 * **23:5** Eks 13:9; Nam 15:38-39; Diu 6:8; Mt 6:1

* **23:6** Mt 6:5; Lu 14:7

yi Mít Iuwe au emít eiy İntar Mítik Iuwe kiutıp ki hi Mítik kerek God kehimitenə hi han akepi yi mít atihis. ¹¹ *Keimin hanhan niuk mırak iuwe kekre nımın ke yi mít hıram kakwenin han kırak kakisesi kakikepi kakrıak menmen. ¹² *Mít kerek han kitet hır yaain ninin mít han, maain God kakıwaank niuk mır hıram menmen weinim. Mít kerek hır newenin han kır han kitet hır weinin, maain God kaknip niuk mır hıram iuwe.

Jisas kene mit Farisi netike mit ne Skraip hır newisesik

(Mk 12:40; Lu 11:39-42, 44, 52, 20:47)

¹³ “Yi mít ne Farisi yetike yi mít kerek yinin yertei hım lo me Moses yatıp mít em. Maain God kakiwep kakriwaank kakıntar yi enun yewisesik. Yi yar ke mít enun neiyepet weipır ke mít hır nanıno nımın. Yi ap hanhan yises hım me God werek werek au, te yi yewen mít miyapır kerek hanhan nanises God werek werek. ¹⁴ [Yi mít ne Farisi yetike yi mít kerek yatıp mít hım me Moses. Maain God kakiwep kakriwaank kakıntar yi enun yewisesik. Yi yemitetpiň miyapır kerek mít epei naa, yi yemitorpiň yeit menmen mır mekre wınak kır te maain yi yitehi God yerp ninaan me mít, yi yısawıň menmen enum yi yırıakem yeriwe prea im te yi yenip mít hır han kitet yi yaain.]

¹⁵ “Yi mít ne Farisi yetike yi mít kerek yi yinin yertei hım lo me Moses yatıp mít em. Maain God kakiwep kakriwaank kakıntar yi mít enun yewisesik. Yi yırıak menmen ham yapırwe te yi

* ^{23:11} Mt 20:26; Mk 9:35; Lu 22:26 * ^{23:12} Jop 22:29; Pro 29:23; Esi 21:26; Lu 14:11, 18:14

yari han ke mítik kiutıp kakises him mi. Maain hı̄rak kises him mi, yi yenipek hı̄rak kakre nı̄kan ke Seten kakno si tatıknenik, kinın yi mít enun hı̄rak ap kises God kakır ke yi mít.

16 *“Maain God kakiwep kakriwaank yi mít enun yar ke mít nanamır toto eiyıntar yi ap yeteikin mít han yayiwe kırak werek werek au. Yi yemitorpın. Yi yatıp, ‘Mítik hak kerek katıp, “Hi tewen ariak menmen. Hi ap te ewisiyek au hi atıp werek. Hi ekine wı̄nak iuwe ke God kakıhimı̄tenau him mai.’” Yi yatıp, ‘Hı̄rak kaktıp kakır ik, hı̄rak ap te kakises him mı̄rak au menmen weinım.’ Yi yatıp, ‘Mítik hak katıp, “Hi tewen ariak menmen. Hi ap te ewisesik au. Hi atıp werek. Hi ekine gol mekre wı̄nak iuwe ke God te hi hatıp werek.’” Yi yatıp, ‘Hı̄rak katıp him im, hı̄rak ekises menmen hı̄rak ketpim em.’ **17** Yi mít enun han auri. Mekam hı̄ram iuwe minın? Mekam au hı̄ram kike mı̄karu? Gol mı̄waai mekre wı̄nak ke God o wı̄nak ke God kerek kırıak gol hı̄ram yaaim me God. Wı̄nak ke God kerekek kinın! **18** Yi wen yatıp, ‘Mítik kerek kekine kınaan keit wı̄nak ke God hı̄ram mehimı̄tan him mı̄rak hı̄rak katıp hı̄rak kakisesim. Maain hı̄rak ap kakisesim te hı̄ram menmen weinım. Te mítik kerek kekine menmen mít hı̄r newisim mentar kınaan, hı̄r natıp ‘Tru antap’, hı̄ram mamı̄himı̄tan menmen hı̄rak ketpim hı̄rak kakisesim, te hı̄rak kakisesim, o au en, hı̄rak mítik enuk.’ **19** Yi mít nanamır toto! Mekam hı̄ram iuwe minın a? Menmen mít newisim mı̄waai mentar kınaan newepwarem

* **23:16** Mt 15:14

newet God, o kınaan hırekes kerek kırıak menmen im mıt newet God em hıram yaaim? Kınaan keremem hıram minin. ²⁰ Mıtık kerek kekine kınaan hıram mehimitan menmen hırap ketpim, hırap kekine kınaan metike menmen mewim hıram mehimitan him mırak. ²¹ Mıtık kerek kekine wınak iuwe ke God kakıhimitan menmen hırap ketpim hırap kakisesim, hırap kekine wınak ketike God kerek Hımin kırak kewik hırapit tehimitan him hırap ketpim. ²² *Mıtık kerek kekine wit ke God kakıhimitan menmen hırap ketpim, hırap kekine wit ke God kerekek au. Hırap kekine God kerek kau wit kırak hırap kakıhimitan menmen hırap katıp hırap kakisesim.

²³ *“Yi mıt ne Farisi yetike yi mıt kerek yinın yertei him lo me Moses yatıp mıt em. Maain God kakriwaank kakıntar yi mıt enun yewisik. Yi yewep menmen mi yapırwe mar hiswiyen (10) te maain yi yewet God menmen mi miutıp me menmen hiswiyen (10). Yi yises menmen kike im te yi yeweikin sip yewet him iuwe me God ham im. Yi ap yises menmen yaaim, yi ap hanhan mıt miyapır han au, yi ap yises menmen yi yetpim au. Yi yırıak menmen iuwe im metike menmen kike me yewet God menmen te yi yaain. Te au, yi yınapen! ²⁴ Yi mıt enun yire mıt nanamır toto yeteikin mıt han yayiwe ke God. Yi hanhan yayises menmen kike me him me God te yi han kaa yayises menmen mırak iuwe.

²⁵ *“Yi mıt ne Farisi yetike yi mıt kerek yinın yertei him lo me Moses yatıp mıt em. Maain

* ^{23:22} Ais 66:1; Mt 5:34; Ap 7:49 * ^{23:23} Lev 27:30; Mai 6:8

* ^{23:25} Mk 7:4

God kakriwaank kakıntar yi mıt enun yewisesik. Han ki hırank kire wenkepye metike kap kerek mıt nekemyetit neke wit te hıram menmen enum mewim meke nımın hı ap nekemyetit au. Han ki enuk keit nımın kentar menmen yi yisesim yi yetiwem yeriuwe menmen enum yi yırıakem yeriyaam yises han ki. ²⁶ Yi mıt ne Farisi yi han auri. Yi yar ke mıt enun nanamır toto. Yi eiyinın eiyises menmen yaaim mekre han ki te maain menmen yi yairıakem hıram mamre yaaim. Menmen im hıram mamre mıt nekemyet wenkepye metike kap neke nımın, neke wit.

²⁷*“Yi mıt ne Farisi yetike yi mıt yatıp mıt han him me Moses. Maain God kakriwaank kakıntar yi mıt enun yewisesik. Yi han ki yar ke hei herwe maa mıt newisim mekrerek. Hı namır timen meweikniewek te mıt nanınen nanırem hı han kitet hei hırank yaaik. Te menmen enum mire herwe hemik paan mınin mekrerek. ²⁸*Mar im mıt miyapır nıri hı han kitet yi mıt yaain yises him yaaim. Te yi mıt enun. Menmen enum misawın mekre han ki. Menmen me yi yewisesik ek, metike menmen ham enum enum.

*Jisas katıp God kakıwaank mıt ne Farisi netike
mıt natıp mıt han him me Moses
(Lu 11:47-51)*

²⁹“Yi mıt ne Farisi yetike yi mıt kerek yi yinın yertei him lo me Moses yatıp mıt em. Maain God kakriwaank kakıntar yi mıt enun yewisesik. Yi yeses hei kerek mıt profet nıpaa nau tı hı naa hemik mır mıwaai mekrerem. Hıram metike

* **23:27** Ap 23:3 * **23:28** Lu 16:15

hei mei me mit yaain nipaai naa hemik mir
mwaai mekrerem. ³⁰ Yi yatiip yar ik: ‘Nipaai haiu
mepu ti wi mit profet hir nepu netike maamrer
naiu, haiu ap te manip mar ke maamrer naiu
nirakem taau.’ ³¹ *Te yi yeriwe him im yi
yetpim yewepyapir yi nepenyerer ne mit kerek
nipaa nenep mit profet hir naa. ³² Hi hetpi. Yi
yayises menmen enum nipaai maamrer ni hir
nirakem ere yi enun yayir ke hir enun. ³³ *Yi
mit enun yar ke manpen (o yenmik). Yi mit enun
nepenyerer ne mit enun nire manpen. Yi yarkeik
yi han kitet yi ap eino si tatikneni a? Taauye!

³⁴ *“Te hi hetpi. Maain hi ariuwet mit profet
nantike mit nertei him me God werek werek
netike mit nanwepyapir him mai yaaim. Mit
han ne mit in yi yainip yeiwenkeki nanu nu ten-
tarakit. Mit han yi yainip yairiuwe nipin yayit
winak kerek yi yekine him me Moses yekrerem.
Yi yaipi ri naninaaiwir wit ik yi yayinyei hir
nanrir nanino nanrer wit wit. ³⁵ *Yi eiriak men-
men im te God kakrekyi enum kakiwep kakrer
paan ki. Hirak kakiwep kakintar kakrer paan
ki me mit yapirwe yaain naa, me wi hemkre
me mitik yaaik Ebel mewen ere me mitik profet
Sekaraia, nikan ke Berekaia, kerek maamrer ni
hir nakip kaa kekre nimin ke kinaan metike
winak iuwe ke God. ³⁶ Hi hetpi werek. Menmen
im enum yapirwe mammen yi mit miyapir kerek
yi en ek yau ti yaiyntar menmen hi nepei het-
piyem yi yairakem.

* **23:31** Ap 7:52 * **23:33** Mt 3:7, 12:34; Lu 3:7 * **23:34** Ap
7:52; 1Te 2:15; Mt 10:23 * **23:35** Jen 4:8; 2Kro 24:20-21; Hi 11:4

*Jisas kikit mit miyapir ne wit Jerusalem
(Lu 13:34-35)*

37*“Yi mit miyapir ne Jerusalem, wit kerek mit newi hir nenep mit profet. Hir nenep mit kerek God keriuweti nan niri. Wi yapirwe hi hanhan naanmipri me menmen enum har ke suware naanmipre nikim mire minik yapir mire. Te yi au yinapen. **38***Yi eiyimtewem. Maain wit ki hirak kaku weinik mit miyapir ap nanwi au. **39***In ere maain yi mit miyapir ne Jerusalem ap piye nanira meiyam au ere yi eitip,
‘God naanmamre kakikaap Mitik ik Krais kerek kekrehir kirkak hirak keriuwetek kan in.’ ”

24

*Jisas katip mit nanwep winak iuwe ke God
nanwrek*

(Mk 13:1-2; Lu 21:5-6)

1 Jisas kinaaiwir winak iuwe ke God ken witeik, mit nirak disaipel newenyipirek te hir nanteikniewek winak yaaim yapirwe me winak iuwe ke God. **2*** Hir neteikniewekem, te hirak ketpor, “Hi hetpi werek. Yi yir menmen yapirwe im a? Maain wi mamnen te nan kerek mit nime winak meriuwerem, hirak ap te mamwaai mamintereram au. Mit naninen nanwepim te hiram yapirwe maminke mamwaai ti.”

*Jisas katip menmen enum mamnen
(Mk 13:3-13; Lu 21:7-19)*

* **23:37** Ap 7:59; 1Te 2:15

* **23:38** 1Kin 9:7-8; Jer 12:7, 22:5

* **23:39** Sam 118:26; Mt 21:9

* **24:2** Lu 19:44

³ Jisas wen kau m̄niu (o neiyip) mit nenewek wit Oliv, mit n̄rak disaipel keriyen nan nit̄wekhi natip, “Ti etpai wi kerek menmen im enum mamnen, metike mekam mamnen mamteiknei wi im epei man te ti enen ewepyapir h̄rektes te menmen God kakriakem h̄iram epei au.” ⁴ Jisas kewenhi ketpor, “Yi naanmamre h̄iras ap eiwis mit han h̄ir nanwisesiyek. ⁵* Ap eiwis mit han h̄ir nanwisesiyek nanintar h̄ir yapirwe naninen nanmitipin nanikrehir kai nantip, ‘Hi kerekek hi Krais kerek God kehimtena hi anen akaap mit.’ H̄ir nanwis mit miyapir yapirwe nanriuwe him mir. ⁶ Maain yi eiyimtau mit neit menep h̄ir nenepan, yi eiyimtau him me mit h̄ir neit yanimin h̄ir nenepan, te yi ap einapen au emit! Menmen im h̄iram emnen te wi hi anen awepyapir h̄rektes nepei man wen au. ⁷* Mit ne weiwik miutip h̄ir netike mit ne weiwik ham h̄ir naninepan. Mit kerek nau ti menep in nantike mit neit yanimin h̄ir naninepan. Mit nerer wit wit ninpi mamin nanintar h̄ir menmen mau ni au. Ti mamrer wit wit mamtanik. ⁸ Menmen im kerek mamnen h̄iram mamre mite hire tu himir ketniniwe iuwe te hire wawine nikan. Mit miyapir nau ti menmen im mamnen mamikrit mamriwaank.

⁹*“Me wi im mit nantihis yi yaino w̄nak enuk te mit naniwep yayi o yink ki h̄ir nanawaankem. Mit nanrer wit wit han enuk nanriuwi nanineini nanintar yi yises him mai. ¹⁰ W̄ im mamnen, mit yapirwe nanweikin sip nanwet him mai. H̄ir

* 24:5 Mt 24:23-24; Jo 5:43; Ap 5:36-37; 1Jo 2:18

* 24:7 2Kro

15:6; Ais 19:2 * 24:9 Mt 10:22; Jo 15:18, 16:2

nanwepyapıran, han enuk nanrıruwehan. **11*** Me wı im, mıt profet enun newisesik hır yapırwe nanınen nanri han ke mıt miyapıır yapırwe nanwisıorek nanriuve him mai. **12** Me wı im mıt miyapıır nanises han kır nanrıak menmen enum yapırwe te mıt miyapıır yapırwe hır ap hanhan nanriuwehan wiſenum au, kike keremem. **13*** Te mıt miyapıır kerek nanıſsa werek werek ere hır nani, maain hi atorhis hır nanu nantikewa. **14*** Mıt miyapıır hır nanwepyapıır him yaaim me God kakinın naanmamre mıt, hır nanıtpım nanrer wit wit te mıt nanırtei menmen yaaim God kırıakem. Hır nanwepyapırem epei au, maain wı mamnen te hi anen awepyapıır hırekes te menmen God kakrıakem hıram epei au.

*Maain menmen enum mamnen tı ik
(Mk 13:14-23; Lu 21:20-24)*

15*“Maain yi yayır menmen enum mamıwaank wınak iuwe ke God mamırp mamıkre nımin kerek hıram ap te mamno nımin au kerek nıpaa profet Daniel katıp hıram mamnen (yi mıt kerek yekine menmen im, yi han kitetim werek werek). **16** Te yi mıt yapırwe kerek yi yepu provins Judia, yi yairır yaino mıniu o neiyıp eisawın eiyit ein. **17*** Mıt miyapıır kerek nau wejni neit witeik, hır ap pıke nanıno nımin wınak nanıt menmen mır mekrerek au emıt! Hır nanrıw waswas nanıno. **18** Mıt miyapıır kerek neit ni mır, hır ap pıke nanıno witeik nanıt menmen klos au emıt! Hır nanrıw waswas

* **24:11** Mt 24:5, 24; 1Jo 4:1 * **24:13** Mt 10:22 * **24:14** Mt 10:18, 28:19 * **24:15** Dan 9:27, 11:31, 12:11 * **24:17** Lu 17:31

nanino. **19** Maain wi menmen im mamnen, miyapir naninan nikerek kike wen nau sinipau hir nanwaank nanintar hir ap te nanrir waswas au. **20** Yi eiyitehi God te yi ap eirir me hawi hitan o wi Sabat au emit eiyintar yi ap te eirir waswas au. **21** *Me wi im menmen enum mamnen mamiwaank mit miyapir nau ti. Menmen mar im ap man nipaai God kinin kewis ti ere in. Maain menmen enum mar im ap pi ke mamnen taau. **22** God ap te kakremir wi menmen enum im mamu ti te mit miyapir yapirwe nani. Au, God han kitet mit miyapir kerek hirak kehimiteni hir nises him mirak te hirak kakremir wi menmen im mamu ti.

23 *“Maain me wi im mitik hak kakitpi, ‘Yi eiyirek. Mitik Iuwe Krais hirak kepu in!’ O Hirak kau keit pinak ein! Hirak kakitpi him mamir im yi ap yayisesim au emit! **24** *Hi hetpi. Maain mit enun newisesik nanino nantip hir Krais o hir mit profet hir nanwepyapir hiras. Hir nanriak menmen iuwe nipaai mit niriakem au, te hir nanri han ke mit miyapir kerek nises him me God. Te hir ap nanisesim taau. **25** Yi eiyimtau. Hi hinin etpi menmen im. Maain menmen im mamnen yi eiyirteiyem.

26 *“Maain mit hir nanitpi nanir ik: ‘Yi einen eiyirek! Hirak kau wit weinik mit ap newi au!’ Te yi ap eino au emit! **27** *Yi yir nepni mewenin meke wejni kokai kan ere kewen ken. Kakir eik

* **24:21** Dan 12:1; Joe 2:2; Rev 7:14

* **24:23** Mt 24:5, 11

* **24:24** Diu 13:1-3; 2Te 2:9; Rev 13:13-14

* **24:26** Lu 17:23-24

* **24:27** Mt 24:37-39

te maain yi eiyır hi mítik ke wit ke Mítik Iuwe hi pīke anen. Mít miyapır yapırwe nanra.

28 *“Wit kerek mítik herwe kíwaairi, hore te pre mamnen mamkīp mamkinenik mamik. [Marim im maain mít yapırwe nau tı̄ hır enun enun, hi pīke anen etike mít ensel hi skelim hır mít hi ahı̄waanki.]

*Maain Mitik Iuwe Krais kaknen
(Mk 13:24-27; Lu 21:25-28)*

29 *“Maain wı̄ menmen enum epei man mau tı̄, wejni kakweikin kakre wı̄taan, wenke ap te kakır au, hır mau nepni maminkike, menmen iuwe mau nepni hı̄ram mamtanık. **30 ***Menmen im epei au, te menmen mamu nepni mamteikin mít hi mítik ke wit ke Mítik Iuwe hi awepyapır hı̄rekis, te mít miyapır ne weiwickapırwe nerer wit wit nankıt nanra hi hau hentır napı̄ heriuwe menmen mai iuwe metike menmen mai yaaim merhihe hi anen. **31 ***Hi anen, te God kaktenwo taur. Kaktenwo taur, hi heriuwet mít ensel nai hır nanı̄no nanrer wit wit kerek mít miyapır hi hehimiteni hır nises hım mai hır nanwiyen, hır nanri nanı̄nen nantikewa mamu niutıp.

Nu hınaan kikaap mit nanhimitan wı̄ Krais pīke kaknen

(Mk 13:28-31; Lu 21:29-33)

32 “Hi eteikni menmen heriuwe nu fik. Maain wı̄ kerek heneik mırak hı̄ram maminsiunen, te yi eiyırtei menep te wejni yaaik. **33** Mar im,

* **24:28** Lu 17:37 * **24:29** Ais 13:10, 34:4; Esi 32:7; Joe 2:10, 31;
2Pi 3:10; Rev 6:12-13 * **24:30** Dan 7:13; Sek 12:10; Mt 26:64; Rev
1:7 * **24:31** Ais 27:13; 1Ko 15:52; 1Te 4:16

maain yi eiyır menmen hi etpiyem hiram epei man, te yi eiyirtei hi menep te hi pike anen. ³⁴*Hi hetpi werek. Mıt miyapır kerek nepu ti in ek, hı̄r ap te nani ere menmen yapırwe im mamnen. ³⁵*Nepni mamtike ti mamiwaank mamıt te him mai ap te mamiwaank au emit! Hiram mamu mamıt tipmain tipmain enum eik, te menmen hi nepei hetpim hiram mamnen.

Mıt ap nertei wi kerek Krais pike kaknen ti ik au
(Mk 13:32-37; Lu 17:26-30, 34-36)

³⁶*“Mıt miyapır nau ti o ensel neit wit ke God o hi mitik iuwe ke wit ke mitik iuwe, haiu yapırwe ap mertei wi kerek God kakriuweta hi pike anen ti. God kiutip kerek kertei. ³⁷*Wi kerek hi Mıtik ke wit ke Mıtik Iuwe hi pike anen ti, hiram menmen mamnen mamır ke nīpaa wi mitik Noa kau ti ik. ³⁸ Me wi hawi ap epei man miwapin ti wen au, mit miyapır nises menmen mar ke nīpaa hı̄r nrı̄akem. Hı̄r naam menmen, neitan, nesiuwe yenterer nantike mit han hı̄r nanitan ere wi Noa ken kau kekre sip. ³⁹*Hı̄r mit miyapır hı̄r ap nertei menmen enum mamnen ere tipar mīniu manıp meri men hı̄r naa. Mar im maain hi Mıtik ke wit ke Mıtik Iuwe hi pike anen, te mit miyapır ap nanmeriyau hi anen au. ⁴⁰ Maain wi hi pike enen, mitikit wikerteret tatu ni mirakit. Hi ehıt his mitik kiutip kaknen, kiutip au hi ewisik kaku kakıt ni eim. ⁴¹ Maain miyapır wik

* 24:34 Mt 16:28 * 24:35 Mt 5:18 * 24:36 Ap 1:7; 1Te 5:1-2

* 24:37 Jen 6:5-8 * 24:39 Jen 6:13-7:24; 2Pi 3:6

h̄ir nenepīp tiu, hi eh̄it his piut̄ip, peiyap hi au ewisiye wawu wawit̄ yaank eik. ⁴²* Yi naanm̄ipre h̄iras te yi yises God werek werek yayintar yi yep̄itari wī kerek hi M̄it̄ik Iuwe ki hi pīke anen. ⁴³* Yi han kitet menmen im. M̄it̄ik kerek kau wīnak kertei wītaan kerek m̄it̄ik enuk kekint̄ip menmen kaknen, te h̄irak naanmamre wīnak k̄irak ap kakwis m̄it̄ik enuk kaknen kekint̄ip menmen m̄irak. Te h̄irak au kep̄itari. Mar im wī kerek mit̄ nep̄itariyem, hi pīke anen tī ik. ⁴⁴ Te yi mit̄ eiyises God werek werek eiȳntar hi M̄it̄ik ke wit̄ ke M̄it̄ik Iuwe hi pīke anen me wī yi ap yerteiyem.

Jisas katip him tok piksa ke mit̄ik yaaik ketike mit̄ik enuk
(Lu 12:42-46)

⁴⁵ “Yi mit̄ keriyen yi ȳre mit̄ik yaaik kertei menmen werek werek te mit̄ik iuwe k̄irak kewisik h̄irak k̄ire mit̄ik iuwe naanmamre mit̄ miyap̄ir kerek n̄iriak menmen me mit̄ik iuwe, h̄irak kakwet̄ir menmen me wī h̄irak kehim̄itanem h̄ir nant̄wem. ⁴⁶ Maain mit̄ik iuwe k̄irak n̄ipaai k̄inaaiwir wit̄, h̄irak pīke kaknen kakir ke mit̄ik k̄iriak menmen n̄ipaai h̄irak kehim̄iteniwekem, h̄irak han yaaik kakriuwerek te h̄irak wok mit̄ik k̄irak kaku werek werek. ⁴⁷* Hi hetpi werek werek. Maain h̄irak kaknen kakirek kises menmen yaaim, h̄irak kakihim̄itanek h̄irak naanmamre menmen m̄irak yap̄irwe. ⁴⁸ M̄it̄ik ik au, h̄irak enuk k̄inapen kises menmen me mit̄ik iuwe, h̄irak kakt̄ip h̄irekes, ‘M̄it̄ik iuwe kai ken

* **24:42** Mt 25:13 * **24:43** Lu 12:39-40; Rev 3:3, 16:15 * **24:47**
 Mt 25:21, 23

yanıṁin ap pike kaknen waswas au.’ ⁴⁹ Hırankaktıp kakır ik, te hırankaknenp mit miyapır kerek nırıak menmen me mitik iuwe kırak, hırankakno kaktike mit enun netaritari naam tipar si enum, hırankaktikeri nanım. ⁵⁰ Maain mitik iuwe kırak kaknen me wi hırankap han kitet hırankaknen, te hırankemeryiwек au. ⁵¹*Mitik iuwe kaknen hırankaknep mitik ik wiſenuk kakıwaankek kaksiuwerek kakno wit kerek mit enun newisesik newi en. Mit neit in hır nine han enuk nikit nınakin yehes.

25

Jisas katıp him tok piksa me miyapar nıhan nar hiswiyen

¹*“Maain wi kerek hi mitik ke wit ke Mitik Iuwe pike anen, God kakwis mit miyapır nanıno wit kırak kakır ke miyapır nıhan nar hiswiyen (10) kerek neit lam mır nen nemerir mitik pipiak kaknen kakıt his mite pırank. ² Miyapır hispiňak (5) hır nertei menmen werek werek miyapır hispiňak (5) au hır netari netari menmen. ³ Miyapır netaritari hır neit lam neiyim nan te hır ap neit tipar mei te nanwenem mamıkre lam au. ⁴ Miyapır hır nertei menmen werek werek te hır neit lam metike tipar mei te nanwenem mamıkre lam mır. ⁵ Hır epei nan nemerir mitik ik kaknen te hırankap kan waswas au. Hırankap kan waswas au te hır nanamır menen hır nıwaai.

⁶“Hır nıwaai nınatın, wi nımin hır nemtau mitik hak kenine katıp, ‘Mitik pipiak kaknen

* ^{24:51} Mt 8:12 * ^{25:1} Lu 12:35; Rev 19:7

kak̄this m̄te p̄rak, yi eino eiwenyip̄rek eiwis̄k yayiwe yi eit̄wekhis eiȳk einen.⁷ Miyap̄r nemtau menmen im, te h̄ir nekrit newen t̄par mekre lam h̄ir neweikn̄m merh̄ihe m̄r te h̄ir neiȳm nen.⁸ Te miyap̄r enun netaritari nat̄p miyap̄r han yaain en nar ik: ‘Yi eiwetei t̄par mei mi te haiu emwenem em̄kre lam maiu, te haiu emtikewi emno. Lam maiu t̄par epe au mesi te h̄iram mami.’⁹ Te miyap̄r han en netpor, ‘Haiu ap metenen t̄par yap̄rwe te haiu mamweti mei au em̄t! Au kike. Haiu mamweti t̄par mei kike, te maain haiu lam maiu yap̄rwe mami. Yi eino eiȳt mei eiȳt w̄nakerek m̄t nansiwerem nanwet m̄t em h̄ir enweti mei.’¹⁰ H̄ir netpor epe au, miyap̄r netaritari nen nan̄t t̄par mei. H̄ir neit ein, m̄t̄k pip̄ak kan kiun w̄nak eik kan kiun w̄nak eik, h̄ir miyap̄r kerek nemeriȳwek h̄ir netikerek nen n̄m̄n en, h̄ir neiyepet weip̄r.

¹¹ *“Maain miyap̄r han en p̄ke nan nen̄ne nat̄p, ‘M̄t̄k iuwe, m̄t̄k iuwe, ti ekeisiuwai weip̄r.’¹² *H̄ir nen̄newek te h̄irak ketpor, ‘Hi hetpi werek. Hi ap hertei yi neim̄n. Yi ap nai yinan au.’¹³ *Te Jisas ketpor kar ik: “Yi naanempre h̄iras te yi eiyises God werek werek eiȳntar yi yep̄tar w̄ hi M̄t̄k ke wit ke M̄t̄k Iuwe hi anen.

*H̄im tok piksa me mit̄kit wikak teit pewek me
mit̄k iuwe k̄rakit*
(Lu 19:11-27)

* **25:11** Lu 13:25, 27 * **25:12** Mt 7:23 * **25:13** Mt 24:42; Lu 12:40

14 *“Maain menmen God kakriak mit miyapir em te h̄ir nantikerek nanu nanit wit k̄rak h̄iram mamir ke mitik iuwe kakno yanim̄in. H̄irak kakno yanim̄in te h̄irak kenine mitikit t̄irak wifik h̄irak kehimitanet h̄irakit naanmamre menmen m̄irak. **15** *H̄irak han kitet tarkeik te h̄irakit t̄irak menmen te h̄irak kewetiwekit menmen mar im. Mitik kiutip kertei werek, h̄irak kewetiwek 5,000 pewek. Mitik hak h̄irak kewetiwek 2,000 pewek. Mitik hak au kertei kike, h̄irak kewetiwek 1,000 pewek. H̄irak kiriak menmen mar im epei au, h̄irak ken. **16** H̄irak ken yanim̄in, mitik kerek ketenen 5,000 pewek ken waswas kewir pewek m̄irak te h̄irak keiyim kari pewek 5,000 meiyam man metikerem (mire kas mani). **17** H̄irak mitik hak kerek ketenen 2,000 pewek, h̄irak ken kewirem keiyim kari pewek 2,000 ham man metikerem kar ke mitik hak epei kiriakem. **18** Mitik hak au. H̄irak ken witeik kekin hei keit 1,000 pewek nipaa mitik iuwe kewetiwekem, h̄irak kisawinem mekrerek k̄iwapinem m̄iwaai meit.

19 “Maain wenke yapirwe epei men, mitik iuwe pīke kan kitiewekithi me pewek kerek h̄irak nipaa kewetiwekitem. **20** Mitik kerek nipaa keit 5,000 pewek, h̄irak kan kewetiwek pewek ham metikerem ketpiwek kar ik: ‘Mitik iuwe, ti nipaa eweto 5,000 pewek im, te hi h̄irak menmen heriuwerem hi hari 5,000 pewek ham man metikerem.’ **21** *Mitik iuwe kewenhi ketpiwek, ‘Ti h̄irak menmen yaaim, ti kai yaaik. Ti naanempre werek menmen kike im te hi ewetit

* **25:14** Mk 13:34 * **25:15** Ro 12:6 * **25:21** Mt 24:45-47; Lu 16:10

menmen yapırwe te ti naanmamprewem. Ti enen ehu etikewa han yaaik.’ ²² Hıranketpiwek epe au, mitik hak kerek ketenen 2,000 pewek hırankises mitik kerek ketenen 5,000 pewek kinin kan kır mitik iuwe, hırankisesik kan katip, ‘Mitik iuwe, nipaai ti eweto 2,000 pewek, te hi hırank menmen heriuwerem, hi hari 2,000 pewek ham man metikerem.’ ²³ Mitik iuwe kewenhi katip, ‘Ti hırank menmen yaaim ti kai yaaik. Ti naanmipre werek werek menmen kike im te hi ewetit menmen yapırwe te ti naanmamprewem. Ti enen ehu etikewa han yaaik.’ ²⁴ Hırankatip epe au, mitik kerek ketenen 1,000 pewek hırankikaru kan katip kar ik: ‘Mitik iuwe, hi hertei ti mitik enuk hatip him tokim tokim. Ti atip mit hırnamır ni mit, te maain ti ehıt menmen yeunım. Ti atip mit hır newen rais hır newis haas mıram mıwaai han, hır newis nıkim mıwaai han. Ti au hetiwem yeunım ewisim meit wınak kit. Hırau. ²⁵ Hi hertei ti mitik enuk har ke hi hetpim te hi hınapen hewır pewek mit ewaankem. Hi hetiwem heiyım hen hewisim mekre hei. Ehırem. Hi epe hi et menmen mit ewetitem im em.’ ²⁶ Mitik iuwe ketpiwek kar ik: ‘Ti mitik enuk hau yain yain. Ti epe hi hertei hi hatip mit hırnamır ni mai te hi ahıt menmen yeunım. Ti hertei hi hatip mit nanwen rais hır nanıt nıkim mıram mamwaai, te hi atiwem yeunım ewisim emikre wınak kai a?’ ²⁷ Te henmak te ti ap hewis pewek mai mekre his me mit hır naanmipre benk te maain hi han hi pike ahıt pewek mai mamtike pewek meiyam kike mamtikerem? ²⁸ Yi mit nai yerp menep, yi eyıt pewek me mitik

ik, yi eiwet mítik kerek ketenen 5,000 pewek em. ²⁹*Yi eiwetiwek pewek eiyintar mítik kerek kíriak menmen keriuwe menmen hírak ketenenim hírak kakit meiyam mamtikerem. Te hírak ketenen menmen yapirwe. Mítik kerek ap kíriak menmen keriuwe menmen kike hírak ketenenim, maain hi ariyaam etiwem hírak kaku weinim. ³⁰*Yi eiyithis mítik enuk ik eiyik eiwirek ekno wit enuk toto kerek mit nau en hír han enuk níkit nínakin yehes.'

Maain hi Mítik ke wit ke Mítik Iuwe skelim mit miyapir ne ti

³¹*“Maain wi hi Mítik ke wit ke Mítik Iuwe hi pīke anen ariuwe menmen mai iuwe merhíhe mamtike mit ensel, hi ehu yeno mai yaaim me Mítik Iuwe. ³²*Mit ensel ne God hír nanithis mit miyapir nanrer wit wit ne ti hír nanrerik nanu nantikewa menep ninaan mai. Hír nanu, te hi ahíneri han nanino in, han nanino ein nanire mit hír nenke sipsip metike meme. ³³*Hi awis mit miyapir yaain níre sipsip hír nanino his yaaim mai, hi awis mit miyapir enun níre meme hír nanino his henkik mai. ³⁴Epei au, hi Mítik Iuwe atip mit miyapir kerek nerp his yaaim mai etpor har ik: ‘Yi mit miyapir kerek Haai kai God hírak kerekyi yaaim, yi einen eiyit menmen yaaim mi kerek God nípaa kime ti metike nepni wen au, hírak kehimiteni yi eitiwem. ³⁵*Hi nínpí meiyo te yi yeweto menmen mi hi haam. Hi hím

* **25:29** Mt 13:12; Mk 4:25; Lu 8:18 * **25:30** Mt 8:12 * **25:31**
Mt 16:27, 19:28; Rev 20:11-13 * **25:32** Esi 34:17; Ro 14:10
* **25:33** Lu 12:32 * **25:35** Ais 58:7

niu enuk (o mar kewen kikau him) te yi yeweto tipar hi haam. Hi hire mitik ke wit hak yi yeratayi yi epei yetauhis yerya yen winak ki. ³⁶ Hi klos au te yi epei yewetewem. Hi hinap te yi naanmirau ere hi hire yaaik. Hi hen hekre winak enuk te yi yan yira yekepa yeriwe menmen.'

³⁷ "Hi atip menmen im epei au, hir mit miyapir yaain hir nanitaahi, 'Mitik Iuwe, nipaahai ap mirit ti ninpi mito, te haiu mewetiti menmen mei au. Nipaahai ap mirit ti him niu enuk (o mar kewen kikut him) te haiu mewetit tipar mei au. ³⁸ Nipaahai ap mirit ti hire mitik ke wit hak au te haiu metuthis merit men nimin winak kaiu au, o haiu ap mewetit klos mei au. ³⁹ Nipaahai ap mirit ti hinap te haiu ap mekepit ere ti yaaik au, o ti hekre winak enuk haiu men mirit au.'

⁴⁰ * "Te hi Mitik Iuwe ewenhi etpor, 'Hi hetpi werek. Wi kerek yi epei yikaap mit nai yinan in kerek nises him mai, hiram mar ke yi yerekyewem.'

⁴¹ * "Hi etpor epei au, hi eweikin atip mit miyapir nau his henkik mai etpor, 'Yi mit miyapir enun kerek God kerekyi enum yi einopin eikeipno, yi eino si kerek ap te mami au. Hiram mamu mamit tipmain tipmain enum eik. God epei keman si im me Seten ketike mit ensel nirak. ⁴² Yi eino si enum eiyintar nipaahai ninpi meiyo yi ap yeweto menmen mei au. Hi him niu enuk (o mar kewen kikau him) te yi ap yeweto tipar mei hi hahim au. ⁴³ Nipaahai hire mitik ke wit hak te yi ap yekepa yerya yan winak ki au, o hi klos au

* **25:40** Pro 19:17; Mt 10:42, 18:5; Mk 9:41 * **25:41** Mt 7:23; Ju 7; Rev 20:10

te yi ap yeweto mei au. Hi h̄nap te yi ap yekepa hi h̄re yaaik au. Hi hen hekre w̄nak enuk te yi ap yan ȳra yekepa yeriwe menmen mi au.’

⁴⁴ “Hi etpor epei au, te h̄ir nanitaui nanitpo, ‘N̄paa haiu ap m̄rit ti n̄np̄i mito o ti h̄m niu enuk (o mar kewen k̄kut h̄m), o ti h̄re mitik ke wit hak, o ti klos au, o ti h̄nap, o ti hen hekre w̄nak enuk te haiu ap mekepit au.’

⁴⁵ “Te hi M̄tik Iuwe etpor, ‘Hi hetpi werek. N̄paa yi ap ȳkaap mit nai yinan wein̄n kerek nises h̄m mai, yi yar ke yi ap yekepa au.’ ⁴⁶ *Hi etpor epei au, mit miyap̄r enun hi ariuweti h̄ir nanino wit enuk kerek h̄ir nanwaank nanit tipmain tipmain enum eik.”

26

Mit iuwe ninin naanmipre mit nimenipinan naninep Jisas kaki

(Mk 14:1-2; Lu 22:1-2; Jo 11:45-53)

¹ Jisas katip ketike mit keriyan epei au, h̄rak katip mit disaipel n̄rak. ²*H̄rak katip, “Yi yertei wi wiketerem mepeit te wi me haiu mamim menmen me Pasova h̄ram mamnen. Te mitik hak kakwepayap̄r te mit enun nantauhis hi M̄tik ke wit ke M̄tik Iuwe nanwenki ke ehu nu tentarakit.”

³ Me wi im h̄ir mit iuwe ne pris netike mit iuwe ne kausil nen nererik nau w̄nak ke mitik iuwe Pris niuk m̄rak Kaifas. ⁴ Te h̄ir nimenipinan

* **25:46** Dan 12:2; Jo 5:29 * **26:2** Eks 12:1-27; Mt 20:18; Lu 24:7

menmen newen h̄im Jisas te h̄ir n̄isawin nantenik nanriak (nanriyaak neiyik) nanino nansi-
uve h̄im enum te h̄ir nankip kaki. ⁵ Te h̄ir natip, “Haiu ap emriak im em wi kerek mit miyapir
nererik naam menmen em, te h̄ir han kekrit
naninepi nansikeyaanmi nanintar h̄ir han kitet
Jisas h̄irak Mitik Iuwe profet, h̄ir ninapen h̄irak
kaki.”

*Mite niuk mire Maria wewen tipar sanda
minin yaaim mire semi yeirep mentar paan ke
Jisas*

(Mk 14:3-9; Jo 12:1-8)

⁶ Jisas kau keit wit Betani keit winak ke mitik
kerek nipaah his hit minwo niuk mirak Saimon.
⁷ *Hirak kau winak ek, mite hap piutip wan
wired. Hirre wetenen min tipar me nu nad
nekenpi mirak minin yaaim mekrerek. Hirre
wewir pewek iuwe mererim. Te hirre wan wewen
tipar im minin yaaim mentar paan ke Jisas kerek
hirak wen kaam menmen kau yeno kerek mit
naam menmen menterim. ⁸ Hir mit disaipel
nir menmen im, te hir han enuk. Hir natipan,
“Wenmak te mite ip wewen tipar minin yaaim
em mentar Jisas men weini? ⁹ Te haiu emsi-
uve tipar minin yaaim im emno mit han enwir
pewek emrim emtiwem te haiu emit pewek
yapirwe emwet mit enun ap netenen menmen
em.”

¹⁰ Jisas kertei him hir netpim, te hirak ketpor,
“Yi yenmak te yi yene mite ip einipiye yink
enuk. Hirre epei werekyo menmen yaaim. ¹¹*Wi

* 26:7 Lu 7:37-38 * 26:11 Diu 15:11

yapırwe mit enun netenen menmen au hir nanu nantikewi te yi eikepi. Te hi au, hi ap ehu atikewi wi yapırwe. ¹² Mite ip hire wesen tipar minin yaaim em mentar yink kai, hire wiriaak menmen im weses yink mai me hi eno ekre herwe hei. ¹³ Hi hetpi him werek. Nerer wit wit kerek mit nanwepyapir him mai nantip mitem, hir nantip menmen mite ip werekyewem te hir han kitetim han teweninep.”

Judas kewehi katip kaksiuwe Jisas kakno his me mit iuwe ne pris

(Mk 14:10-11; Lu 22:3-6)

¹⁴ *Me wi im keremem, mitik hak ke hir mit 12 disaipel niuk mirak Judas ke wit Iskeriot, hirak ken kir mit iuwe ne pris. ¹⁵ *Te hirak katip, “Yi eweto mekam te hi awepyapir Jisas asiuwerek aknen his mi?” Hirak ketpor epei au, hir newetiwek 30 kina. ¹⁶ Me wi im, hirak han kitet wi meiyam te hirak kakwepyapir Jisas kakno his mir.

Jisas kaam menmen me wi Pasova ketike mit disaipel nirak

(Mk 14:12-21; Lu 22:7-14, 21-23; Jo 13:21-30)

¹⁷ *Me wi im mekrit minin te mit nererik nanim bret me wi Pasova me yis ap mekrerem au (mentar hir han tewenin nipa God kenep mit ne Isip), hir mit disaipel nan nir Jisas netpiwek, “Ti hanhan neinan te haiu mammani menmen te haiu mamim me Pasova?” ¹⁸*Jisas katip, “Yi eino wit iuwe Jerusalem te yi eino mitik hak kiutip

* ^{26:14} Jo 11:57 * ^{26:15} Sek 11:12 * ^{26:17} Eks 12:14-20

* ^{26:18} Mt 21:3

te yi eiyitpiwek, ‘Mítik Iuwe kaiu katip: Wi mai hi hahi epei man menep. Hi hahim menmen me pasova atike mit disaipel nai mamu wínak kit.’ ”

19 Hírak katip epei au, mit disaipel nírákem nar ke Jisas epei ketpiwekitem, te hírakit temani menmen me Pasova.

20 Hínkewi Jisas kan kau yeno ketike mit disaipel nírák nar hiswiyen wik (12). **21** Hír naam menmen nau, hírak katip, “Hi hetpi him werek, mítik hak kiutip ke yi mit in en, hírak kakwepayapir kakriuweta hi ano his me mit enun.”

22 Hírak katip epei au, hír han enuk te mítik kiutip mítik kiutip hír nitíwekhi, “Kai Iuwe hi a?”

23* Jisas katip, “Mítik ik ek kerek ketikewa waam menmen mekre tikenup im hírak kakwepayapir.

24 Hi mítik ke wit ke Mítik Iuwe, hi ano hahi apar ke nípaa tíwei me God epei matip ek. Te mítik ik kerek kakwepayapir hi mítik ke wit ke Mítik Iuwe hírak kakine han enuk kakíwaank. Te miye pírák ap winaak au, hírak yaaik. Te hírak ap kakíwaank hírekes kakriuve menmen im.” **25** Hírak katip epei au, Judas mítik kerek kakwepyapírek, hírak kitehi Jisas, “Mítik Iuwe kai, hi a?” Jisas ketpiwek, “Ti hírekes kerek ek.”

*Jisas kewet mit disaipel nírák niu bret metike
wain hír naam me han etwenínek*

(Mk 14:22-26; Lu 22:15-20; 1Ko 11:23-25)

26* Hír wen naam menmen nanu en, Jisas kekin bret kitehi God katip hírak yaaik. Epei au, hírak kewepik kewet mit disaipel nírák em hír naním, te hírak katip, “Yi yetíwem yayím

* **26:23** Sam 41:9 * **26:26** Mt 14:19

h̄iram mam̄ir ke ȳnk kai.” ²⁷ H̄irak katip epei au, h̄irak kekin t̄par wain mekre hesnu hak, te h̄irak kitehi God keriuwerem, te h̄irak kewetirem katip, “Yi yap̄rwe eiȳm im em. ²⁸ *Im em h̄iram hemkre mai mamwen te God kakises h̄im m̄irak te kak̄sak menmen enum me mit miyap̄r yap̄rwe. ²⁹ Hi hetpi werek. In ek ere maain hi ap te hahim t̄par wain taau ere maain hi ektikewi mam̄im wain petep mam̄it wit ke Haai kai God.”

³⁰ *H̄ir naam menmen epei au, h̄ir nine henye ham. Epei au, h̄ir nen witeik nen ere niu niun m̄niu (o neiȳip) niuk m̄irak wit Oliv.

Jisas katip Pita h̄irak kakweikin sip kakwetiwek

(Mk 14:27-31; Lu 22:31-34, Jo 13:36-38)

³¹ *H̄ir n̄ipiun m̄niu (o neiȳip niuk m̄irak) wit Oliv, Jisas ketpor, “Yi kerek yises him mai yi yainaiwira me witaan im em. T̄wei me God matip, ‘Hi anep mitik kerek naanm̄ipre sipsip em te h̄iram emrir eminke asin asin o heriyai heriyai. ³² *Hi hahi, te maain hi p̄ike akrit hi ahin̄ni ano provins Galili.” ³³ Pita ketpiwek, “H̄ir yap̄rwe nan̄naiwirit nanrīr nan̄ntar mit han nantuthis nanitep, te hi taauye! Hi ahu atikewit!”

³⁴ *Jisas ketpiwek, “Hi hetput him im werek. Me witaan im em Suware ap matip wen au, ti eraupakin̄ wikkak etip mit ti epratari hises him mai au.” ³⁵ *Pita ketpiwek, “Hi hahi atikewit, te

* **26:28** Eks 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1Ko 10:16; Hi 9:20

* **26:30** Lu 22:39; Jo 18:1 * **26:31** Sek 13:7; Jo 16:32 * **26:32**

Mt 28:7, 16 * **26:34** Mt 26:69-75 * **26:35** Mt 26:56; Jo 11:16

hi ap aritpakin taau!” Hı̄rak katip te mit disaipel yapırwe natip nepir kerek.

*Jisas kitehi God menmen keit Getsemani
(Mk 14:32-42; Lu 22:39-46)*

³⁶ *Hı̄r natip epei au, Jisas ken ketikeri nen ti hak mit nenekek wit Getsemani. Hı̄r niun en, hı̄rak ketpor, “Yi eiyu in en, hi ano piñak ein ehitehi God menmen.” ³⁷ Hı̄rak keithis Pita ketike niñerek wiketeret te Sebedi, Jems ketike Jon tariyakit ten. In ek, hı̄rak han kı̄rak enuk kekrit kekrit. ³⁸ *Jisas ketpor, “Han kai enuk ere hi hahi. Yi eitikewa eiyu in han tewenina.” ³⁹ *Te hı̄rak ken kike kenke kı̄waai ti kitehi God, “Haai kai, hı̄ram werek ti ehit menmen enum mamnen hı̄ram emnopin emkeipno. Hi ap ehises han kai au, emit! Hi ehises han kit.”

⁴⁰ Hı̄rak kitehi God epei au, Jisas kan kır mitikit disaipel. Hı̄rak kı̄ret tīwaai. Hı̄rak kekotitit katip Pita, “Yenmak te yi ap yayu yeitikewa mei kike han tewenina a? ⁴¹ *Yi naanmamre hı̄ras eiyitehi God kakikepi te menmen enum me mamri han ki mamnen mamriwaank. Yi han ki hanhan kises menmen me God te yink ki au kınapen menmen enum.”

⁴² Hı̄rak ketpiwekit epei au, Jisas pīke ken keteipim kitehi God menmen katip, “Haai kai, te menmen enum im ap te mamnopin mamkeipno te hi ehises menmen im. Te ti ehises han kit kerek.” ⁴³ Jisas pīke kan kı̄ret tīwaai teit. Hı̄rakit nanamır mekses te hı̄rakit tīwaai.

* **26:36** Jo 18:1 * **26:38** Jo 12:27 * **26:39** Mt 6:10; Hi 5:7-8

* **26:41** Mt 6:13; Hi 2:14, 4:15

44 *Jisas pike k̄naiw̄ret, h̄rak ken kitehi God wikak. H̄rak kitehi God me menmen h̄rak epei kit̄wekhiyem.

45 Maain h̄rak pike kan k̄ir m̄t̄k̄it disaipel t̄rak h̄rak keköt̄tet kit̄wek̄ithi, “Yi wen ȳwaai a? Eiȳmtau! Wi epei man te m̄t̄k̄ kakwepyap̄ır hi M̄t̄k̄ ke wit ke M̄t̄k̄ Iuwe hi ano his me m̄t̄ enun nises menmen enum. **46** *Yi eiȳkrit. Haiu emno. Yi eiȳr m̄t̄k̄ kerek kewepyayap̄ır epei kan.”

Judas kewis Jisas ken his me mit enun nepan n̄rak

(Mk 14:43-50; Lu 22:47-53; Jo 18:3-12)

47 Jisas wen kat̄p kerp, Judas m̄t̄k̄ hak ke m̄t̄ 12 disaipel n̄rak, h̄rak kan. M̄t̄ yap̄ırwe netikerek nan netenen nu m̄r paap yoki metike h̄ne me his. H̄r m̄t̄ iuwe ne pris netike m̄t̄ iuwe ne kaunsil ne Isrel h̄r neriuweti nan. **48** M̄t̄k̄ Judas kerek kakwepyap̄ır ek nepei kat̄p m̄t̄ enun h̄im im: “Yi yaira hi heiywewik em̄wek tekep m̄rak em, h̄rak kerekek m̄t̄k̄ yi hanhan eitenenik. Yi eit̄wekhis.” **49** H̄rak kiun en, h̄rak kan Jisas wasenum kat̄p, “Hi epei han M̄t̄k̄ Iuwe.” Te h̄rak kem̄wek tekep. **50** Jisas ketpiwek, “Kai yinak, menmen ti erekyewem em, ti erekyewem wasenum.” Te h̄r nan menep h̄r newis his netenenik.

51 *H̄r neteninek, te m̄t̄k̄ hak kiut̄p kerp ketike Jisas h̄rak keiȳm kari h̄ne ke his k̄rak, keiȳk̄ kenep m̄t̄k̄ k̄riak menmen me m̄t̄k̄ iuwe ke pris kerem̄riwek n̄k̄ip m̄rak m̄nat̄ın.

* **26:44** 2Ko 12:8 * **26:46** Jo 14:31 * **26:51** Jo 18:26

52 *Te Jisas ketpiwek, “Ti pike ewis hine ke his ekikre n̄rak keriyen ekit! Mit yapirwe nenepan neriuwe hine me his te mit han naninip nanriewe hine me his mir h̄ir nani. ⁵³ Ti ap hertei hi te enine haai kai God, Te wasenum h̄irak kakweto mit ensel yapirwe naninin 70,000 mit ne ami a? ⁵⁴ Te hi eriakem mamir im keremem, te him me God mammen mamirkeim a? Taauye! Tiwei ke God katip menmen mammen te h̄iram mammen mampar keremem.”

⁵⁵ *H̄irak katip Pita epei au, Jisas katip mit yapirwe keriyen, “Yi yan yaitauhis, yi yetenen hine metike nu mar ke yi yaitenen mitik enuk kekintip menmen enum yaisenkekik a? Wi yapirwe hi hau hekre w̄inak iuwe ke God hi hatip mit miyapir him me God te yi ap yetenina au. ⁵⁶ *Menmen im epei man te him me nipaamit profet newisim mau tiwei, h̄iram mammen.” H̄irak katip epei au, te mit disaipel n̄rak ninaaiwir Jisas n̄irir nen.

*Hir nenke Jisas kerp ninaan me mit ne kaunsil
(Mk 14:53-65; Lu 22:54-55, 63-71; Jo 18:13-14,
19-24)*

⁵⁷ Hir mit netenen Jisas, te h̄ir netiwek his neiyik nen w̄inak ke mitik hak hetpris Kaifas. Mit han ninin nertei him lo me Moses h̄ir netike mit iuwe ne kausil h̄ir nererik nau neit en. ⁵⁸ Pita kisesik ken, te h̄irak au keit yanimin. H̄irak epei ken kekre niwa keweikin ti ke mitik hetpris w̄inak k̄irak k̄iwaairiyen. H̄irak kinik ken kau

* **26:52** Jen 9:6; Rev 13:10 * **26:55** Lu 19:47, 21:37 * **26:56**
Mt 26:31; Jo 16:32

ketike mít naanmípre wit. Hírak hanhan kakír menmen mei mammen.

⁵⁹ Hír mít iuwe ne pris netike mít iuwe ne kaunsil nínatín mítik keiyak te kakmitepiñ Jisas me menmen enum hírak kíriakem te hír nankíp kaki. ⁶⁰ Mit yapırwe nan neweniwek him netpiwek enum. Te hír ap epei nínapin mekam enum hírak kíriakem te hír nankíp kaki. Maain mítikít wiketeret tan, ⁶¹ *te hírakít tatip, “Mítik ik nípaa katip hírak kakwep wínak iuwe ke God te píke kakimaak me wi wikak keremem.”

⁶² Mítik iuwe ke pris kerp katip Jisas, “Ti ap ewenhi hatip him mei au a? Tenmak te hírakít tewenut him me menmen enum a?” ⁶³ *Te Jisas ap katip him mei au. Te mítik iuwe hetpris ketpiwek, “Hi hituthi hekreheír ke Mítik Iuwe God kerek kaku kakít tipmain tipmain enum eik, ti etpeiyem. Ti Mítik Iuwe Krais Níkan ke God o au?”

⁶⁴ *Jisas ketpiwek, “Ti hírekes kerekek epei hetpm. Te hi hetpi. In ek ere maain yi eiyír hi Mítik ke wit ke Mítik Iuwe hi ahu his yaaim me God Iuwe kerek mít iuwe newiyen. Maain hi ahu nepni píke anen in.”

⁶⁵ *Jisas katip kar ik te mítik iuwe hetpris kewep laplap mírak keteikin mít God han enuk te hírak katip, “Hírak katip enum ketawin God kerek yínk enuk. Haiu ap te emnîne mít neiyan naninen nanwepyapir him ham nípaa hírak ketpim au emít! Hírak epei katip enum

* **26:61** Jo 2:19-21 * **26:63** Ais 53:7; Mt 27:12 * **26:64** Sam 110:1; Dan 7:13; Mt 24:30 * **26:65** Mt 9:3; Jo 10:33; Ap 14:14

ketawin God. Yi epei yemtewem. ⁶⁶*Te yi han kitet mekam?” Hır newenhi netpiwek, “Hırank kırıak menmen enum te hırank eki.”

⁶⁷*Hır natıp epei au hır nenikin tımank men ninaan me Jisas hır nakıp. Mıt han newis laplap nı̄sawin nanamır kırak nakıp nesiuwек tekep, ⁶⁸ hır nitıwekhi natıp, “Ti Mıtık Iuwe, ti atıp him me profet in ek. Ti ewepiyapır keimın kitep.”

*Pita kepakin Jisas kiune katıp hi au hepitariyek
(Mk 14:66-72; Lu 22:56-62; Jo 18:15-18, 25-27)*

⁶⁹ Pita kau wit eik kekre nıwa ke wınak. Te mite hap kerek wıriak menmen em wan wırek watıp, “Ti ik ek nıpaa hau hetike Jisas ke provins Galili.”

⁷⁰ Te Pita kiune katıp kerp menep ninaan me mit yapırwe en, “Ti henmak te ti etpo menmen im? Hi hepitariyek.” ⁷¹ Hırank ketpaan ken witeik kau wınak hınp ek. Te mite hap wırek hıre watıp mit miyapır yapırwe en kerek nerp menep en war ik: “Mıtık ik ek nıpaa kau ketike Jisas ke Nasaret.” ⁷² Te Pita kiune katıp him manp, “Hi hetpi hitehi God kehimitan him mai mıtık ik ek hi au hepitariyek.” ⁷³ Maain kike, mit han nerp en nan natıp Pita, “Hıre watıp werek. Ti mıtık kiutıp ke mit kerek nises Jisas. Teruk kit keweputyapır merp yaain ti mıtık ke Galili.” ⁷⁴ Te in ek Pita katıp him iuwe, “God kaknen kakiyep te hi ap hetpi werek. Hıram werek te hi ap hertei mıtık ek ek au.” Hırank katıp epei au, suware katıp. ⁷⁵*Suware katıp epei au, Pita han kitet him kerek nıpaa Jisas ketpim em kar ik: “Suware ap

* **26:66** Lev 24:16; Jo 19:7 * **26:67** Ais 50:6, 53:5 * **26:75** Mt 26:34

katip wen au, te ti hatip wikak ti ap herteiya.” Te Pita ken witeik hı̄rak kıkıt wīsenum kentar hı̄rak yı̄nk enuk hı̄rak katip hı̄rak kep̄tari Jisas.

27

Hı̄r neithis Jisas neiyık nen mitik iuwe ke gavman Pailat

(Mk 15:1; Lu 23:1-2; Jo 18:28-32)

¹ Epei wanewik, mit iuwe ne pris netike mit iuwe ne kaunsil ne mit miyapır ne Isrel hı̄r nimenipin natip te nanı̄nep Jisas kaki. ² Te hı̄r nesenkekik keriuwe waai neiyık nan nanwet mitik iuwe gavman ke Rom Pailat ek.

Mitik Judas kikiap hirekes kaa

(Ap 1:18-19)

³ *Maain Judas kerek kewepyapırek, hı̄rak kertei mit iuwe neiyık nen newet Gavman ek, hı̄rak yı̄nk enuk keriuwe menmen hı̄rak kırıakem te hı̄rak pīke ken kewet mit iuwe pris netike mit iuwe ne kaunsil 30 pewek me silva im. ⁴ Hı̄rak kewetīrem, hı̄rak katip, “Hi epei hises menmen enum hi hewepyapır mitik ap kırıak enum au yaaik, te hı̄rak kaki.” Te hı̄r natip, “Hı̄ram ap menmen maiu au. Hı̄ram menmen mit ti hı̄riakem.” ⁵ Te mitik Judas kewır 30 pewek silva im men mīwaai wīnak iuwe ke God eik, te hı̄rak kınaiwiri ken keit waai keiyık kıkıaip hirekes kau teruk hı̄rak kaa.

⁶ Hı̄r mit iuwe ne pris nekin pewek im kermem, hı̄r natip, “Im em hı̄ram pewek me mamnep mitik kaki. Haiu ap emwisim emtike pewek

* **27:3** Mt 26:14-15

me w̄nak iuwe ke God au emit!” ⁷ Te h̄ir nat̄ip nitet han kiut̄ip me pewek keremem. H̄ir neiȳim nat̄in t̄i ke mit̄ik kerek kime m̄in kewiyen. H̄ir neit t̄i keremem nehim̄itanek me h̄ir nanwis herwe m̄iwaairi en me mit̄ ne yan̄im̄in kerek nan nanir Jerusalem. ⁸ Mar keremem te in h̄ir newep niuk me t̄i kerek nenewek ‘Ti hemkre kerekek.’ ⁹*Mar im h̄im ham n̄ipaa God ketpim mit̄ik profet Jeremaia kewis̄im mau t̄iwei epei man. H̄iram mat̄ip, “H̄ir neit 30 pewek me silva, h̄ir Isrel n̄ipaa nehim̄itanem nat̄ip pewek me nan̄ithis mit̄ik ik ek. ¹⁰ Mit̄ pris nesiuwe pewek me silva im h̄ir neiȳim nat̄in t̄i ke mit̄ newi nime m̄in mar ke n̄ipaa kai iuwe God ketpowem.”

*H̄ir newis Jisas kerp ninaan me mit̄ik iuwe gavman ke Rom niuk m̄irak Pailat
(Mk 15:2-5; Lu 23:3-5; Jo 18:33-38)*

¹¹ H̄ir newis Jisas kerp ninaan me mit̄ik iuwe gavman ke Rom. Te mit̄ik iuwe gavman kit̄wekhi, “Ti Mit̄ik Iuwe King k̄ir ke Isrel?” Te Jisas kat̄ip, “Ti h̄irekes hat̄ip har kerekek.” ¹²*H̄ir mit̄ iuwe ne pris netike mit̄ iuwe ne kaunsil ne Isrel newen̄iwek h̄im nat̄ip h̄irak k̄iriak menmen enum. H̄irak ap k̄iriak menmen im enum au te h̄irak ap pīke kat̄ip h̄im mei kike au. H̄irak kekint̄ip wīre wīre kau keit. ¹³ Mar keremem te Pailat ketpīwek, “Ti ap hertei h̄im yap̄irwe kerek h̄ir netputem em a?” ¹⁴*Te Jisas ap kewenhi kat̄ip h̄im mei miut̄ip men pailat au. Mar keremem te mit̄ik iuwe gavman ke Rom han kitetim.

* ^{27:9} Sek 11:12-13; Jer 32:6-9 * ^{27:12} Ais 53:7; Mt 26:63

* ^{27:14} Jo 19:9

*Pailat kewenhi katip mit nırak enwenkek Jisas
eku nu tentarakit
(Mk 15:6-15; Lu 23:13-25; Jo 18:39-19:16)*

15 Wı yapırwe me tito miutıp miutıp mitik iuwe gavman kesiupan mitik kekre wınak enuk ken. Mitik kerekek kaksiuwerek kakno witeik. **16** Me wı im mitik hak enuk kau en keit wınak enuk niuk mırak Barabas. **17** Hır mit miyapır nererik nau in ek, te Pailat kitorhi ketpor, “Yi hanhan hi asiupan keimın ekno his mi? Hi esıwi Barabas o Jisas hır nenewek Krais a?” **18** *Hırank Pailat kertei hır mit iuwe ne pris netike mit iuwe ne kaunsil hır hemkre menepam han enuk neriuwe Jisas nentar mit miyapır hanhanek, te hır newepyapırek nar kerekek kerp ninaan mırak kakıkıp kaki.

19 Pailat kau yeno me mitik masistret kerek hırank skelim mit nerp ninaan mırak em, te miti pırank wesiuwek him mau tiwei watıp, “Ti ap eriak menmeiyam me mitik eik kerekek. Hırank ap kırıak menmei enum au. Wıtaan hi hıtyak hırek te hi hıwaa enum henterik.”

20 Hır mit iuwe ne pris netike mit iuwe ne Isrel nari han ke mit miyapır te hır eninap entıp Pailat kaksiupan Barabas, te hır eninep Jisas kaki.

21 *Te mitik iuwe gavman pıke kitorhi ketpor keteipim, “Mitikit it et yi hanhan hi enaairwır keimın ekno yi mit?” Hır natıp, “Barabas.”

22 Pailat kitorhi kar ik: “Te hi hıriak Jisas mekam, kerek mit nenewek Krais?” Te hır yapırwe natıp, “Yi eiwenkekik eku nu tentarakit.” **23** Pailat kitorhi katip, “Hırank kenmak? Hırank kırıak

* **27:18** Jo 11:47-48, 12:19 * **27:21** Ap 3:14

mekam enum a?” Te hır au nınap nenine him iuwe, “Eiwenkekik eku nu tentarakıt.”

24 *Mítik Pailat kertei in ek hırank kakıtpim au, te mít en nesikeyaanmi nanınepan nanıriuwerek. Te hırank kekin tıpar keiyım kekemeyet his mırak keit ninaan me mít miyapır yapırwe keteiknor hırank kınapen kakıkıp. Te hırank katıp, “Hi ap hertei mekam enum hırank kırıakem, te hi anep mítik ik kaki. Hıram menmen mi keremem.” **25** *Te mít miyapır newenhi netpiwek, “Ti akıp kaki. Hıram ap menmen mit te God han enuk kakriuwit. Maain hırank han enuk kakriuwai haiu míté metike nıkkerek naiu.” **26** Hır natıp menmen im nepei au, te Pailat kesiupan Barabas ken his mır. Te hırank katıp mít nırank nıwaai nıpın nene Jisas te hırank kesiuwerek ken his me mít ne ami te hır enwenkekik eku nu tentarakıt.

Mít ne ami hır natıp enum nitetnaan Jisas

(Mk 15:16-20; Jo 19:2-3)

27 Pailat kesiuve Jisas ken his me mít ne ami ne gavman, hır neithis Jisas neiyık nen wınak ke gavman, te hır mít soldia keriyen nan nererik hır yapırwe neweiknıwek en. **28** *Te hır nenemtin laplap mırak, te hır nemrıwek laplap ham mire ninım. **29** Hır nime waai wiwır tıktık mewik ek kire teperiye, te hır nankiuniwek kaku paan. Te hır newetiwek niyen nun kırak ketenenik ken his yaaim mırak nemitetpiń natıp hırank mítik iuwe. Te hır newen ninıp menep hıt mırak netpiwek enum nitıtıweknaan natıp, “Ti

* **27:24** Diu 21:6-9; Mt 27:4 * **27:25** Mt 23:35; Ap 5:28 * **27:28**

yaaiк Mítik Iuwe King ke mít ne Isrel.” ³⁰*Te hír nenikin tímank menterik, hír nekin niyin kerekkek neiyík neneп paan kírak yapırwé. ³¹Hír netpiwek nitetiweknaan enum epei werek, te hír nenke laplap mekeipniewek. Te hír píke nemiriwek laplap mírak hírekés, te hír netiwek his neiyík nen nanwenkekik kaku nu tentarakít.

*Hír newenkek Jisas kau nu tentarakít
(Mk 15:21-32; Lu 23:26-43; Jo 19:17-27)*

³² Hír nitet yayiwe nen, te hír nír mítik ke Sairini niuk mírak Saimon. Te hír natip hím iuwe hírak nenipek kaknan nu tentarakít ke Jisas kakíkepik.

³³ Hír nan niun wit hak niuk mírak Golgota kerek haiu meweikin hím haiu menewek ‘Wit Paan Hesnu.’ ³⁴*Hír nípiun ein hír newet Jisas típar wain epei neweikním metike marasin enum me wekwai te hírak kakím. Hírak kíninem, te ap kaam au kínapen. ³⁵*Hír epei newenkekik kau nu tentarakít, hír neretít satu me nein nanít saket mírak me hír híras. ³⁶Hír neretít satu epei au, hír nau tí naanmíprewek. ³⁷Mau niu merp paan kírak hír newis hím im em kerek nípaa hír nenkerek kerp ninaan me mítik iuwe em. Hír newisím mar im: IK EK HÍRAK JISAS MÍTÍK IUWE KING KE MÍT MIYAPÍR NE ISREL.

³⁸*Menep Jisas hír newenkek mítikít wiketeret enukít raskel tekintip menmen. Hír newenkek hak kau his yaaim, hak kau ken his henkik.

* **27:30** Ais 50:6 * **27:34** Sam 69:21 * **27:35** Sam 22:18

* **27:38** Ais 53:12

39 *Hır nepu en, hır mıt miyapır nan nen hır netpiwek enum neweikniwek nenwesi sek, hır netpiwek nar ik: **40** *“Ti mitik kerek ewep wınak tempel iuwe ke God ek te ti pi ke eimaak me wi wikkak keremem, ti ekaap hırekes! Ti atıp ti Nıkan ke God te ti enaaiiwır nu tentarakıt te ti enatın enen ti.” **41** Mar im hır mıt iuwe ne pris netike mıt ninin nertei him lo me Moses netike mıt iuwe ne Isrel hır netpiwek enum nitetiweknaan. Hır natıp, **42** *“Hırank nipaak kikaap mıt han, te hırank ap kikaap hırekes. Hırank mitik iuwe ke Isrel a? Hırank eknaaiiwır nu tentarakıt te haiu emises him mirak. **43** *Hırank katıp, ‘Hi hises him me God hi Nıkan ke God.’ Te God hanhan keriuwerek te ekkepik in ek.” **44** Mar im mitikıt wiketeret kerek enukıt raskel kerek tekintip menmen em newenkekikıt tau nu tentarakıt tetike Jisas tau menep hırankıt tatıp Jisas enum.

*Jisas epei kaa keit
(Mk 15:33-41; Lu 23:44-49; Jo 19:28-30)*

45 *Wepni kau nımin, witaan toto man mıwapın ti eik ek ere hınkewi. **46** *Menep hınkewi, Jisas kınap kenine him iuwe kar ik: “Eli, Eli, lema Sabaktani?” Hıram him Hibru mar im em: “Haai kai, Haai kai God, henmak te ti nepeı heweikin sip eweto hınairewıra?” **47** Te mıt han nerp menep hır nemtewek te hır ap nerteiyek werek au, te hır natıp, “Mitik ik ek hırank kenine Ilaija.” **48** *Wasenum mitik hak

* **27:39** Sam 22:7, 109:25 * **27:40** Mt 26:61; Jo 2:19 * **27:42**
Jo 11:50 * **27:43** Sam 22:8; Jo 5:18 * **27:45** Emo 8:9 * **27:46**
Sam 22:1 * **27:48** Sam 69:21

kesiukin ken keit mosong o n̄ik me wan eik, te h̄rak kewisim mekre wain epei mesine, h̄rak kewisim mau niyen nun kesiuve Jisas em ekim. **49** Te mit han natip, “Ti ewetiwekem wen au emit! Haiu mamir te h̄rak Ilaija kaknen kakkepik o au!” **50** Jisas pīke k̄inap kenine hisiuwe te h̄rak keriuwet himin k̄irak ken kekeipn̄iwek, h̄rak kaa.

51 *H̄rak kaa, te laplap iuwe mau w̄nak iuwe ke God (tempel) ek mewep pīnam pīnam mau niu ein en ere miun ti eik, mire wiketerem. Te God keteikin mit Jisas kewep yayiwe keriuwe yink k̄irak te mit nanitiwekhi menmen. Ti k̄itanik nan iuwe mewep, **52** te herwe hei mikaisiu te mit miyapir yapirwe kerek nises God n̄ipaa epei naa, in ek h̄ir pīke nekrit. **53** H̄ir n̄inaaiwir herwe hei maain, Jisas pīke kekrat epei au, te h̄ir nen wit yaaik iuwe Jerusalem. Te mit yapirwe h̄ir n̄iri. **54** Mitik iuwe ke ami ketike mit n̄irak nau netikerek nau naanm̄pre Jisas h̄ir n̄ir ti k̄itanik, te h̄ir n̄ir menmen yapirwe man, h̄ir n̄inapen wīsenum h̄ir natip, “H̄iram werek. Mitik ik ek h̄rak Nīkan ke God.”

55 *Miyapir yapirwe nepu, h̄ir n̄ipaa nises Jisas n̄inaaiwir provins Galili nan nankepik neriuwe menmen. H̄ir miyapir keriyan nerp yanim̄in kike h̄ir n̄irek. **56** *Mite hap pe h̄ir miyapir en h̄ire Maria pe Magdala. Hap ep h̄ire Maria, miye pe Jems wetike Josep. H̄ire wetike Miye pe nikerek wiketeret te Sebedi, Jems ketike Jon.

* **27:51** Eks 26:31-33; Hi 10:19-20 * **27:55** Lu 8:2-3 * **27:56**
Mt 20:20

Mit newis Jisas herwe yînk kîrak kekre hei ke nan

(Mk 15:42-47; Lu 23:50-55; Jo 19:38-42)

⁵⁷ Maain hînkewi, mîtîk hak kiutip ketenen nan yapîrwe ke wit Arimatia, kerek niuk mîrak Josep, hîrak kan wit kerek Jisas kaa. Hîrak nîpaa kîre mîtîk disaipel ke Jisas kises him mîrak.

⁵⁸ *Hîrak ken kîr pailat te hîrak kitîwekhi hîrak kakît herwe yînk ke Jisas. Te Pailat katip mit nîrak hîr newetiwek Jisas yînk kîrak. ⁵⁹ Josep hîrak keit Jisas yînk kîrak kesenkekik keriwe laplap yaaim me hike. ⁶⁰ *Hîrak kesenkekik keriwe laplap me hike, hîrak kewisik kekre han kerek mit epei nekupin hei mînîk nan me Josep. Hîrak kewisik kekre han nepei au, hîrak katip mit hîr neweiknen nan wişenuk kîwapin him kîrak. Hîr newisik kîwapin him ke hei epei au, hîr nen. ⁶¹ Mit nîriak menmen im, Maria pe Magdala wetike Maria hap, hîr nau ti neit en menep hei.

Mit ne ami nan naanmîpre hei kerek Jisas yînk kîrak kîwaai kekrerek.

⁶² Teipmen, wi kerek mises wi mit nemani menmen me Pasova, mit iuwe ne pris netike mit ne Farisi hîr nen nanîr Pailat. ⁶³ *Hîr nen nanîr Pailat hîr nitîwekhi netpiwek nar ik: “Mîtîk iuwe, haiu mit han kitet him ham im nîpaa mîtîk enuk kewenin him hîrak ketpim. Hîrak katip, ‘Wi wikak epei au, hi piķe ekrit ehu.’ ⁶⁴ Te haiu hanhan ti atip mit han nit hîr naanmamre him ke

* 27:58 Diu 21:22-23 * 27:60 Ais 53:9 * 27:63 Mt 12:40,
16:21; Jo 2:19-20

hei kerek Jisas yînk mîrak mîwaai mekrerek, me wî wikak. Te mít nîrak disaipel hîr ap nanînen nanri yînk kîrak nantîp mít hîrak epei kekrit. Hîr nanrîak menmen im, te hîram minîn hîm enum nîpaa hîrak ketpim me hîrak Mîtîk kerek God kehimitanek kaknen kakikaap mít.” ⁶⁵ Pailat kewenhi ketpor kar ik, “Yi eiyit his mít han ne ami eino naanmamre hei ik werek werek kerek yi yerteiyem.” ⁶⁶ *Hîrak katîp epei au, hîr nen newis waai neriuwesîs hei. Nepei au, hîr newis mít han ne ami hîr nerp en naanmîre herwe hei im.

28

*Jisas kekrit kînaaiwîr herwe hei
(Mk 16:1-10; Lu 24:1-10; Jo 20:1-18)*

¹ Maain wî Sabat epei au, menep kakre wanewik me wî Sande, Maria pe wit Magdala wetike Maria hap hîr nen nanîr hei kerek mít newis Jisas kekrerek. ² Hîr nen nanîr hei waswas tî kîtanîk kentar ensel ke Mîtîk Iuwe God kînaaiwîr wit kîrak kekiuwe kan tî keweikîn nan kenkerek kerek kîwapin hîm ke hei. Hîrak keweikîn nan kenkerek epei au, hîrak kau kenterik. ³ *Ninaan mîrak merhîhe mîre nepni mewenîn, klos mîrak hîram mîre hike mar ke surp wejni yaaik hîrak kewep. ⁴ Ensel hîrak kau kenterik, mít han ne ami kerek naanmîpre hei ke herwe kekrerek, hîr nîrek hîr nepîrpîr wîsenum nenkewîn nîwaai tî nar ke herwe epei maa.

* **27:66** Dan 6:17 * **28:3** Mt 17:2; Ap 1:10

5 Te ensel katip miyapir wik kar ik: “Yi ap einapen au emit! Hi hertei yi yinyatın Jisas kerek mit newenkekik kau nu tentarakit hırap kaa. **6***Hırap ap kaa kıwaai in au. Hırap epe kekrit kar ke nipaahırap ketpim. Yi einen in eiyır wit kerek nipaahırap newisik hırap kıwaairi. **7***In ek yi eino waswas eitip mit nırap disaipel hırap nepei kekrit kinini kakno provins Galili. Yi eino en te yi eiyirek ekit en. In ek hi nepei hetpi him mai.”

8 Hırap ketpor epe au, miyapir in nınaaiwır hei ik nepırpır hırap han yaaik nesiuknen nen nantip mit nırap disaipel. **9** Hırap wen nesiuknen nitet yayiwe, Jisas kewenyipırı kewisik yayiwe hırap ketpor, “Yi nepei yan?” Hırap ketpor nepei au, hırap nan menep neiyewo hit mırap newenipiyek. **10***Hırap neiyewewik epe au, hırap ketpor kar ik: “Yi ap einapen au emit! Yi eino eitip nai yinan hırap enino provins Galili, te hırap nanıra nanıt en.”

Mit ne ami nen natip menmen hırap nirem

11 Miyapir wen nitet yayiwe nepno, mit han ne ami kerek naanmipre herwe hei, hırap nen wit Jerusalem natip mit iuwe ne pris menmen epei man. **12-13***Hırap netpor epe au, mit iuwe ne pris netike mit iuwe ne kaunsil hırap nimenipin natip. Epe au, hırap newet mit ne ami pewek nari han kır neriuwerem netpor nar ik: “Mit han nanınen nanitihi me Jisas herwe yinkırak yi eimitorpın eiyippor wi nimin yi yıwaai, mit disaipel nan

* **28:6** Mt 12:40, 16:21 * **28:7** Mt 26:32 * **28:10** Hi 2:11

* **28:12-13** Mt 27:64

nekin yînk kîrak neiyîk nen. **14** Maain hîm im mamno mîtîk iuwe gavman te hîrak kerteiyem, haiu mamno mamîtpîwek te hîrak ap han enuk au, te hîrak ap kakrekyi enum kakînterim.” **15** Hîr netpor epei au, mît ne ami nen nises hîm mîr natîp mît yapîrwe hîm im. Te nîpaa ein ere in mît yapîrwe ne Isrel hîr han kitet hîm im.

Jisas katîp mît disaipel nîrak menmen hîrak hanhan hîr enisesim

(Mk 16:14-18; Lu 24:36-49; Jo 20:19-23)

16 *Miyapîr wîk nen natîp disaipel nar hiswiyen kiutîp (11) menmen Jisas ketpor epei au, hîr nitet yayiwe ke Galili kerek Jisas ketpor hîr enîno enîrek. **17** Hîr nen ein nîr Jisas, hîr newenîpiyek. Te mît han ap han kitet hîrak Jisas hîrekes au. Hîr han kitet hîrak herwe kerekek. **18** *Hîr newenîpiyek, hîrak kan menep ketpor menmen. Hîrak katîp kar ik: “God epei keweto menmen mîrak iuwe te hi hinîn naanmamre menmen yapîrwe meit wit kîrak ketike menmen yapîrwe me tî metike nepni. **19** *Te yi eino eirer wit wit eiri han ke mît miyapîr yapîrwe hîr enises hîm mai. Yi eikîri enriuwe tîpar me niuk me God Haai, hi God Nîkan wetike God Hîmîn Yaaik. **20** *Yi eiteiknor hîr enises hîm yapîrwe hi nepei hetpiyem. Yi eiyîmtau. Wî im ere wî maain God kakîwaank tî im mamît, hekrit hekrit hi ahu atikewi.”

Mepîr keremem

* **28:16** Mt 26:32, 28:7, 10 * **28:18** Dan 7:14; Mt 11:27; Jo 13:3;
Ef 1:20-22 * **28:19** Ap 1:8 * **28:20** Jo 14:23; Ap 18:10

**Him Yaaim Me God
The New Testament in the Au language of Papua New
Guinea
Nupela Testamen long tokples Au long Niugini**

copyright © 1992 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Au

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-12-03

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

4e85f348-3df4-5add-b32a-49bcafe3752a